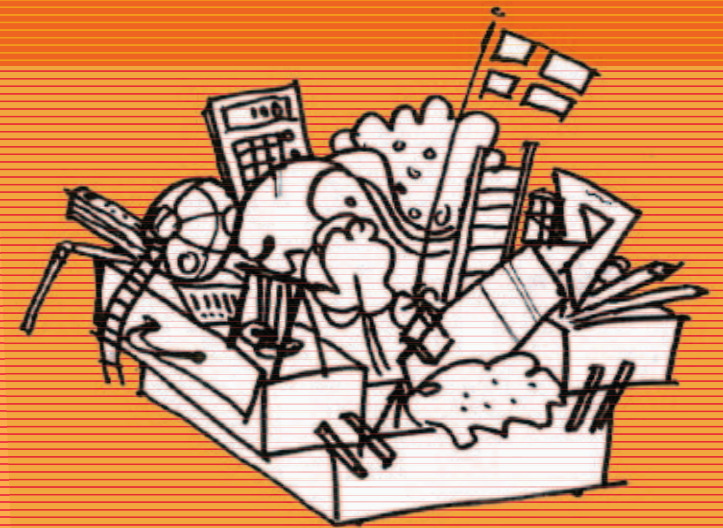

ERHVERVS- OG BYGGESTYRELSEN
REALDANIA
JANUAR 2010

MODELPROGRAM FOR DAGINSTITUTIONER

Forord

Institutioner for fremtiden

Erhvervs- og Byggestyrelsen og Realdania har, i samarbejde med KL, igangsat et projekt for udvikling af daginstitutioner, folkeskoler og plejeboliger. Målet med udviklingsprojektet er at inspirere til at tænke i nye baner og samle viden om brugernes behov samt nyeste viden om godt byggeri.

De mange erfaringer og idéer, der er et resultat af projektet, er samlet i modelprogrammer. Modelprogrammerne skal benyttes aktivt i fremtidige projektkonkurrencer, projektering og opførelse af byggeri, og vil løbende blive suppleret, videreudviklet og kvalificeret med afsæt i de konkrete projekter. Modelprogrammerne vil være frit tilgængelige til gavn for bl.a. kommende bygherrer af fremtidige offentlige byggerier.

Den fysiske udformning, den arkitektoniske kvalitet og ikke mindst indretningen af bygninger har stor betydning for kvaliteten af de offentlige serviceydelser, brugernes oplevelse af servicen og de offentligt ansattes arbejdsvilkår.

Mange offentlige bygninger er imidlertid opført og indrettet på et tidspunkt, hvor brugernes forventninger og de ansattes arbejdsgange var anderledes, end de er i dag.

Der skal i de kommende år investeres i renovering og nybyggeri af daginstitutioner, folkeskoler og plejeboliger. Med Regeringens kvalitetsfond er der afsat 22 mia. kr. til statslig medfinansiering af kommunale projekter i perioden 2009 til 2018.

Når der skal renoveres eller bygges nyt kan det være vanskeligt for den enkelte bygherre at afsætte ressourcer til dybdegående analyser og til lokalt at tænke nyt i forhold til både brugernes behov, fysisk indretning, fleksibilitet, arbejdsmiljø, energieffektivitet, indeklima, fremtidssikring, klimatilpasning, bæredygtighed, holdbarhed og totaløkonomi. I modelprogrammet kan der hentes inspiration til temaer som disse.

Når brugerne er med i byggeprocessen etableres ejerskab til det færdige byggeri. Ved at fokusere på nutidige og fremtidige behov hos brugerne, kan der skabes fysiske rammer, som mere præcist og effektivt imødekommer disse behov. Modelprogrammet kan være med til at sikre, at bygherrens og brugernes ønsker omsættes - i programmeringen, udtrykkes i design, og føres ud i livet - fra tidlig idé til byggeriet står færdig.

Foto: Jakob Galt

Forord

I Danmark er daginstitutionen en vigtig ramme for børns, medarbejderes og forældres liv. Den gode daginstitution skaber trygge rammer for børns trivsel og udvikling, et attraktivt arbejdsmiljø for medarbejderen, og er et tilidsfuldt og velkomment sted for forældre at færdes.

I modelprogrammet for daginstitutioner findes aktuel viden om samspillet mellem børns, medarbejderes og forældres nuværende og fremtidige behov og daginstitutionens fysiske rammer. Inspirationskatalog for daginstitutioner og Modelprogrammet kan bruges aktivt i planlægningen og byggeprogrammeringen, når bygherre og brugere sammen skal skabe gode resultater.

Der findes ikke én opskrift på den rigtige daginstitution. Børn, pædagoger og forældres behov er forskellige, og modelprogrammet kommer ikke med recepten på fremtidens daginstitution. Den rigtige daginstitution afhænger af kommunens ønsker og brugernes specifikke behov. Modelprogrammet skærper fokus på samspillet mellem daginstitutionens fysiske rammer, indhold og brugernes behov. Samtidigt er idéerne og designprincipperne i modelprogrammet udviklet med fokus på anvendelighed og realiserbarhed.

Modelprogrammet er udviklet i et samarbejde med fagstyregruppen, referencegruppen og caseinstitutioner. Referencegruppen har bestået af repræsentanter fra nyskabende daginstitutioner, den kommunale forvaltning og udvalgte eksperter.

Modelprogrammet kan give inspiration og være med til at kvalificere beslutningsprocessen, når bygherre og brugere sammen skal blive enige om, hvad netop deres daginstitution skal kunne.

Med ønsket om en god proces

Fagstyregruppen for daginstitutioner

Erhvervs- og Byggestyrelsen, Realdania, KL, Servicestyrelsen, Finansministeriet, Indenrigs- og Socialministeriet, Signal Arkitekter og Copenhagen Living Lab

Modelprogram for daginstitutioner kan suppleres af "Inspirationskatalog til renovering og byggeri af daginstitutioner og folkeskoler" (2009), der illustrerer hvordan man kan arbejde konkret med en række emner som også indgår i modelprogram for daginstitutioner.

Indholdsfortegnelse

-
1	Daginstitutioner under udvikling	s.6
2	24/7 Døgnet rundt, året rundt	s.18
3	1:50 Institutionens indretning	s. 28
4	1:500 Institutionens organisering	s.42
5	1:5000 Institutionen og dens omgivelser	s. 52
6	Kombinationer - 5 eksempler	s. 62
7	Daginstitutioner i drift	s. 70
8	Historisk ramme	s. 84

1

Daginstitutioner under udvikling

**HVORDAN
SIKRER VI
IDÉHØJDE?**

1.1 Guide til modelprogram

1.2 Dialogværktøjet Rum & Rammer

1.3 Kapiteloversigt

Daginstitutioner under udvikling

1

Daginstitutioner under udvikling

De fleste børn i Danmark i dag tilbringer en stor del af deres vågne timer i daginstitutionen. Det stiller store krav til de rammer, de får stillet til rådighed. Det er vigtigt, at der er gode udfoldelsesmuligheder og sunde fysiske rammer, uanset om bygningerne er af ældre dato eller helt nye.

Bygningerne skal arkitektonisk og byggeteknisk understøtte f.eks. godt indeklima, effektiv støjreduktion, fornuftig tilgængelighed og adgang til udearealer. Daginstitutionsområdet er et område, der hele tiden udvikler sig. Der stilles nye krav til pædagogikken, ligesom nye indholdskrav og metoder opstår i takt med at samfundet ændrer sig. Forældres og børns behov og forventninger til børnepasning ændrer sig også, og pædagoger og andre medarbejders arbejdsprocesser og rutiner får nye former. Det er derfor afgørende, at bygningerne understøtter og ikke begrænser de serviceydelser, den skal rumme, og først og fremmest designes ud fra en dybereliggende forståelse af brugernes behov.

De fysiske rammer skal både på den korte og på den lange bane understøtte brugernes behov, pædagogiske visioner og principper samt de daglige arbejdsgange. Det er vigtigt, at der tilvejebringes det bedste mulige kvalificerede grundlag for effektiv udnyttelse af de kommende investeringer.

Modelprogram for daginstitutioner er udformet med det formål at kunne inspirere kommuner og private bygherrer i arbejdet med konkrete daginstitutionerprojekter. Modelprogrammet skal hjælpe beslutningstagere og brugere med at stille skarpt på sammenhængen mellem den pædagogiske praksis, ønsker og krav til projektet og den fysiske ramme.

Modelprogrammet kan understøtte byggeprogrammering af daginstitutioner, og kan være et afsæt for en nærmere beskrivelse af ønsker og krav til et daginstitutionerprojekt. Modelprogrammet bidrager med inspiration og idéer til en kvalificering af grundlaget for investeringer i institutionsbyggeri i Danmark.

Med modelprogrammet peges på vigtigheden af at tænke brugerbehov, sundt byggeri, energi og totaløkonomi ind fra starten af byggeprocessen allerede i programmeringsfasen.

COWI, JJW ARKITEKTER og Workz har udarbejdet modelprogrammet i et samarbejde med daginstitutionerchef Ulla Schmidt Nielsen, Albertslund Kommune.

Modelprogrammet er udviklet på baggrund af interviews og observation i udvalgte daginstitutioner. Teamet har løbende drøftet udviklingen af modelprogrammet med en referencegruppe, hvor en række daginstitutionsledere, kommunale forvaltningsfolk og udvalgte eksperter har været repræsenteret.

Vi ønsker at takke repræsentanter fra kommuner, daginstitutionsledere, eksperter og forældrerepræsentanter, som har deltaget i dialogen om modelprogrammet undervejs og inspireret til udviklingen af fokusområder og dialogværktøjet Rum & Rammer.

Guide til modelprogram

1.1 Guide til modelprogram

Modelprogrammet består af en rapport "Modelprogram for daginstitutioner" og et dialogværktøj "Rum & Rammer". Modelprogrammet er skrevet til beslutningstagere hos offentlige og private bygherrer, der beskæftiger sig med planlægning af daginstitutionsbyggeri. Modelprogrammet er samtidig disponeret, så udvalgte afsnit kan udsendes til de brugere I planlægger at involvere, som en del af afklaringen af hvad jeres daginstitutionsprojekt indeholder.

"Rum & Rammer" er et dialogværktøj, hvor de aktører der sættes omkring bordet, guides igennem en struktureret dialog om fokusområder og valg, der vil have betydning for indholdet og ønskerne i jeres konkrete daginstitutionsprojekt. "Rum & Rammer" kan hentes ned fra Erhvervs- og Byggestyrelsens hjemmeside. Værktøjet findes også i en færdiggjort udgave. Brugsanvisningen til "Rum & Rammer" fremgår af bilag A i modelprogrammet.

■ Projektet startes

Denne fase er markeret helt til venstre i figuren til højre og illustrerer der, hvor projektet starter. Alle byggeprojekter er baseret på et grundlag, der definerer nogle helt overordnede krav og betingelser for projektet. Grundlaget er baseret på dagtilbudsloven, det gældende bygningsreglement, relevante lokalplaner og den kommunale beslutningsproces, som har ledt frem til, at der er taget en beslutning om, at en daginstitution skal bygges eller renoveres. Hvis I ønsker inspiration til jeres projekt kan I orientere jer i "Inspirationskatalog til renovering og byggeri af daginstitutioner og folkeskoler" (2009).

Inspirationskataloget illustrerer, hvordan man kan arbejde konkret med en række emner, som også indgår som temaer i modelprogrammet.

■ Projektet udforskes

Uanset i hvilket omfang I vælger at involvere brugerne i byggeprojektet, er det ofte godt at danne sig et overblik over, hvem de vigtigste interessenter er, og hvem der har indflydelse på hvad. Et succesfuldt byggeri handler også om, at byggeriet imødekommer de forventninger brugere, borgere og politikere har. Det handler om byggeriets kvalitet og om forventningsafstemning.

Med modelprogrammet i hånden kan I sætte processen i gang. Start med at definere hvem I vil indrage i brugerprocessen, og planlæg det samlede møde- og beslutningsforløb.

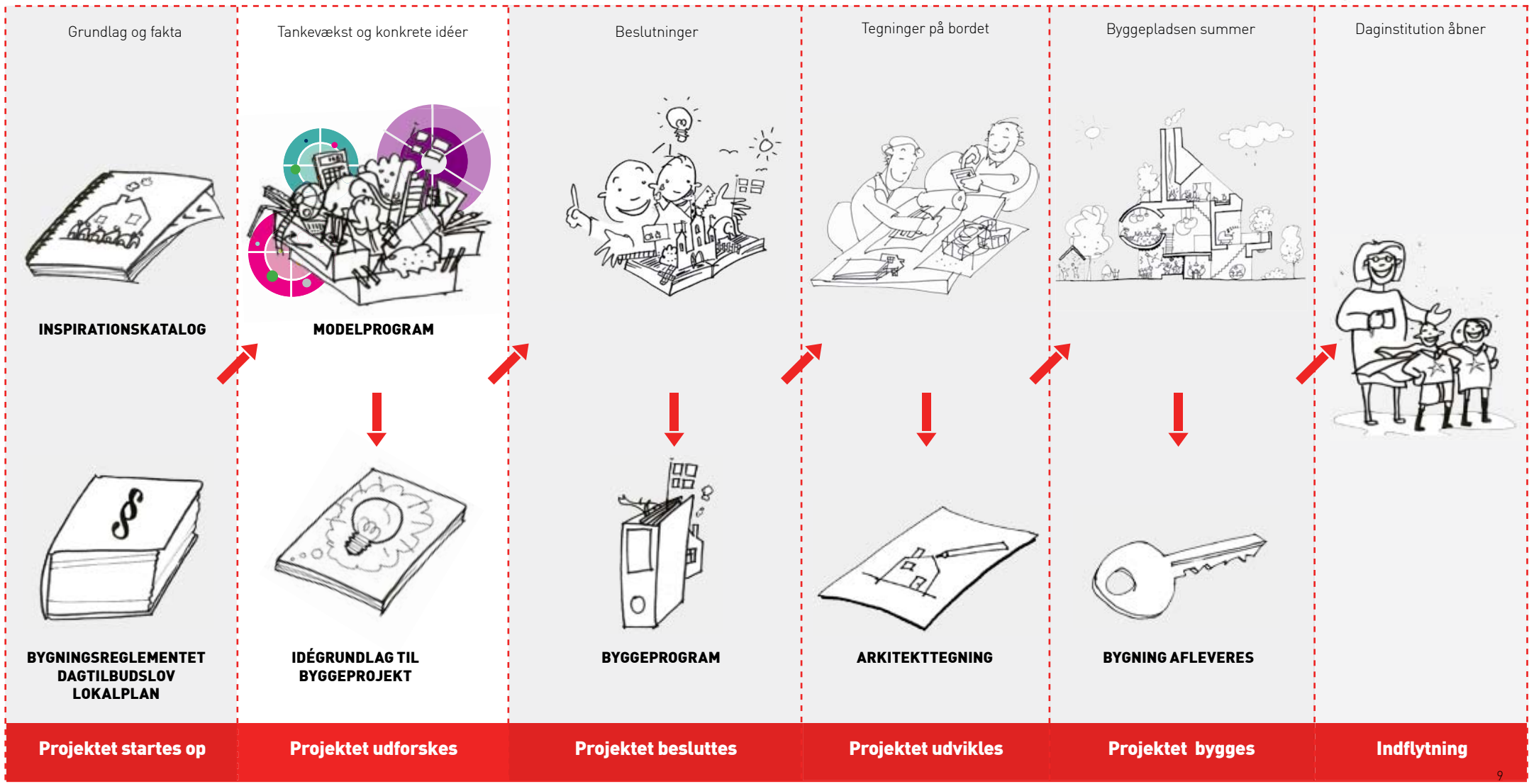
Som projektleder kan du finde inspiration til planlægning af processen i bilag A "Rum & Rammer - et dialogværktøj". En komplet proces med dialogværktøjet "Rum & Rammer" løber over fire møder. Hvert møde er centreret omkring en skala og et tilhørende perspektiv på byggeriet. Der hører en række fokusområder til hver skala. Modelprogrammet er disponeret, så det er nemt for projektlederen at udvælge de kapitler af modelprogrammet, der er relevante forud for hvert møde. I kan vælge at udsende det pågældende kapitel, så deltagerne kan forberede sig og gøre sig nogle tanker på forhånd.

De fire skalaer sikrer, at man kommer hele vejen rundt om den nye daginstitution. Hvis I vælger at anvende "Rum & Rammer" i processen, vil deltagerne blive udfordret i deres tankegang og blive inspireret til at søge nye løsninger.

På baggrund af drøftelser om projektets indhold med de inviterede brugere udarbejdes en beskrivelse af de ønsker og muligheder, som er kommet frem i brugerprocessen. Input fra brugerprocessen til beslutningsdeltagerne i projektet vil fungere som et idégrundlag for den videre beslutning om indholdet i byggeprojektet.

Guide til modelprogram

1.1

1.1

Guide til modelprogram

■ Projektet besluttes

Brugerne har normalt ikke den endelige beslutningskompetence. Deres opgave er at inspirere beslutningstagerne, som typisk vil bestå af en nedsat gruppe, der varetager beslutninger i projektet. Jo bedre gennemarbejdet idégrundlaget er jo bedre er projektets beslutningstageres klædt på, når de skal tage beslutning om de endelige krav og ønsker der, gøres til en del af projektet.

For at sikre en god projektoverdragelse kan det være en god idé, at udvalgte deltagere i brugerprocessen præsenterer resultatet af processen for projektets beslutningstagerne. Det giver mulighed for uddybning af pointer og at beslutningstagerne gives en fornemmelse af den energi og de visioner der er investeret i projektet.

Dele af idégrundlaget vælges til, andre dele vælges fra. Når der er enighed, kan input fra brugerprocessen færdigbearbejdes, så det kan indgå i det endelige byggeprogram. Beslutningstagerne har til opgave at sikre, at projektets overordnede succeskriterier kan opfyldes, og at mål og kriterier, der er lagt til grund for projektet, er en del af det endelige byggeprogram.

■ Projektet udformes og tegnes

Byggeprogrammet vil danne baggrund for udbud og gennemførelse af opgaven. Hvis byggeprogrammet indeholder nogle mere overordnede konceptuelle sammenhænge, giver det arkitekter og ingeniører frihed til at fortolke jeres ønsker og krav. Det kan betyde, at I får nogle løsninger, I ikke selv havde kunnet forestille jer.

Der vil typisk være mulighed for en dialog mellem arkitekten og projektets beslutningstagerne, der kvalificerer det endelige forslag. Når tegningerne er godkendt af bygherren, kan byggeriet gå i gang.

BYGGEPROGRAM

Guide til modelprogram

1.1

Projektkonkurrence

Ca. 5 rådgiverhold godkendes til at deltage i konkurrencen. De 5 teams kan typisk bestå af et arkitekt-, ingeniør- og landskabsarkitektfirma. På baggrund af et konkurrenceprogram, som bl.a. indeholder byggeprogrammet, udarbejder de 5 inviterede teams hver et konkurrenceforslag, der bedømmes af en dommerkomité. De 5 konkurrenceforslag består typisk af et visuelt bud på, hvordan byggeriet skal se ud, et budgetoverslag og et honorartilbud. Vinderteamet er det team, som opfylder de stillede krav på en måde, der viser en dybdegående forståelse af de behov, I har beskrevet i byggeprogrammet og hvor forslaget samtidig er en kreativ fortolkning af byggeri og udearealer. Der indgås herefter kontrakt og vinderteamet påbegynder projektering og forestår gennemførelsen af byggeriet.

Totalentreprisekonkurrence

Ca. 3 entreprenørfirmaer godkendes og inviteres til at afgive tilbud på byggeopgaven. Det enkelte entreprenørfirma forpligter sig til at løse alle opgavens delelementer. Derfor antager entreprenøren typisk en række underleverandører, der kan løse de mere arkitektoniske, tekniske og landskabsmæssige dele af byggeopgaven. På baggrund af udbudsmaterialet, som bl.a. indeholder byggeprogrammet, udarbejder hver entreprenør et forslag med tilhørende kvalitetsbeskrivelse. Entreprenørerne giver et tilbud med en fast pris for udførelse af byggeopgaven.

Vinderforslaget er det tilbud, som bedst og billigst opfylder de krav til byggeriet, som I har beskrevet i udbudsmaterialet. Der indgås herefter kontrakt med den entreprenør, som har vundet opgaven. Entreprenøren forestår projektering og gennemfører byggeriet.

For de to sidstnævnte udbudsformer vil der typisk være mulighed for en dialog mellem vinderholdet og beslutningstagerne, som kvalificerer det endelige forslag før selve projekteringen går i gang.

■ Projektet bygges

Når byggeriet går i gang ligger byggeprojektets indhold i princippet fast. Der er en byggeperiode, hvor I skal forberede indflytning, indkøb af inventar osv. Hvis der er tale om en gennemgribende renovering kan det være, at daginstitutionen skal genhuses.

Husk at tænke på tilrettelægning af byggepladsen, så institutionens drift generes mindst muligt i forhold til larm, støv, trafik med store maskiner og opbevaring af byggematerialer og udstyr. Husk at indtænke sikkerhed i byggepladsen fra starten. Her kan I både tænke sikkerhed for medarbejderne på byggepladsen og for forældre, børn og medarbejdere der færdes i nærheden af byggepladsen. Det kan være en fordel at have en tæt og formel kommunikationsstruktur mellem daginstitutionen og entreprenøren der styrer byggepladsen, imens byggeriet er i gang.

■ Indflytning

Når daginstitutionen er bygget færdig, er I klar til indflytning. Husk at afsætte ca. 4 uger til afgang af møbler og materialer, så børn og voksne ikke udsættes for uønskede stoffer fra maling, byggematerialer og nyindkøbte møbler.

1.2 Dialogværktøjet Rum & Rammer

1.2 Dialogværktøjet Rum & Rammer

Hvis du er ansvarlig for et daginstitutionsbyggeri eller den tilhørende brugerinvolvering og søger redskaber, der kan inspirere til nytænkning, bidrage til at kvalificere brugernes input eller styrke koblingen mellem daginstitutionens pædagogiske værdier, profil og byggeprogrammet, så er Rum & Rammer lavet til at hjælpe dig.

Rum & Rammer er et dialogværktøj, der kan bruges til at åbne for dialogen om de valg, I står overfor i jeres byggeprojekt. Det at bygge nyt eller bygge om i en daginstitution er komplekst med mange forskellige aspekter i spil. Placering, akustik, forældre forventninger, børns forskellighed, bæredygtighed og samarbejde med omverdenen - for bare at nævne nogle af de vigtige aspekter, der kan være en del af projektet.

Dialogværktøjet Rum & Rammer tilbyder en proces, der bringer deltagerne omkring vigtige aspekter på mange forskellige niveauer.

Rum & Rammer og de tilhørende vejledninger er designet til både at kunne involvere medarbejdere, der tænker helt konkret på børnenes hverdag i den ombyggede institution, og en projektleder fra teknisk forvaltning, der har fokus på at få skrevet et byggeprogram, der lever op til kommunens økonomi og kvalitetskrav.

Beskriv projektets succeskriterier

I Rum & Rammer starter I ud med at definere projektets fundament. Fundamentet omfatter de forudsætninger, som er lagt ind i projektet fra starten af. Fundamentet defineres typisk inden brugerne kommer på banen. Det kan være bygherrens projektleder udarbejder et udkast til projektets fundament, som så kan drøftes og godkendes af de rette beslutningstagere. Hvis I har nedsat en styregruppe for projektet kunne udkast til fundament præsenteres og uddybes i styregruppen. Involvering er en effektiv metode til at få de rette fagligheder med i udviklingsprocessen. I projekter uden brugerinvolvering kan det ske, at man bagefter har eksempler på løsninger, der fungerer uheldigt i hverdagen, og som måske kunne være undgået, hvis institutionslederen og dygtige nøglemedarbejdere havde været inddraget.

Dialogværktøjet Rum & Rammer tilbyder en proces, hvor man med udgangspunkt i projektets fundament starter en brugerproces, der har til formål at kvalificere løsninger i byggeriet.

Brugerinvolvering kan også bidrage til, at brugere får ejerskab til deres nye fysiske rammer og bakker op om byggeprojektet. Det er værdifuldt, når byggeriet går i gang og når bygningen skal tages i brug.

Klarhed i beslutningsprocessen

Beslutningsprocessen er vigtig i brugerprocesser. I kan derfor overveje at etablere en organisation for brugerinddragelse i projektet. Formålet med at etablere en klar organisering af projektet er at tydeliggøre, hvem der beslutter, hvem der inspirerer, indstiller forslag og skaber grundlaget for den rette idéhøjde i projektet. Hvis I f.eks. vælger at etablere en styregruppe for byggeprojektet og en brugergruppe for projektet, etableres der en rollefordeling mellem de forskellige fora. Formålet er at skille fora ad, så det tydeliggøres hvem der har fokus på hvad. Styregruppen kan fungere som øverste beslutende enhed i projektet.

Dialogværktøjet Rum & Rammer

1.2

1.2 Dialogværktøjet Rum & Rammer

Styregruppen kan f.eks. sammensættes af følgende nøglepersoner:

- Dagtilbudschef fra børn- og ungeforvaltningen
- Planchef fra teknisk forvaltning
- Institutionsleder
- Byggechef fra teknisk forvaltning
- Kommunens projektleder

De relevante personers titler vil variere fra kommune til kommune.

Styregruppen kan have som opgave at godkende indholdet i det endelige byggeprogram og sikre at projektets overordnede mål som økonomi, tid, udvidelsesmuligheder mv. er sikret i det endelige byggeprogram.

Brugergruppen kan have til formål at udvikle idéer og sammenhænge, som kan kvalificere beslutningerne om, hvordan daginstitutionen kan bygges som en velfungerende og nyskabende institution. Brugergruppen har fokus på at sikre nytænkning og sikre at den faglige viden, der er repræsenteret i brugergruppen kvalificerer projektets indhold og grundlag. Brugergruppen kan eksempelvis sammensættes af følgende nøglepersoner:

- Pædagogisk konsulent fra børn- og ungeforvaltningen
- Medarbejder fra teknisk forvaltning, byggeri
- Institutionsleder
- Souschef
- 1 eller 2 medarbejdere
- Tillidsrepræsentant
- Forældrerepræsentant fra bestyrelsen
- Kommunens projektleder
- Evt. strategiske samarbejdspartnere

Fire møder - Fire skalaer

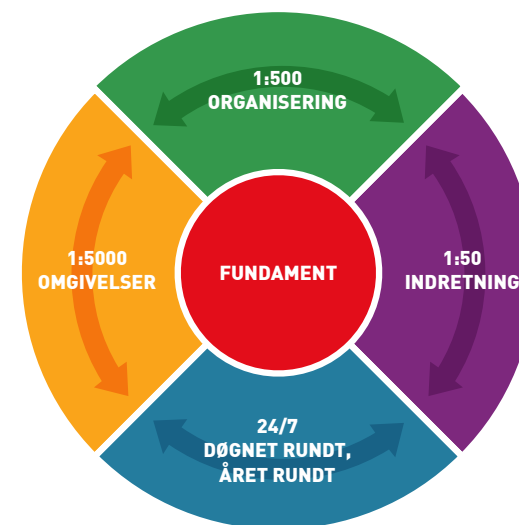
I kan udvikle jeres daginstitutionsbbyggeri fra mange forskellige perspektiver. Det er vigtigt for at få projektet godt gennemarbejdet. Men også som arbejdsproces er det fremmende for nytænkning at skifte perspektiv flere gange undervejs, så idéer fra de forskellige perspektiver kan berige hinanden. Inspirationen i modelprogrammet er derfor struktureret i fire perspektiver. Det er samtidig en måde at skabe overblik over, hvornår man taler om hvad.

De fire perspektiver kaldes skalaer, fordi de er blik på institutionen set fra forskellige afstande. De fire skalaer er kort beskrevet i afsnit 1.3 kapiteloversigt

Jeres projekt - Jeres perspektiv

Rum & Rammer er opbygget, så I kan starte i alle skalaer og sammensætte rækkefølgen, præcist som I ønsker.

En rækkefølge, der kan være relevant i mange byggeprojekter, er som følger. I starter med at afdække de vigtigste brugeres behov og de vigtigste brugssituationer. Derefter fokuserer I på institutionens pædagogik og indretning og sammenhængene imellem de to. Så zoomer I ud og sætter fokus på institutionens organisering af børn og faciliteter. Til sidst flyver I op i helikopterperspektiv og ser på de muligheder, der ligger i institutionens omgivelser. Denne rækkefølge kaldes i værktøjet for indefra-ud.

Dialogværktøjet Rum & Rammer

1.2

De fire møder giver et fleksibelt forløb, som har den fordel, at deltagerne har tid til eftertanke og forberedelse mellem møderne. Hvis I foretrækker at holde længere workshops eller et internat kan den firdelte mødestruktur let sammensættes til et eller to møder.

Ambitionen med dialogværktøjet er at gøre indholdet i modelprogrammet direkte brugbart i processen fra et byggeri beslutes, til der kan udarbejdes et byggeprogram. Kapitel 2-5 er disponeret så de fokusområder, der er relevante for hver skala er gengivet i det pågældende kapitel.

Kapitlerne kan derfor fungere som inspirationspakker til jeres forberedelse.

I Rum & Rammer er tekstmængden nedprioriteret og det visuelle udtryk er opprioriteret. Formålet er at man som deltager skal få lyst til bare at gå i gang. Modelprogrammet er fyldt med uddybende beskrivelser og det er her I kan søge mere viden til at kvalificere jeres overvejelser. Rum & Rammer er mere enkelt i sin stil, selvom det spænder over samme kompleksitet som modelprogrammet.

1.3

Kapitelloversigt

1.3 Kapitelloversigt

Modelprogrammet indeholder 8 kapitler og 2 bilag.

24/7 Døgnet rundt, året rundt

I denne del stilles der skarpt på brugssituationer i døgnets 24 timer og året rundt. Hvad sker hver dag, og hvad sker kun af og til? Er der en rytme der følger året eller årstidernes skiften? Hvilke situationer er særlig væsentlige? Og hvem er - eller kunne tænkes at være - vigtige brugere af institutionen? I **kapitel 2** er de fokusområder og designeksempler præsenteret, som er særligt vigtige for denne skala.

1:50 Institutionens indretning

I skala 1:50, Institutionens indretning, er der zoomet ind på pædagogikken og indretningen. Hvem styrer aktiviteter og adgang til faciliteterne, hvornår er der behov for store og små armbevægelser, er der særlige pædagogiske temaer og hvordan skal alt dette afspejle sig i indretningen. Denne skala kommer til udtryk i modelprogrammets **kapitel 3**.

1:500 Institutionens organisering

I denne skala er opgaven at zoome lidt ud og stille skarpt på institutionens organisering og strukturer. Her sætter I fokus på organisering af børn og faciliteter, hvad vil I gerne kunne, og hvor kan faciliteten placeres i daginstitutionen eller andre steder i nærområdet. I **kapitel 4** præsenteres de relevante fokusområder og designeksempler.

1:5000 Institutionen og dens omgivelser

I denne skala inviteres I til at indtage et fugleperspektiv, hvor I ser institutionen og kvarteret fra oven og danner et overblik over institutionens omgivelser og de muligheder der ligger her. Hvis I arbejder med et projekt, hvor placeringen ikke ligger fast endnu, kan man bruge denne skala til at afsøge gode muligheder for placering. Hvis I har et projekt med en eksisterende institution kan I anvende denne skala til at afsøge muligheder for samarbejde med andre institutioner eller organisationer, og til at drøfte om det rigtige for jer er ombygning eller tilbygning. Du kan læse mere om fokusområder til denne skala i **kapitel 5**.

Kombinationer - 5 eksempler

I **kapitel 6** kan I se fem bud på, hvordan man kan anvende modelprogrammet i praksis. De beskrevne scenarier er tænkt som inspiration, så I nemt og hurtigt kan se, hvad I kan få ud af at bruge modelprogrammet. Eksemplerne er ikke gennemarbejdede projekter, som den proces I står for at skulle i gang med, med mange forskellige ønsker og præferencer, der kommer ind i projektet. Eksemplet viser, hvordan man kan anvende modelprogrammet til at arbejde med en specifik og isoleret problemstilling.

Kapitel 6 kan anvendes til at vise for brugerne, hvad det er I skal i gang med, og hvordan forskellige fokusområder og designeksempler kan anvendes i kombination for at komme omkring de ønsker og krav, I har til jeres projekt.

Kapitelloversigt

1.3

Økonomisk bevidste brugere

Hvad kan vi få for pengene? Det er et vigtigt spørgsmål i alle byggeprojekter. **Kapitel 7** giver et indblik i, hvilken økonomi der er forbundet med forskellige typer valg. Afsnittet kan inspirere jer til at tænke byggeri og udearealer på forskellige måder. Formålet er at give jer et redskab, der belyser, hvordan I får mest muligt for pengene, set i forhold til de pædagogiske værdier og de succeskriterier, der er defineret i jeres projekt. I kan vælge at udsende kapitel 7 som forberedende materiale, hvis I ønsker at sætte særligt fokus på de økonomiske konsekvenser, af de valg I drøfter i brugerprocessen.

Et historisk spejl

Det, vi tager for givet i dag, er forankret i vores samtid. **Kapitel 8** Historiske ramme kan give jer inspiration til at se jeres bygning og jeres pædagogiske praksis i historiens lys. Kapitlet kan både læses som historisk baggrund og som inspiration til, hvilke spørgsmål I kunne stille, når I skal definere, hvilke ønsker og krav der skal være grundlæggende for jeres daginstitutionprojekt.

I kan vælge at udsende kapitel 8 som forberedende materiale, hvis I ønsker at sætte særligt fokus på de værdier og praksisser, der er definerende for den måde I drøfter jeres fremtidige daginstitution.

Brugsanvisning til Rum & Rammer

Brugsanvisningen er målrettet til dig som er ansvarlig for planlægning og gennemførelse af byggeprogrammering og brugerproces. I **bilag A** finder du en brugsanvisning til dialogværktøjet. Den guider dig igennem et forslag til, hvordan du kan tilrettelægge en effektiv involveringsproces ved hjælp af Rum & Rammer.

Daginstitutioner er forskellige

Alle daginstitutionerprojekter er forskellige. Derfor har det været en særlig udfordring at udarbejde et modelprogram som alle daginstitutioner vil kunne bruge i deres drøftelser af deres konkrete projekt. Indholdet i modelprogrammet er inspireret af fem udvalgte daginstitutioner i Danmark. I **bilag B** finder du en oversigt over de institutioner vi har besøgt som en del af arbejdet til udviklingen af de perspektiver, der kommer til udtryk i modelprogrammet.

HAR INSTITUTIONEN EN SÆRLIG RYTME?

2.1 Forældre

2.2 Fleksibilitet

24/7 - Døgnet rundt, året rundt

24/7 Døgnet rundt, året rundt

I denne del af modelprogrammet inviteres I til at stille skarpt på brugssituationer i døgnets 24 timer og henover årets 365 dage. Hvad sker hver dag, og hvad sker af og til? Er der en rytme, der følger året eller årstidernes skiften? Hvilke situationer er særligt væsentlige?

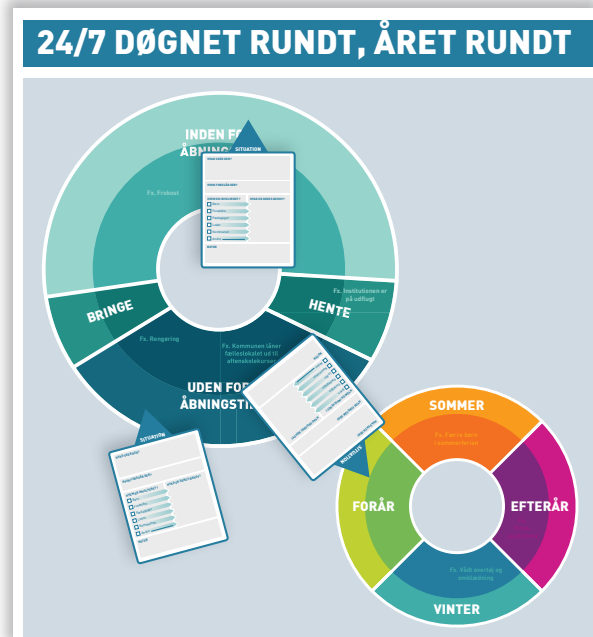
Er der væsentlige problemer, der vender tilbage gang på gang henover året eller over døgnet, som I ønsker skal håndteres særligt i byggeriet og kravene til jeres daginstitution?

Fokusområderne i dette kapitel kan bidrage I jeres diskussion af de perspektiver, som knytter sig til den daglige brug af bygningen. Det kan også omhandle årets rytme. F.eks. udsving i antal børn i sommerperiode, eller særlige udfordringer som følger årstider eller skoleårets rytme eller kulturelle traditioner.

I denne skala inviteres I også til at tænke brugere i bred forstand. Hvem kunne tænkes at være vigtige brugere af institutionen? - udover børn, medarbejdere og forældre kunne der også være andre brugere.

Skal disse brugere indtænkes i grundlaget for jeres byggeprojekt? Hvad er deres behov, og hvordan kan der opstå synergier ved at have forskellige typer brugere tættere på i institutionens dagligdag og gennem året?

Hvordan kan man få mange forskellige brugerbehov til at spille godt sammen?

SITUATION

HVAD SKER DER?

HVOR FOREGÅR DER?

HVEM ER INVOLVERET?	HVAD ER DERES BEHOV?
☐ Børn	_____
☐ Forældre	_____
☐ Pædagoger	_____
☐ Leder	_____
☐ Kommunen	_____
☐ Andre	_____

NOTER

Spillepladen 24/7 Døgnet rundt, året rundt og de tilhørende situationsbrikker i dialogværktøjet Rum & Rammer kombinerer fokusområderne Forældre og Fleksibilitet. Dialog om denne skala vil have fokus på forskellige brugssituationer døgnet rundt og året rundt.

2.1

Forældre

2.1 Forældre

Fokus er på forældrenes kontaktsituationer i daginstitutionen. Nogle af kontaktsituationerne foregår ansigt til ansigt, hvor andre er forskudt i tid eller sted.

Fokusområdet lægger op til en diskussion af, hvordan de fysiske rammer kan understøtte samarbejdet med forældrene.

Udgangspunktet er, at forældre oplever forskellige situationer, hvor indblik i institutionens liv og oplevelsen af institutionen og relationer til medarbejderne og de andre forældre grundlægges.

Forældrenes oplevelse af institutionen bæres af en række forskellige møder; samtaler med medarbejderne, forældremøder, hente-bringe-situationer, forskellige former for information, oplevelser som teaterforestillinger og sociale arrangementer og gennem telefonisk kontakt og webkontakt til institutionen. Alle møder giver forældrene et mentalt billede af institutionen og medarbejderne.

Fokusområde

Fokusområdet er opbygget som et firdelt hjul, hvor delene repræsenterer kontaktsituationerne:

- Samme tid, samme sted
- Samme tid, forskellige steder
- Forskellig tid, samme sted
- Forskellig tid, forskellige steder

Forældre

2.1

I kan anvende fokusområdet til at kortlægge kontaktsituationerne i jeres daginstitution og beskrive den oplevelse, I ønsker at forældrene skal have af institutionen og arbejdet med børnene. Med ønsket om forskellige oplevelser og beskrivelsen af forskellige situationer eller møder, kan steder eller rum, der er særligt vigtige for forældres oplevelse af institutionen kortlægges.

Når I bruger fokusområdet til inspiration til jeres møde om dagens gang og årets gang, kan I differentiere mellem de kontaktsituationer mellem forældre og daginstitutionen, som forekommer ofte. Denne type situationer illustreres inderst i hjulet. Yderst placerer I de situationer, som forekommer sjældent.

Formålet er at beskrive, hvordan I ønsker at skabe rammer for både tilfældige og planlagte møder og dermed understøtter relationsopbygningen mellem institutionen og forældrene.

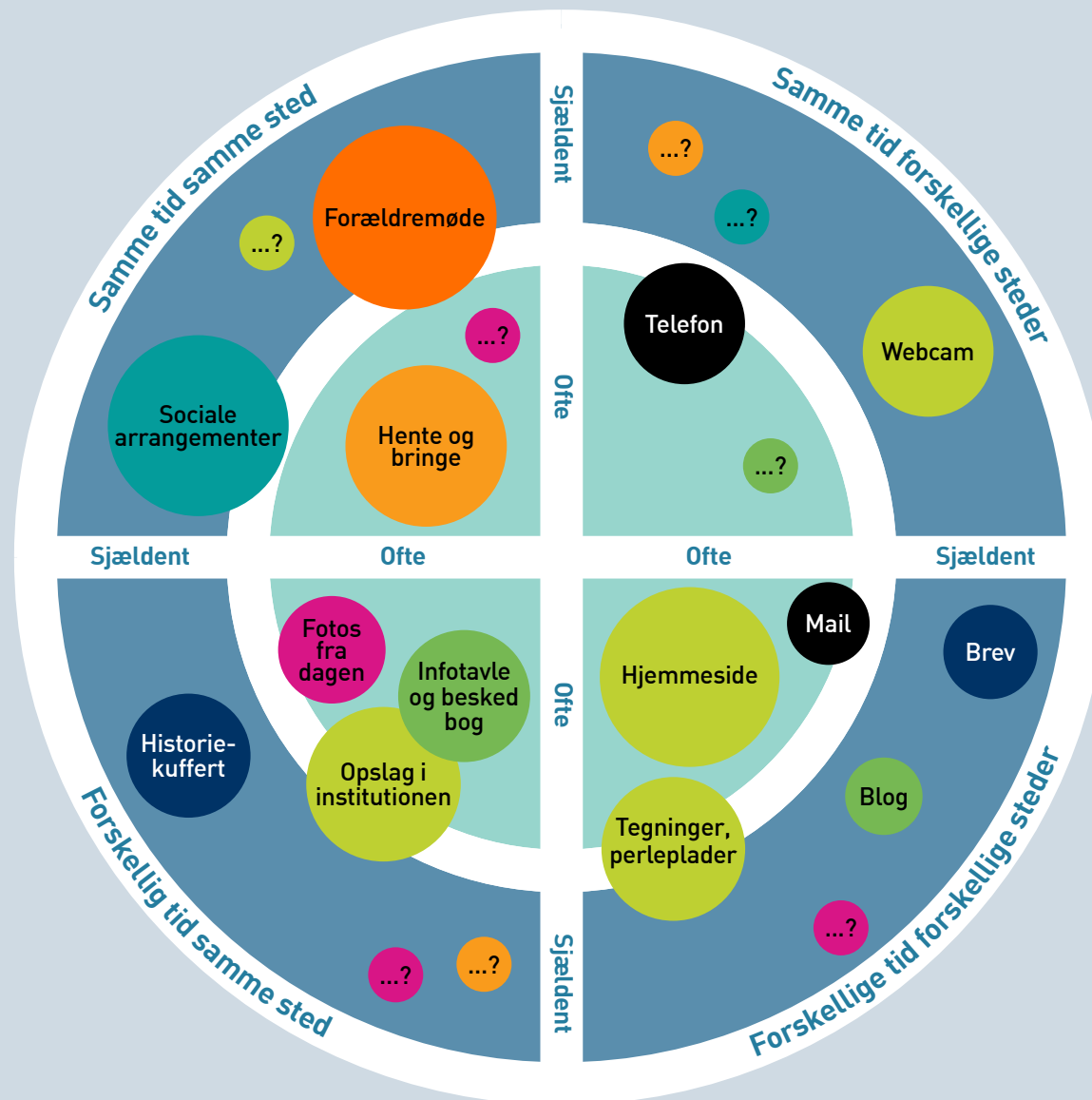
Typiske udfordringer

- At det forventes at relationer opstår af sig selv.
- At der kan være uklarhed om, hvem har det juridiske ansvar for børnene, når forældrene er til stede i institutionen.
- At skabe rammer der understøtter en god relation til forældrene.
- At sikre indblik i institutionens liv, på en måde hvor forældre får en god fornemmelse af institutionen.
- At medarbejdere føler sig respekteret i relationen til forældrene.
- At forældre gives indblik i institutionens værdier.
- At der er kontrol med hvem der kommer og går.
- At kommunikationen med forældrene er tilstrækkelig og præcis.
- At institutionen er et organ for forældreindflydelse.
- At kunne vise hvornår der er tid til en snak, og hvornår medarbejderen er optaget.

2.1

Forældre

Fokusområde

Forældre

2.1

Designeksempel

Hentesnak

Et sted til forældrene ved hente og bringe, som giver forældrene lyst til at blive hængende lidt længere end nødvendigt.

Samlingssted legeplads

Et sted for pædagoger og forældre på legepladsen.

Mødested ved p-pladsen

Hvor forældrene møder hinanden mellem p-plads og daginstitution er indrettet et lille mødested, som lægger op til en uformel snak.

Udstillinger af børnekonstruerede maskiner

Børnenes egne projekter udstilles. Det kan både være i institutionen eller andre steder, hvor forældre kommer.

Designeksempel

2.2

Fleksibilitet

2.2 Fleksibilitet

Fleksibilitet er et af tidens mest benyttede ord. Det bliver brugt i mange forbindelser, som en garanti for muligheder og handlerum på kort sigt, på langt sigt og for alt fra stort til småt.

Forskellige interessenter har ofte forskellige ønsker til fleksibiliteten i et byggeri, men bruger det samme ord for det. De forskellige ønsker hænger naturligt sammen med brug af bygningen og den tidshorizont, de har for tilknytningen til institutionen. Men hvad betyder det egentligt for designet af det konkrete hus?

Med fokusområdet fleksibilitet inviteres I til at drøfte, hvilken type af fleksibilitet der er meningsfuld i netop jeres daginstitution. Fleksibiliteten skal afspejles både i udviklingen af det pædagogiske program og i byggeriet for at få det fulde udbytte af de muligheder, fleksibiliteten giver jer og andre brugere.

Ved at sætte fokus på de forskellige typer brugeres ønsker til fleksibilitet og sammenholde det med de forskellige tidsperspektiver og konkrete bygningsdele, kan I præcisere hvilken type fleksibilitet I ønsker.

Om det er adfærden der er fleksibel, om det er mulighederne der er til rådighed, der giver jer fleksibilitet, eller om det er rum og funktioner der skal kunne ændres. Det er vigtigt at I beskriver, hvad det er jeres daginstitution skal kunne over tid, så de arkitekter og ingeniører der skal udarbejde projektet har en god fornemmelse af jeres ønsker. Husk at tænke hele daginstitutionen ind i jeres fleksibilitetsdiskussion. Udearealer og uopvarmede uderum kan også indtænkes i forhold til de mange muligheder I kan sætte i spil.

Fleksibilitet

2.2

Ofte knytter fleksibilitet i et kort tidsperspektiv sig til møbleringen, variationen af rum og steder og dermed til de "lette" dele af en bygning.

Fleksibilitet i et langt tidsperspektiv knytter sig ofte til de "tunge" dele af bygningen, f.eks. konstruktionen og placering af kerner og trapper. Det ene behøver derfor ikke at udelukke det andet.

Fokusområde

Fokusområdet har de forskellige interessenter på den ene led og en tidslinje på den anden led. Tidslinjen markerer fleksibilitet i forskellige tidsperspektiver, fra meget kort tid - fra time til time - til meget lang tid - 30 år og derover.

Fokusområdet skal understøtte jeres drøftelse af, hvilke forskellige typer fleksibilitet I ønsker indarbejdet i daginstitutionen og give klarhed i forhold til, hvordan det opnås. På den måde gøres det tydeligt, hvad I mener med fleksibilitet, hvad fleksibiliteten skal understøtte og hvem der har gavn af den ønskede fleksibilitet.

Typiske udfordringer

- At de forskellige parter mener mange forskellige ting med fleksibilitet, men bruger det samme ord.
- At fleksibilitet til tider bruges som en garanti for handlerum og en undskyldning for at tage stilling.
- At skydevægge ofte ikke anvendes på den måde, man havde forestillet sig.
- At muligheden for at lave om og bruge rum til nye ting hænger sammen med den pædagogiske praksis og den medarbejderkultur, der er i institutionen.
- At fleksibilitet i bygningen også kan omfatte muligheder for senere udvidelser.
- At bygningens formål kan ændre sig over tid.
- At der kan være behov for at skærme dele af institutionen af i perioder.
- At fleksibilitet også kan omfatte at andre brugere har adgang udenfor institutionens åbningstid. Det stiller krav om opgørelse af omkostninger til el, vand, varme og rengøring.

2.2

Fleksibilitet

Handlerum i hverdagen

Hvorfor:

Omgivelser, som kan præges og forskellige steder at vælge mellem, giver muligheder for børn og voksne i hverdagen. Skiftende aktiviteter og arbejdsopgaver understøttes af forskellige steder og arbejdssituationer.

Hvem:

Pædagoger og børn

Tidsperspektiv:

Fra time til time

Hvordan:

Fleksibilitet i hverdagen handler om at have en bred vifte af forskellige steder og plads i overskud, for at kunne vælge mellem forskellige steder. Opslags-tavler, borde og opbevaring på hjul samt gardiner gør det let at tilpasse omgivelserne til aktiviteter og arbejdsopgaver.

Brugerskifte

Hvorfor:

Holder daginstitutionen længe åbent, er det en god idé at kunne skabe et sceneskifte for både børn og voksne, så døgnet får en rytme. Udlånes bygningen til andre, får den også et andet liv i de timer?

Hvem:

Pædagoger, forældre, børn, kommunen og andre brugere af huset

Tidsperspektiv:

Fleksibilitet over et døgn

Hvordan:

Sektionering af bygningen og opbevaringsplads til eksterne brugere, gør det lettere at låne huset ud.

Projektarbejde

Hvorfor:

Når børn og pædagoger arbejder med et projekt i en periode, skal der måske laves en midlertidig indretning, opstilles en scene eller være plads til at male grej kan blive stående fremme.

Hvem:

Pædagoger, institutionslederen, forældre og børn

Tidsperspektiv:

Over en måned

Hvordan:

Flytbare møbler, opbevaringsplads og alternative steder til hverdagsaktiviteter gør projektarbejde lettere.

Fleksibilitet for:

Kommune

Leder

Medarbejdere

Forældre

Børn

Time

Døgn

Måned

Fleksibilitet

2.2

Sæsonudsving

Hvorfor:

Over et år svinger antallet af børn i daginstitutionen. Lige før skolestart er der flest, og efter skolestart og i ferierne er der færrest børn.

Hvem:

Pædagoger, institutionslederen og kommunen

Tidsperspektiv:

Over et år

Hvordan:

I perioder med få børn vil det være en fordel at samle børn på færre kvadratmeter og aflukke dele af institutionen. Det giver bedre overblik og mindre rengøring. Ekstra plads i garderoben giver fleksibilitet i perioder med mange børn.

Ændringer i demografi og pædagogik

Hvorfor:

Over tid ændres fordelingen af store og små børn i et område. Det samme gør den pædagogiske praksis og idealerne for det gode liv i institutionen.

Hvem:

Pædagoger, institutionslederen og kommunen

Tidsperspektiv:

Over en årrække

Hvordan:

Fleksibilitet over en årrække handler om at kunne ændre brugen af huset. Det er lettere, hvis f.eks. alle toiletter er indrettet til både små og store børn. Skal bygningens struktur og rumlige organisering ændres, ved at flytte vægge og åbninger mellem rum, er placeringen af føringsveje og placeringen af installationer vigtige.

Funktionsskifte

Hvorfor:

Over en tidsperiode som f.eks. 30 år, kan der ske store ændringer. Det er måske ikke længere relevant af drive daginstitution det pågældende sted. Kommunen ønsker måske at ombygge huset, så det kan rumme andre funktioner eller drives på andre præmisser.

Hvem:

Kommune

Tidsperspektiv:

Flere årtier

Hvordan:

Fleksibilitet over et længere tidsperspektiv styres af bygningens dybde, placering af kerner og gode muligheder for tilbygninger. Det er styrende for, om bygningen kan transformeres om til f.eks. boliger eller kontorer i fremtiden.

Kommune

Leder

Medarbejdere

Forældre

Børn

År

Årti

Længere tid

1:50 - Institutionens indretning

HVORDAN SKABER VI INSPIRERENDE OMGIVELSER?

3.1 Stemninger og indretning

3.2 Adgang og aktiviteter

3.3 Pædagogiske temaer - læring gennem alle sanser

1:50 - Institutionens indretning

3

1:50 Institutionens indretning

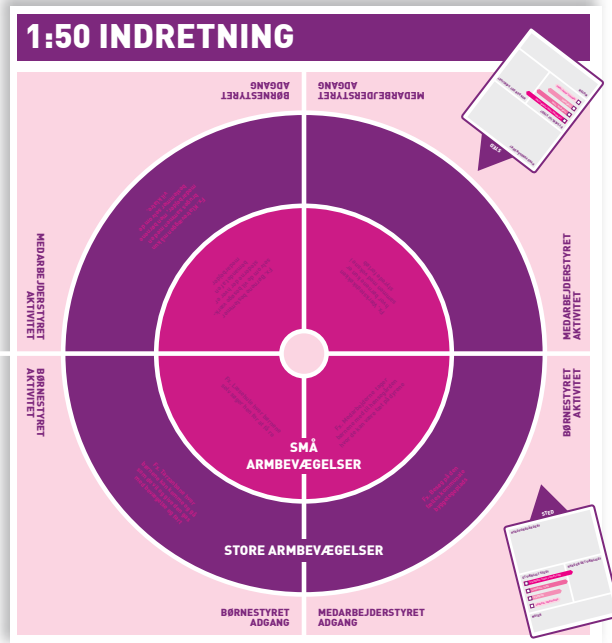
I denne del af modelprogrammet inviteres I til at stille skarpt på daginstitutionen, så pædagogikken og indretningen træder frem.

Indretning og scenografi kan være med til at skabe en særlig stemning og særlige oplevelser samt understøtte særlige former for aktiviteter.

Ønsker I særlige pædagogiske temaer og hvordan skal det afspejle sig i indretningen? Hvornår er der behov for store og små armbevægelser? Hvem styrer aktiviteter og adgang til faciliteterne?

Fokusområderne bidrager til at få sat ord på, hvordan indretningen kan understøtte den pædagogiske praksis - og en eventuel pædagogisk profil.

Når I får stemninger og fortællinger skrevet med ind i byggeprogrammet, giver I arkitekterne ekstra information at arbejde videre med.

STED

HVAD FOREKÅR DER?

ET SÆRLIGT STED? HVAD ER DET SÆRLIGE?

STEMNING, TEMA, FORTÆLLING

STEMNING, TEMA

STEMNING

GENEREL INDRETNING

NOTER

Spillepladen 1:50 Indretning og de tilhørende sted-brikker kombinerer to fokusområder Stemninger og indretning og Adgang og aktiviteter. Rum & Rammer sætter i denne skala fokus på, hvilke steder der er vigtigst, hvad der skal kendetegne disse steder, samt hvem der styrer adgang og aktiviteter på stedet. Steder kan være afgrænsede lokaler, men det vigtige på denne skala er at sætte fokus på, hvilke steder der er behov for - uanset hvordan stedet fysisk udformes. I den næste skala 1:500 Organisering sættes så ord på, hvilke faciliteter der er vigtige.

3.1

Stemninger og indretning

3.1 Stemninger og indretning

Dette fokusområde handler om, hvordan I kan vægte indretningen af jeres daginstitutioners forskellige steder og rum. Skal steder og rum kunne bruges til mange forskellige ting, eller skal de indrettes, så de er særligt gode til noget bestemt og skaber en helt særlig stemning? Det er en afvejning af både økonomi og af fleksibiliteten ved en generel indretning i forhold til det inspirerende og stemningsskabende ved en særlig indretning.

Skal jeres daginstitution have en særlig profil, bliver profilen lettere en del af hverdagen, hvis den afspejles i indretningen. En særlig indretning giver stemning, identitet og "noget" at vise frem.

En generel indretning er billigere og giver et bedre udgangspunkt for at bytte rundt på funktioner mellem forskellige rum eller for at lave midlertidige iscenesættelser.

Fokusområdet lægger op til en diskussion af, hvor der skrues op og ned for oplevelser og effekter, og dermed hvordan der skabes inspirerende og identitetsstærke omgivelser. Hvad er det første I ser, når I kommer ind i institutionen? Hvad sætter stemningen i de rum, hvor børn, medarbejdere og forældre mødes og samles?

Hvor placeres værksteder og andre karakteristiske funktioner, så de kommer til at præge stemningen og hverdagen i institutionen så meget som muligt? Og hvilke indretninger appellerer til henholdsvis små og større børn?

Fokusområde

Fokusområdet spænder over et antal lodrette akser - en for hvert rum eller sted I ønsker at diskutere. På hvert rum kan der skrues op og ned for effekter og oplevelser i indretningen. En placering nederst på akserne giver en generel indretning med generel belysning, gulvbelægning etc. Altså et rum, som kan bruges til det meste, men ikke er særlig godt til at give en særlig karakter.

En placering øverst på akserne giver en helt særlig indretning, med særlig belysning, særlige overflader og masser af stemning og inspiration. Et meget specifikt rum, med en særlig indretning, som til gengæld er dedikeret til en bestemt type aktivitet.

Stemninger og indretning

3.1

Skal nogle rum kunne bruges til meget forskelligartede aktiviteter? Er der bestemte rum og steder, som skal fortælle en særlig historie om eventyr, natur eller det ydre rum? Skal værkstederne dufte af træ og maling og indrettes med slagbænke, værktøjsvæg, kroge i loftet til at hejse projekter op i og en stor port ud til det fri, så I kan køre materialer eller måske en gammel bil indenfor?

Typiske udfordringer

- Afvejning af det generelle vs. det særlige.
- At stemningsmættede rum låser aktiviteter fast.
- At en profil defineres af de medarbejdere der er i institutionen i dag. Vil fremtidige ledere og medarbejdere have samme interesse?
- At visuel variation giver oplevelser. Men det kan være dyrt at ændre, hvis løsninger ikke er langtidsholdbare.
- At ensartethed giver en oplevelse af en tam institution hvis alle rum er ens.
- At særlige stemninger og indretninger er med til at kommunikere et værdisæt til medarbejdere og forældre.
- At stemninger og oplevelser kan skabes kortsigtet eller som længerevarende og bygningsintegrerede tiltag.
- At man glemmer at tænke udearealer og uopvarmede rum ind, når særlige stemninger eller indretninger drøftes.

3.1

Stemninger og indretning

Fokusområde

Specialindretning

Rum og steder der er 100 % dedikeret til en bestemt aktivitet.
F.eks. en tumlesal med skrå affjedrende gummigulve, tove i loftet eller specialværkstedet med helt unikt inventar.

Særlig indretning

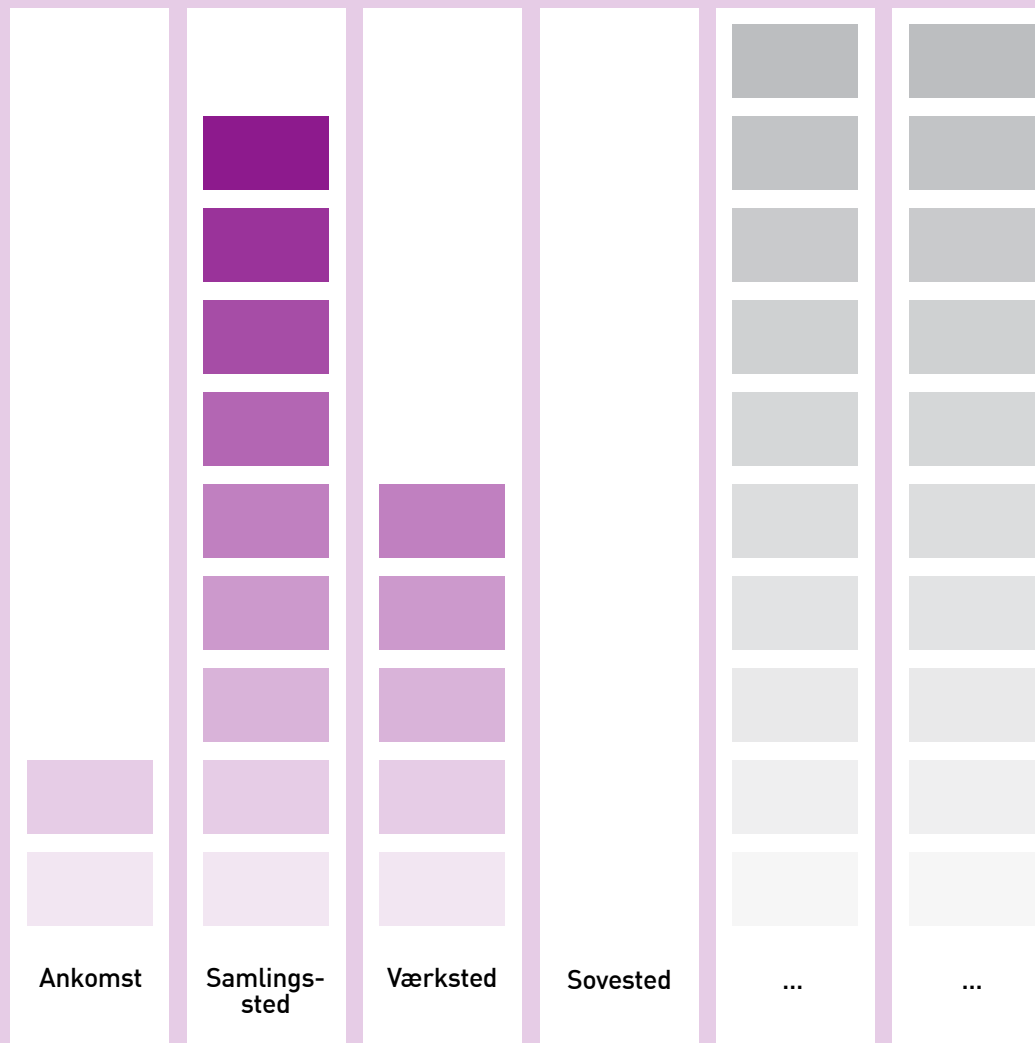
Rum og steder med særlig belysning, særlige overflader, farver, materialer og fuld skrue på de effekter, som kan understøtte en særlig stemning.

Let præget indretning

Rum og steder der "lugter lidt af" noget særligt. Stemningen skabes med mindre effekter som gardiner, bemalinger af vægge, møblering og identitetsskabende elementer.

Generel indretning

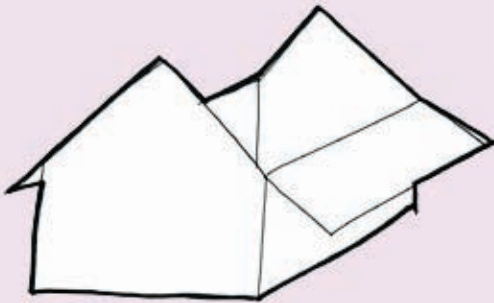
Rum og steder med generel belysning, gulvbelægning etc., som kan bruges til det meste.

Markeringen er et eksempel, der viser at forskellige typer rum kan have forskellige grader af stemning eller specialisering i indretningen. Her er f.eks. valgt at institutionens samlingssted skal være specialindrettet til en bestemt type aktivitet. Ankomstmrådet har en generel indretning og sovested er et helt ukodet rum.

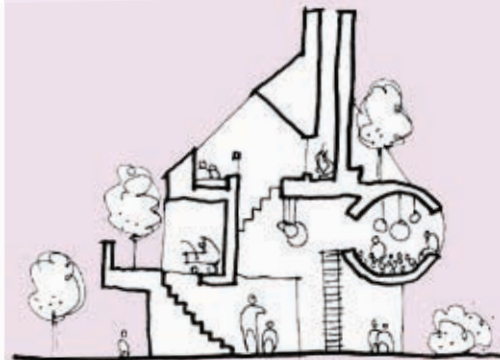
Stemninger og indretning

3.1

Den ukodede institution

Som kan tilpasses hvad som helst, men ikke giver særlige oplevelser i sig selv. Her er det aktiviteterne, der giver oplevelserne og ikke indretningen.

Den let prægede institution

Hvor oplevelserne og "det særlige" skabes med mindre effekter som gardiner, bemalinger af vægge, møblering og andre små identitetsskabende elementer.

Den særlige institution

Med særlige faciliteter, rum og steder og masser af oplevelser fra kælder til kvist.

Den specielle

Hvor rum og steder er indskrevet i en større fortælling. Her er masser af specialindretninger og "wow"-oplevelser.

3.2 Adgang og aktiviteter

3.2 Adgang og aktiviteter

Hvis I tager udgangspunkt i, at en daginstitution skal inkludere alle og at børnenes og medarbejdernes nysgerrighed og begejstring er en vigtig drivkraft i læring og udvikling, vil det ændre synet på daginstitutionen fra at være et sted, hvor bestemte aktiviteter foregår, til et sted der kombinerer valgfrihed, diversitet og tryghed.

Ved at have et bredt udvalg af forskelligartede steder og rum skabes oplevelser, der udfordrer børnene, stimulerer deres sanser, giver afveksling i hverdagen. Muligheder, der kan understøtte det enkelte barns alsidige udvikling og den enkelte medarbejders arbejdsmetode og opgaver.

En bred vifte af forskellige steder og rum i daginstitutionen appellerer til forskellige børn og ansporer til forskellige typer af leg. Ved at bygge steder og rum, der understøtter bestemte typer af aktiviteter, kommer det ene ikke til at foregå på bekostning af det andet. Det kan opleves utilfredsstillende, når meget fysisk aktive børn altid bliver tisset på, og de stille nørklebørn bliver "kørt over" og aldrig får ro til fordybelse.

Det samme gælder for daginstitutionen som arbejdsplads. Pædagogernes hverdag består af mange forskelligartede arbejdsopgaver, som understøttes bedst på forskellig vis.

Et bredt udvalg af forskelligartede arbejdssteder giver både fleksibilitet i det pædagogiske arbejde og mulighed for selv at vælge og dermed præge sin egen hverdag.

Mangfoldigheden skabes gennem et arbejde med forskellige virkemidler, f.eks. gennem en variation i akustiske oplevelser. Vi reagerer øjeblikkeligt på lyd og tilpasser vores handlinger og adfærd efter akustikken. Forskellige lydbilleder og akustiske oplevelser kan derfor være med til at styre adfærden i daginstitutionen og understøtte aktiviteterne.

Det er f.eks. rart at kunne læse et sted, hvor lyde udefra ikke tager opmærksomheden, men uden at være isoleret fra omgivelserne. Det er sjovere at synge i et rum med klang og et sted, hvor det ikke forstyrrer andre osv.

Adgang og aktiviteter

3.2

Fokusområde

Fokusområdet har fire kvadranter. Vandret skelnes der mellem børnestyret adgang og medarbejderstyret adgang til en given facilitet. Er adgangen til en facilitet børnestyret, og hvilke faciliteter skal indrettes med fokus på børnetilgængelighed og sikkerhed.

Lodret skelnes der mellem medarbejderstyrede aktiviteter og børnestyrede aktiviteter. Over kvadranterne er placeret to cirkler. Den inderste cirkel indrammer de små armbevægelser og rolige aktiviteter. Den yderste cirkel indrammer de store armbevægelser og mere action-prægede aktiviteter.

I kan bruge fokusområdet til at diskutere, hvordan udbudet af steder understøtter forskellige børn og forskellige aktiviteter og til at skabe et overblik over, om diversiteten i en daginstitution er stor nok.

Typiske udfordringer

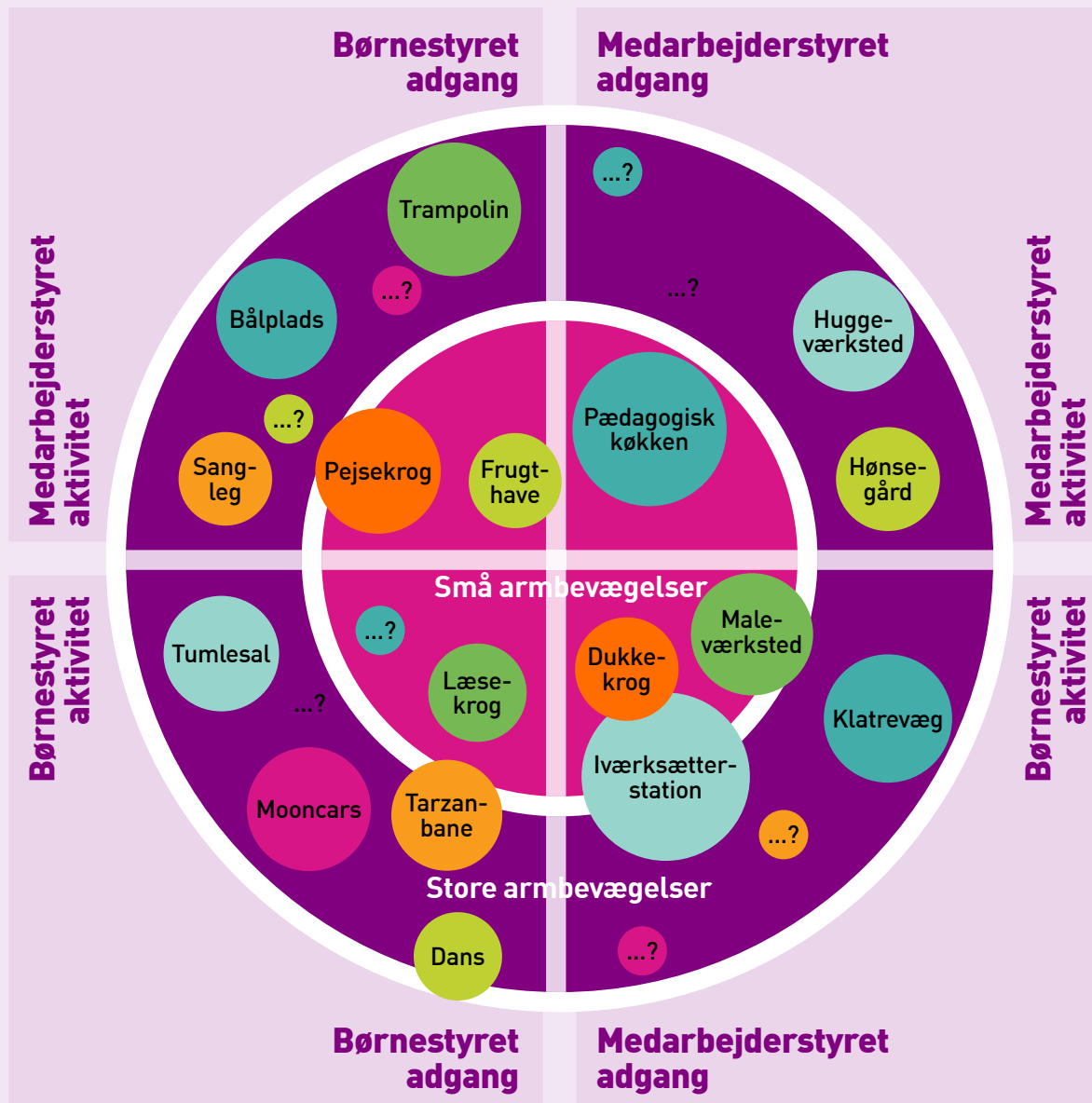
- At ønsker om en generel indretning og den medfølgende fleksibilitet, vinder over mangfoldighed og kompleksitet.
- At faciliteter med medarbejderstyret adgang ikke bliver brugt i samme omfang, som faciliteter hvor børnene selv kan gå til og fra.
- Manglende forståelse af at de fysiske rammer påvirker det liv, der udfolder eller ikke udfolder sig i daginstitutionen.
- At mulighederne for at skabe et varieret lyd miljø ikke udnyttes, og frygt for lyd kan gøre dialogen om differentiering af lydbilleder vanskelig.
- At steder til børnestyrede aktiviteter skal indrettes sikkert, så både forældre og medarbejdere er trygge ved at lade børnene få lov til at lege frit.

3.2 Adgang og aktiviteter

Her kan børnene frit komme og gå, men når de er på stedet, er aktiviteten medarbejderstyret.

Her bestemmer de voksne, hvem der kan komme og gå, og når man er på stedet, er aktiviteten medarbejderstyret.

Fokusområde

Her kan børnene frit komme og gå, som de vil og aktiviteten er også styret af dem selv.

Her bestemmer de voksne, hvem der kan komme og gå, men når de først er lukket ind styrer børnene selv legen.

Adgang og aktiviteter

3.2

Sproglaboratoriet

Fokus på sprogstimulering med pædagogen som igangsætter og legemester og muligheder for målrettede aktiviteter.

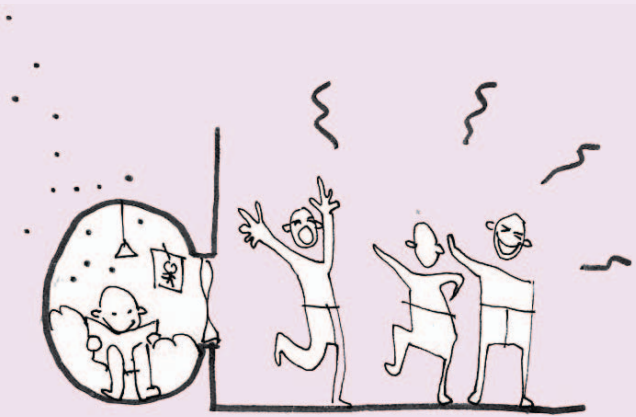
Byggelegepladsen

Børnetilgængelige faciliteter, der udfordrer fantasien og giver både fin- og grovmotoriske udfordringer. Spontanitet og et forløb i oplevelser.

Sang salon

Uforstyrrede steder med børnetilgængelige faciliteter og indretninger, der lægger op til improviserede projekter og lege med masser af energi.

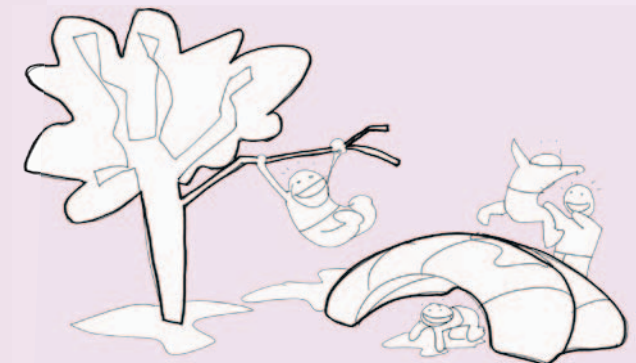
En læsekokon

Uforstyrrede trygge steder med overblik for børnene giver mulighed for ro og koncentration på egen hånd.

Dyrehold i nabolaget

Udflugter til en hønsegård i nabolaget giver fælles sociale oplevelser og inspiration til projekter hjemme i daginstitutionen.

Tarzanbanen

Indretninger der inspirerer til bevægelse og fart. Stedet giver kinæstetiske og auditive sociale oplevelser og grovmotoriske udfordringer.

3.3

Pædagogiske temaer - læring gennem alle sanser

3.3 Pædagogiske temaer

En daginstitution kan arbejde med en særlig profil eller nogle særlige fokusområder. Der kan være tale om store eller små temaer, som danner profilen eller fokusområdet, f.eks. natur, vand, idræt, bæredygtighed, madkultur, sundhed, musik osv. osv.

Uanset hvilket tema I ønsker at drøfte ligger der et stort pædagogisk, læringsmæssigt og oplevelsesmæssigt potentiale i et pædagogisk tema.

Fokusområde

I dette afsnit præsenteres tre bud på temaer, som giver inspiration til, hvordan I kan bruge fokusområdet til at kortlægge potentialerne ved et pædagogisk tema i jeres daginstitution.

Fokusområdet udspændes mellem inderst, de bygningsintegrerede tiltag og yderst, dem, som ikke er forankret i bygningen. På den måde belyses det, hvad der kan indarbejdes i bygningsdesignet.

For at sætte fokus på, hvordan temaerne kan blive stærke og udmøntes på en alsidig måde, kobles temaerne op på barnets sanser. Jo flere sanser, der er i spil, jo bedre lagrer oplevelser og erfaring sig. Jo flere sanser børn får stimuleret, jo bedre bliver de til at sortere i relevante sanseindtryk senere i livet, og jo bedre bliver de til at fokusere.

Ved at bruge spændingsfeltet som en søgekikkert, skabes et udgangspunkt for at undersøge og diskutere alsidigheden i det eller de pædagogiske temaer, som I ønsker at arbejde med i daginstitutionen.

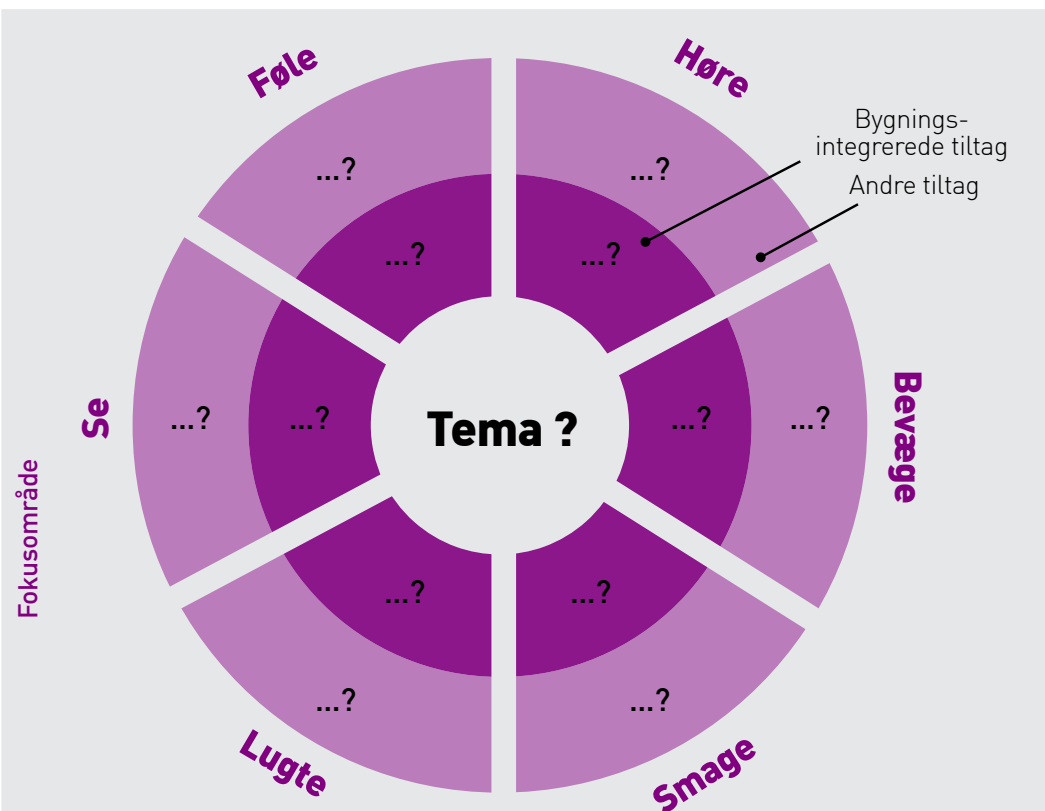
Pædagogiske temaer - læring gennem alle sanser

3.3

Typiske udfordringer

- At finde medarbejdere, som har interessen for et særligt pædagogisk tema.,
- At det pædagogiske tema kan skræmme forældrene fra at melde deres børn ind i daginstitutionen.
- At et meget bygningsintegreret pædagogisk tema fastlåser de muligheder, der er lagt ind i daginstitutionen.
- At bygningsintegrerede temaer skal indtænkes i forhold til måden børn erkender og til deres måder at få indblik i og arbejde med et tema.
- Frygt for at børnene bliver ensidigt stimuleret.
- At en profil primært retter sig mod ældre børn, fordi de er bedre til at tolke, deltage og inddrage ting i deres hverdag end vuggestuebørn er.

3.3 Pædagogiske temaer - læring gennem alle sanser

Fokusområde

Arbejdet med de forskellige sanser kan f.eks. handle om:

At høre: oplevelser som at lytte, stilhed, rislen, tale, sang, musik og evne til at kunne koncentrere sig.

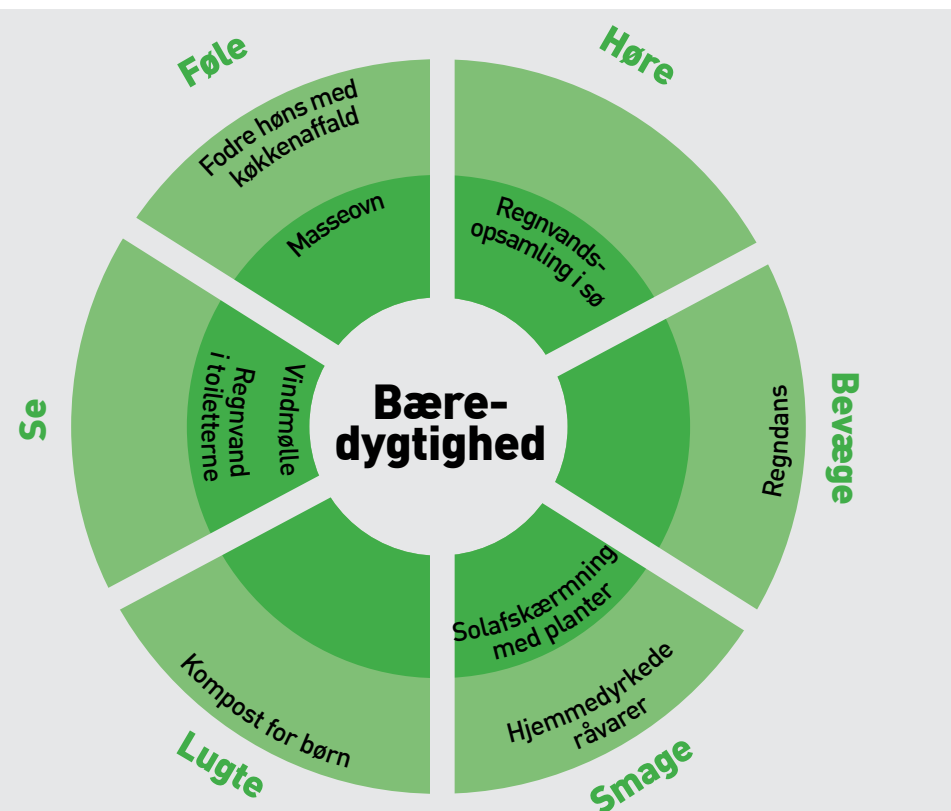
At bevæge sig: Oplevelsen at fortælle, motorik, motion og fysisk kontakt.

At smage: gode smagsoplevelser, god ernæring og fællesspisning.

At lugte: vække minder og opleve at forskellige ting, steder og planter lugter forskelligt: indbydende eller dårligt.

At se: orientering, inspiration, skønhed og stimulering gennem farver og mønstre.

At føle: taktilitet, kropsbevidsthed og forskellige rumligheder.

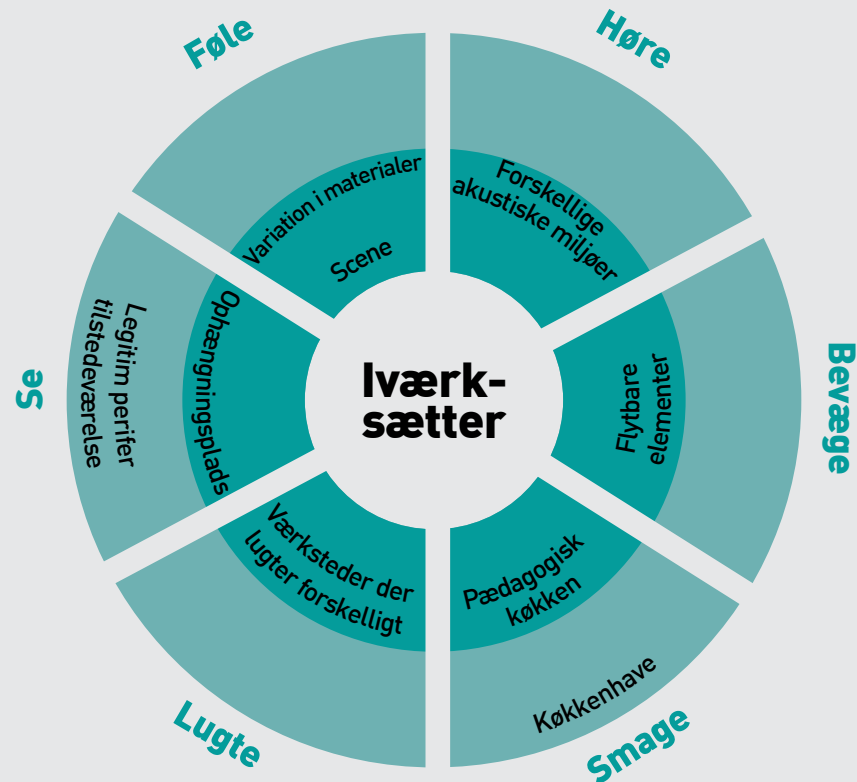
Bæredygtighed

I kan vælge at fokusere på det pædagogiske potentiale i bæredygtighed. Bæredygtighed er for de fleste børn et abstrakt fænomen, derfor er det vigtigt at gøre bæredygtighed konkret, erfaringsbaseret og give oplevelser, som gør bæredygtighed let at forstå for børn.

Sprog og sanser kobles sammen ved at skabe situationer og oplevelser, som inspirerer børn til at fortælle og medarbejderne til at forklare eller spørge ind til det oplevede. Ved at arbejde med synlige bæredygtige tiltag eller tiltag, der påvirker adfærden, kan der skabes en særlig miljøbevidst kultur i daginstitutionen.

Pædagogiske temaer - læring gennem alle sanser

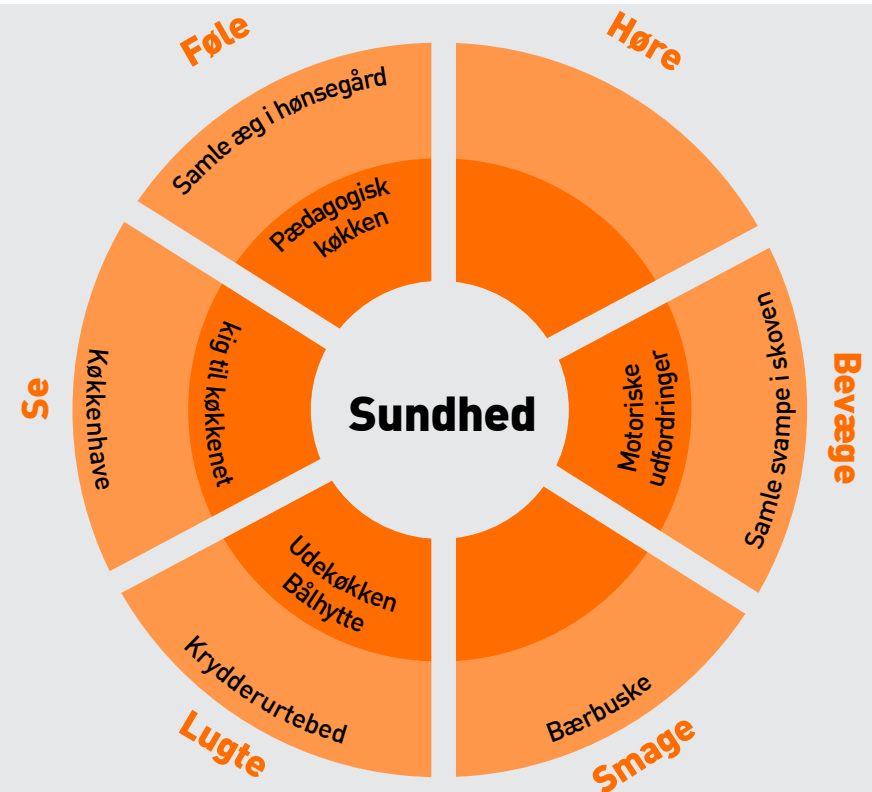
3.3

Iværksætter

Et tema for en daginstitution kunne være iværksætteri. Ved at sætte fokus på, hvordan børns nysgerrighed, kreativitet og lyst til at eksperimentere understøttes, kan der skabes et miljø, der styrker børnenes fornemmelse for at skabe.

Et kreativt miljø kræver inspiration, handlerum og tryghed. At turde prøve og fejle og prøve igen kunne være kernen i et pædagogisk tema som dette.

Sundhed

Sundhed er et af tidens store emner. Det handler om en sund sjæl, en sund krop og sunde sociale relationer. Hvis I vælger et meget bredt sundhedsbegreb, findes der en bred vifte af muligheder for at indarbejde sundhed som tema i bygningen og i den daglige praksis.

Der kan arbejdes med madkultur, motorisk udvikling, udvikling af sociale kompetencer, tryghed ved egen krop og reaktioner, motion osv.

HVORFOR ER BØRNENE IKKE UDE HELE DAGEN?

4.1 Inde - ude

4.2 Organisering af børn og faciliteter

1:500 - Institutionens organisering

1:500 Institutionens organisering

I denne del af modelprogrammet inviteres I til at stille skarpt på institutionens organisering og strukturer. Her sættes fokus på organisering af børn og faciliteter.

Hvad skal man kunne? Hvor skal de forskellige aktiviteter og faciliteter placeres i daginstitutionen eller andre steder i nærområdet?

Fokusområderne sætter fokus på overvejelser af, hvilke faciliteter I vil satse på, og hvordan I vil organisere forskellige faciliteter.

Spændingsfelterne åbner også op for drøftelser af, hvilke aktiviteter I ønsker skal foregå ude og inde, samt muligheden for brug af uopvarmede arealer, der er overdækkede og afskærmede for vind og vejr.

Spillepladen 1: 500 Organisering og tilhørende facilitetsbrikker indeholder tankerne fra fokusområderne Inde-ude og Organisering af børn og faciliteter. Dialogen sætter fokus på, hvilke faciliteter der er behov for, hvor de skal placeres og hvordan faciliteterne skal organiseres. Det er i denne skala, man sætter ord på faciliteter både inde og ude.

4.1

Inde - Ude

4.1 Inde - ude

Mange byggeprojekter fokuserer primært på bygningen og dermed på de funktioner, som er indendørs. Ser I daginstitutionen som en aktivitet eller en serviceydelse, og ikke som et sted eller en bygning, er der mulighed for at tænke daginstitutioner på rigtig mange forskellige måder. Hvis I ser et daginstitutionprojekt i dette lys, kan I starte med at stille spørgsmål til, hvilke aktiviteter institutionen skal kunne understøtte. Hvis I kortlægger alle de typer aktiviteter I ønsker mulighed for, har I et landkort af muligheder, som I ønsker opfyldt. Det er ikke altid alle ønsker, der altid kan opfyldes, men ser I ude og indendørsarealer i en helhed, opstår der muligheder for det pædagogiske arbejde, som I måske ellers ikke ville få øje på.

Måske kunne en række dagligdags aktiviteter placeres i udearealerne. Aktiviteter som spising, afhentning, sanglege eller en fast bagedag ved bålet? Mange af daginstitutionens aktiviteter kan foregå forskellige steder, og de fire areal typer, som fokusområdet omhandler, har forskellige fordele og ulemper og gør aktiviteterne til forskellige oplevelser.

Dette fokusområde kan anvendes i en drøftelse af, hvilke løsninger der bedst muligt understøtter de aktiviteter, I ønsker jeres daginstitution skal understøtte. Institutioner kan indrettes helt forskelligt. Fra skovbørnehaven, med et lille indendørs areal til bybørnehaven, hvor udearealer måske er begrænsede.

Derimellem er der en række muligheder for at skabe daginstitutioner, som sammentænker aktiviteter, der kan foregå i indendørsarealer, i uopvarmede arealer, udendørsarealer og arealer et helt andet sted end i daginstitutionen.

I kan vælge en særlig sammensætning af arealer. F.eks. kan livet i daginstitutionen formes med mange uopvarmede arealer, der forlænger udendørssæsonen. Udendørsarealerne kan gøres selvkørende ved at sørge for at der er spisesteder, toiletter og lignende udenfor. Ved at sørge for, at børnene er fordelt over hele daginstitutionens areal, både inde og ude, aflastes bygningen, indeklimatet og det akustiske miljø.

Inde - Ude

4.1

Fokusområde

Fokusområdet består af fire areal typer: indendørs-arealer, uopvarmede arealer, udendørsarealer og arealer andetsteds. I kan placere daginstitutionens aktiviteter i en eller flere af disse areal typer, og daginstitutionen kan på den måde sammenstykkedes med mere eller mindre af hver type.

Typiske udfordringer

- At garderober placeres så de både ligger godt for børnene, når de skal ind og ud og godt for forældrene, så det undgås at de går gennem hele institutionen med fodtøj på.
- Tænk på overdækninger så vådt vejr ikke hindrer børnene i at være ude.
- At der er overblik over og opsyn med børnene, når nogle er udenfor og andre er indenfor.
- At vanetænkning begrænser mulighederne for flere udetimer.
- At uopvarmede mellemarealer med tiden indrettes og bruges som almindelige indendørsarealer, med det resultat at der opstår utilfredshed med komforten, fordi der forventes samme niveau, som for indendørsarealer.
- At sammenhænge mellem funktioner og arealer gennemtænkes, så I får mest muligt for pengene. Der er funktioner, som man måske er vant til ligger i indendørsområder, som sagtens kunne ligge andre steder.
- At rengøring, vedligehold og forsyning er tunge poster på indendørsarealer.
- At belægning og beplantning skal være mere robust, når udeophold vægtes - især i starten.
- At det skal være nemt at komme i tøjet.
- At det skal være nemt at komme på toilettet fra legepladsen.

4.1

Inde - Ude

Fokusområde

INDE

At lave mad?
At forberede sig?
At tale fortroligt?
At tale i telefon?
At læse?
At dokumentere?
At planlægge?
At synge?
At opbevare?
At trøste?
At have forældresamtaler?
At udveksle idéer?
At spille?

UOPVARMET

At samles?
At undersøge?
At lave mad?
At male?
At sove?
At forberede sig?
At spise?
At tørre tøj?
At tumle?
At læse?
At skabe?
At dokumentere?
At synge?
At opbevare?
At trøste?
At udveksle idéer?
At svine?
At danse?
...?

UDE

At samles?
At undersøge?
At gemme sig?
At lave mad?
At sove?
At spise?
At skabe?
At lave sprogttest?
At nørkle?
At have forældresamtaler?
At svine?
...?

ANDETSTEDS

At skabe?
At undersøge?
At samles?
At tumle?
At spille?
At nørkle?
At male?
...?

Indendørsarealer

I de indendørsarealer, er der bløde møbler og for-finede materialer. Her er varmt og tørt, og daginstitutionens aktiviteter kan foregå uafhængigt af vejret.

Uopvarmede arealer

I de uopvarmede arealer forlænges udendørs-sæsonen. Kvadratmeterprisen er lavere end indendørs, og overgangen mellem inde og ude gøres mere smidig. Uopvarmede arealer kan være overdækkede arealer, skure, hytter, altaner, drivhuse etc. Disse arealer er ikke så energitunge som indendørsarealer, og bruger ikke varme og strøm og kræver mindre rengøring.

Udendørsarealer

Udenfor er der vind i håret og højt til himlen. Underlaget varierer, lyset skifter, planterne dufter. Udearealer er billigere end uopvarmede arealer. Der er stor mulighed for fysisk udfoldelse, og for at børn og voksne skaber mange forskellige universer og funktioner i udearealerne. Gener fra støj og dårligt indeklima bliver minimeret, når brugen af udearealer intensiveres.

Arealer andetsteds

Udflugter til andre steder giver variation i hverdagen og mulighed for nye oplevelser for børnene. Det giver mulighed for variation ved at besøge steder eller institutioner, der har de faciliteter, som ikke findes i jeres egen daginstitution.

Inde - Ude

4.1

Lysthuse og værksteder

En udeinstitution med aktiviteter knyttet til mindre stationer i grønne omgivelser. Det kan være bålhytter, udendørsværksteder og overdækkede opholdssteder.

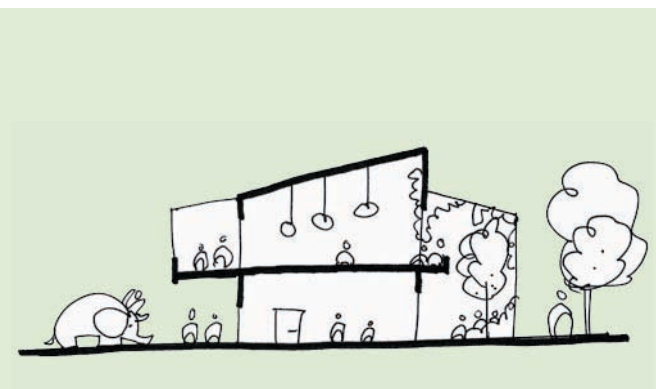
Fælles frugthave

En daginstitution og et plejehjem deler en frugthave. Børnene får mere plads, og de ældre får mulighed for at bruge tid med dem.

Legeland i laden

Det opvarmede rum kan danne rammen om praktiske aktiviteter uafhængigt af vejret.

En ekstra facade

En ekstra facaden bygges nogle meter fra den gamle, for at skabe en bedre isolering og de ekstra kvadratmeter kan f.eks. bruges til ny indgang, garderobe og orangeri.

Baser i det fri

En udendørsinstitution, hvor alle faciliteter er tilgængelige for alle. Børnene har små baser i forskellige hytter. Al leg foregår i det fælles.

Hus, drivhus og have

Hvis jeres institution skal udvides eller ombygges kan I vælge at tilbygge et opvarmet rum, der binder funktioner sammen. Det giver en udvidelse af udendørssæsonen.

4.2 Organisering af børn og faciliteter

4.2 Organisering

Fokusområdet peger på sammenhængen mellem gruppestørrelser i en daginstitution og mængden og størrelsen af de faciliteter, der er til rådighed for børn og medarbejdere. Valget af et organisatorisk princip - f.eks. store grupper eller små grupper - fungerer bedst, hvis den understøttes af de fysiske rammer - f.eks. stueopdelt eller funktionsopdelt. Dette fokusområde skal danne grundlag for jeres diskussion af gruppeopdeling i forhold til funktionsopdeling af daginstitutionen, og om det I ønsker, skal præge inddelingen af daginstitutionen, flere mindre faciliteter der ejes af nogle eller få større faciliteter der deles af flere børn, grupper og medarbejdere.

I overvejelserne af, hvilket organiseringsprincip de fysiske rammer skal understøtte, ligger også en diskussion af, hvordan I skaber den gode arbejdsplads, de gode rammer for faglig udvikling og et godt kollegialt miljø. Der ligger også en diskussion af, hvordan de bedste rammer skabes for børns hverdag og udvikling i forskellige aldre, med både tryghed og udfordringer for alle.

Organiseringen af børn, medarbejdere og aktiviteter har betydning for hverdagsrytmen i institutionen, den måde medarbejdere samarbejder på og deres muligheder for at gå i dybden med særlige aktiviteter eller faglige indsatsområder.

Måske ønsker I, at medarbejderne får mulighed for at specialisere sig ved at være tilknyttet en bestemt facilitet og henvende sig til børn med en særlig interesse eller særlige behov? Det giver måske mulighed for, at medarbejderen bruger mere tid på noget bestemt, og at der opbygges et miljø, hvor medarbejderen og børns talent dyrkes med udgangspunkt i en fælles passion og interesse.

Organisering af børn og faciliteter

4.2

Fokusområde

Fokusområdet har to akser. På den vandrette akse vi-ses gruppestørrelserne. Fra de små grupper over medium grupper til store grupper. På den lodrette akse præsenteres antal af forskellige faciliteter: fra få til mange forskellige faciliteter. Ved at kombinere de to faktorer, vises en række forskellige organiseringsprincipper. I kan lade diskussionen tage udgangspunkt i de eksempler, der er vist i fokusområdet. I kan vælge at have forskellige gruppe-størrelser alt efter hvordan børnesammensætningen er i jeres institution, efter den måde I vælger at organisere medarbejderne og den måde I ønsker der skal etableres samspil mellem nogle eller alle grupper.

Små grupper vil typisk give trygge rammer for børnene, fordi de kan overskue deres omgivelser og de skal forholde sig til færre personer og rum. For medarbejderne giver mindre grupper tryghed fordi det er den samme og kendte gruppe børn de arbejder med.

Organiseres daginstitutionen i store grupper, bliver der mulighed for flere tilgængelige faciliteter for børnene og flere potentielle bedste legekammerater. Medarbejderne får mulighed for at specialisere sig, ved at være tilknyttet en bestemt facilitet og opbygge et miljø omkring sig.

Det skaber mulighed for, at medarbejdere kan dyrke et bestemt talent eller en hobby og at arbejde sammen med andre pædagoger med samme interesse.

Større grupper og i det hele taget større institutioner, giver flere karrieremuligheder for medarbejderne, samtidig med at daginstitutionen er mere robust i forhold til ferie og sygefravær blandt personalet.

Typiske udfordringer

- At gruppeinddeling og ejerskab til eller variation af faciliteter har betydning for livet i daginstitutionen. Organisering af børn og faciliteter giver muligheder og begrænsninger i hverdagen, uanset om I tager stilling til det eller ej.
- At store institutioner bliver uoverskuelige hvis der ikke er en klar organisering af børn og faciliteter.
- I valget af organisering ligger en afvejning mellem tryghed og valgmuligheder for både børn og medarbejdere.
- Der kan være uklarhed om hvorvidt der tages kvadrat meter fra medarbejderne, hvis fællesarealer opprioriteres i forhold til arealer til de enkelte grupper.
- Organisering af børn og faciliteter er også et udtryk for, hvem der gives definitionsretten i bestemte rum og til bestemte faciliteter. Små grupper giver få medarbejdere, der har retten til et rum og de tilhørende faciliteter. Større grupper giver mange medarbejdere der deles om retten til at definere aktiviteter og rammer for de børn der bruger faciliteterne.
- Husk at organiseringen af børn og faciliteter ikke behøver at tage afsæt i baser indendørs. Baser kan også defineres med hjemsted i uopvarmede arealer eller udenfor. Det afhænger helt af de pædagogiske værdier og idéer i daginstitutionen.

4.2 Organisering af børn og faciliteter

Fokusområde

Antal faciliteter

Mange forskellige grupper i daginstitutionen. Hver med sin særlige attraktion.

Større grupper med en række forskellige mindre faciliteter.

Stor gruppe med mange forskellige mindre faciliteter til rådighed for alle børn.

Serier af små grupper med lidt forskelligt fokus, f.eks. fire spor med hver sit tema.

Større grupper med hvert sin større facilitet f.eks. værksted, tumlesal.

Én stor gruppe med flere større faciliteter til rådighed, som børnene kan vælge frit mellem.

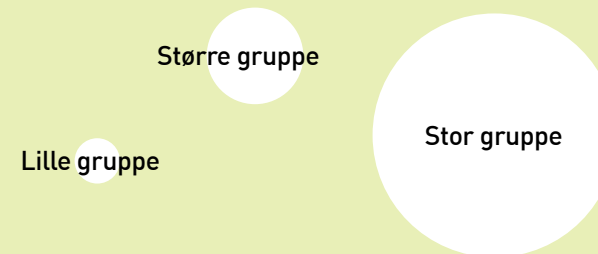
Mindre ens grupper der har samme faciliteter til rådighed.

Lidt større grupper med de samme lidt større faciliteter til rådighed.

Institution med én stor gruppe med en dominerende og velgennemført facilitet.

Gruppetørrelser

Gruppetørrelser:

Signaturforklaring for antal og størrelse på faciliteter:

Små faciliteter

En lille facilitet kan f.eks. være: klatrestativ, træer, krydderurtebed, malergrej etc.

Større faciliteter

En større facilitet kan f.eks. være: Tarzan-bane, naturlegeplads, køkkenhave, atelier, etc.

Dominerende faciliteter

En dominerende facilitet kan gøre institutionen til en temainstitution som f.eks.: idrætsvuggestue, fra-jord-til-bord profil, musikinstitution og lignende.

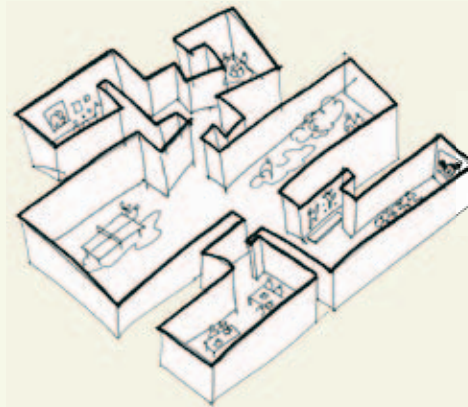
Organisering af børn og faciliteter

4.2

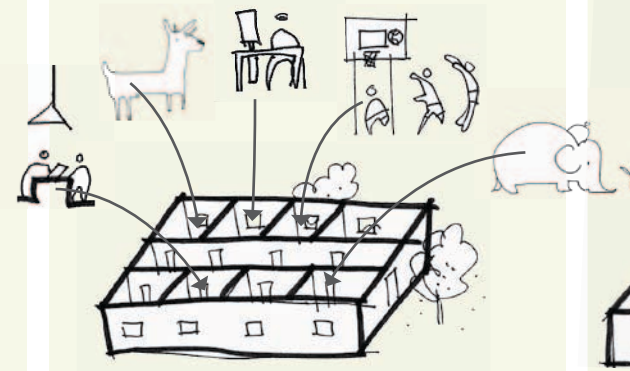
Temainstitutionen

Temainstitutionen har fantastiske faciliteter inden for et bestemt emne. Dette emne, f.eks. dyr og natur præger hverdagen og toner alle aktiviteter i daginstitutionen.

Den funktionsopdelte

Alle børnene er en stor gruppe. Pædagerne derimod har hver sin base, knyttet til de forskellige større faciliteter, f.eks. atelier, gymnastiksal, pædagogisk køkken etc.

De forskellige grupper

Mange forskellige grupper i daginstitutionen, hver med sin særlige facilitet. Grupperne har forskellige faciliteter, og når børnene rykker fra en gruppe til en anden bliver nye faciliteter tilgængelige.

Stort legeland med lidt af det hele

Den aldersintegrerede daginstitution uden særlig profil, hvor børnene hører hjemme i små baser, men al leg foregår i det fælles. Børnene har adgang til et stort udvalg af små faciliteter.

1:5000 - Institutionen og dens omgivelser

**KAN
PLACERINGEN
GIVE NOGET
SÆRLIGT?**

5.1 Placering

5.2 Guld i nabolaget

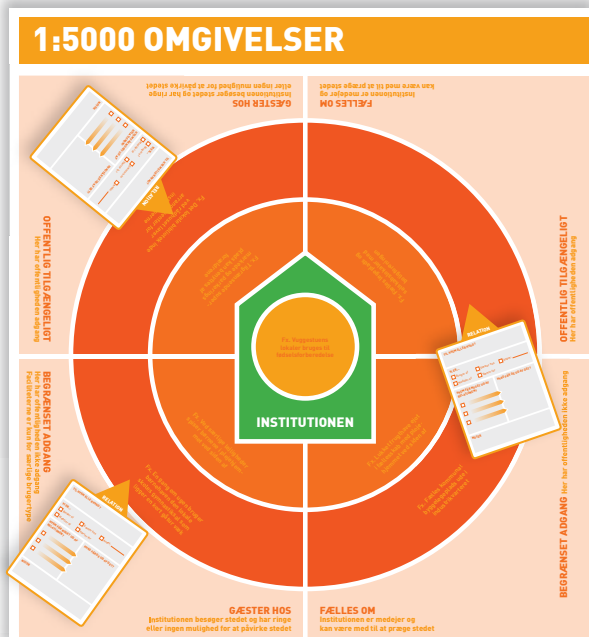
1:5000 - Institutionen og dens omgivelser

1:5000 Institutionen og dens omgivelser

I denne del af modelprogrammet inviteres I til at fokusere på fugleperspektivet. I denne del er fokus på institutionen og kvarteret fra oven. Det giver et blik på institutionens omgivelser, og de muligheder der ligger her. I kan få idéer til, hvem det kunne være interessant at samarbejde med for at kunne supplere institutionens tilbud med andre relevante faciliteter.

Der åbnes op for idéer til, hvordan institutionen kan drage nytte af at samarbejde med omverdenen og omvendt. Hvis I ikke har en fast placering af jeres institution, men kun kender det kvarter eller område, institutionen skal placeres i, kan I bruge denne skala til at afsøge gode muligheder for placering. Hvis I kender placeringen allerede - og I står med en byggegrund, et eksisterende byggeri eller en eksisterende daginstitution, kan I se jeres kendte omgivelser i et nyt perspektiv.

Vil det være mest hensigtsmæssigt at bygge til, bygge om eller skabe helt nye sammenhænge.

RELATION

TIL HVEM ELLER HVAD?

VIER...

Bruger af Gæster hos Andet: _____
 Medejler af Varter for

HVEM FÅR NOGET UD AF RELATIONEN? HVAD FÅR DE UD AF DET?

NOTER

Spillepladen 1:5000 Omgivelser og tilhørende relationsbrikker kobler tankerne fra fokusområderne Guld i nabolaget og Placering. Drøftelserne i denne skala er målrettet hvilke relationer, som kan være særligt interessante for daginstitutionen. Det er her I drøfter, hvilke muligheder daginstitutionens placering og eventuelle alternative placeringer giver.

5.1

Placering

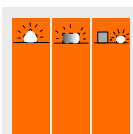
5.1 Placering

I nogle byggeprojekter er det på forhånd givet, at daginstitutionen skal ligge et bestemt sted. Måske har I en eksisterende institution, der skal renoveres, eller måske har I behov for at udvide kapaciteten. Andre gange følger beslutningen om en bestemt placering efter en række andre valg. Det kan være, at I ønsker at placere en institution et strategisk sted i en byplan eller i forhold til forældrenes behov. Det kan være, at I ønsker at etablere en bestemt type børneinstitution med en særlig pædagogisk profil, hvor der er nogle bestemte aktører I ønsker skal være tæt på. Det kan også være, I ikke tænker institutionen med en fast placering, men hvor institutionens liv organiseres på en helt ny måde.

Der kan også være eksempler på projekter, hvor man er startet med en forestilling om at skulle renovere en ældre daginstitution, men hvor det i processen viser sig at være bedre at rive den ned og bygge nyt, eller gøre noget helt tredje.

Fokusområde

Fokusområdet består af tre typiske muligheder, som kan danne udgangspunkt for jeres drøftelse af det konkrete projekt. I kan bruge fokusområdet til at undersøge jeres lokalområde for interessante placeringmuligheder, og måske få øje på utraditionelle muligheder, som rummer et interessant potentiale for netop jeres projekt.

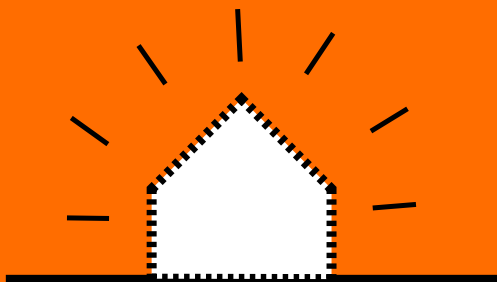

Typiske udfordringer

- Bygningens placering regnes ikke altid som vigtig for bygningens udformning og livet i bygningen, men som noget der skal besluttes, inden designet igangsættes.
- Koordinering af byudvikling og boligbyggeri omkring institutionen kan gøre det vanskeligt at fastlægge institutionens størrelse, fordi pasningsbehovet afhænger af boligmarkedet.
- Uden en daginstitutionsleder under projektudviklingen, kan der mangle en kulturbærer, som kan formidle tankerne bag bygningens udformning videre til de kommende medarbejdere og forældre.
- Eksisterende byggeri kan være billigere at anskaffe end at bygge nyt. Det kan dog blive dyrt at renovere og vedligeholde. Til gengæld kan der være nogle helt unikke muligheder, man ikke ville kunne realisere, hvis man skulle bygge samme løsninger fra nyt.
- Renovering hæver kvaliteten i bygningen, samtidig er der nogle grundgreb, som ligger fast. Bærende vægge kan sætte begrænsning ved ombygning og renovering.
- Eksisterende bygninger er sjældent energioptimerede, og det er forholdsvis dyrt at få bygningen energimæssigt opgraderet til samme standard som nybyg.
- Ældre byggeri har ofte ikke optimale dagslysforhold. Det giver højere omkostninger til kunstig belysning i dagtimerne og et mindre optimalt visuelt indeklima.
- Ved renovering skal bygningen ofte fungere som daginstitution, mens byggeriet står på.
- Ved tilbygning og ombygning kan der være gener fra byggepladsen i byggeperioden. Det kan være støj, støv, opbevaring af byggematerialer, trafik med byggemaskiner og materiel.
- Ved ombygning og renovering er der risiko for uforudsete omkostninger, når bygningskroppen åbnes. Der kan være skimmelsvamp, asbest og skævheder i konstruktioner eller bygningskrop, som man ikke kunne forudse i planlægningsfasen.

5.1

Placering

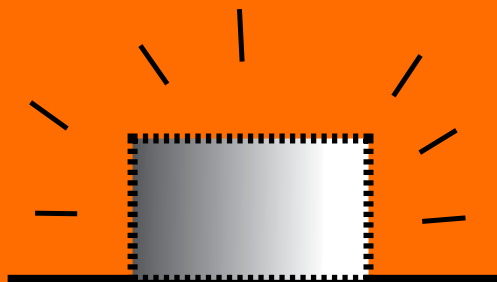
Nyt byggeri - helt ny placering

Når der bygges nyt fra bunden, er alle muligheder åbne – til at starte med. Der er mulighed for at undersøge forskellige geografiske placeringer, om institutionen kan bruges som en brik i byudvikling, om den kan integreres i andre projekter eller om der kan bygges på en grund med særligt fordelagtige udearealer eller faciliteter som nærtliggende skov eller gode synergimuligheder med omkringliggende naboer.

Med nybyggeri kan der tænkes bæredygtigt helt fra starten, f.eks. ved at undersøge hvordan kørsel til og fra daginstitutionen minimeres, og hvordan bygningen orienteres optimalt i forhold til solvarme og dagslys.

Eksempler på placering af nyt byggeri

I et nyudstykningsområde, som del af en byudvikling, i et infrastrukturelt knudepunkt, ved et erhvervsområde, på et indkøbscenter eller ved et kulturbyggeri, i bycentrum eller som udflytterinstitution.

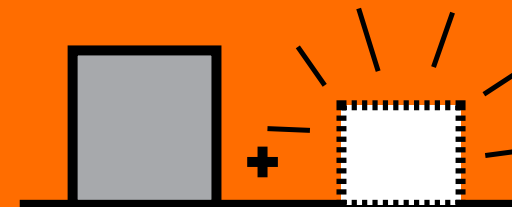
Transformation - af noget andet

Transformeres en eksisterende bygning, opført til et andet formål, til daginstitution, får man ofte rammer, som er noget helt ud over det sædvanlige. F.eks. en stor loftshøjde, nogle specielle rum, en historie og stemningsfyldte besjælede rammer.

Til gengæld vil der ofte være hindringer, som skal afvejes i forhold til økonomien. Hvordan sikres gode legeområder og motoriske udfordringer, hvis udeområderne er små? Hvordan skabes et godt dagslysindfald til glæde for børn, medarbejdere og for energiregnskabet? Måske er der muligheder gemt i eksisterende byggeri, som I ellers ikke ville have råd til at realisere, og som kan opveje ulemperne.

Eksempler på placeringer

En tidligere bankfilial, på en gård, et tidligere rådhus, kirke, villa, sportshal, skole, industribygning eller et tidligere plejehjem.

Om- og tilbygning - af en institution

En om- eller tilbygning kan have mange formål. Der kan være et behov for plads til flere typer aktiviteter. Det kan være, at der er behov for en renovering, hvor bygningen opgraderes eller for at tilpasse rumdisponeringen til den nuværende eller fremtidige pædagogiske praksis. Der kan også være et ønske om at skaffe mere dagslys og sænke elforbruget med en energirenovering. Der kan etableres grønne tage, så kloaksystemet skånes, luften renses, og mikroklimaet forbedres osv.

Eksempler på om- og tilbygninger

Tilbygning på taget, en knast på siden af huset, flytte facaden ud, ændring af ruminddeling fra stuestruktur til funktionsopdelt, bedre udnyttelse af gangarealer, eller omdefinering af daginstitutionen fra en indeinstitution til en udeinstitution.

Placering

5.1

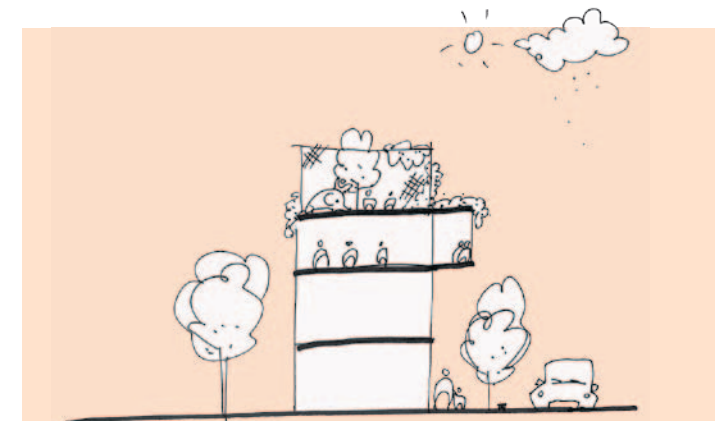
Infill-mix

For at udnytte bebyggelsesprocenten i områder med få ledige grunde, kan institutionen bygges sammen med andre funktioner, f.eks. kontor, bolig osv.

Industrihallens indendørs legeplads

Hvis I skal etablere en ny institution, hvor I ombygger en eksisterende bygning, kan der måske opbygges en vejruafhængig klimatiseret legeplads.

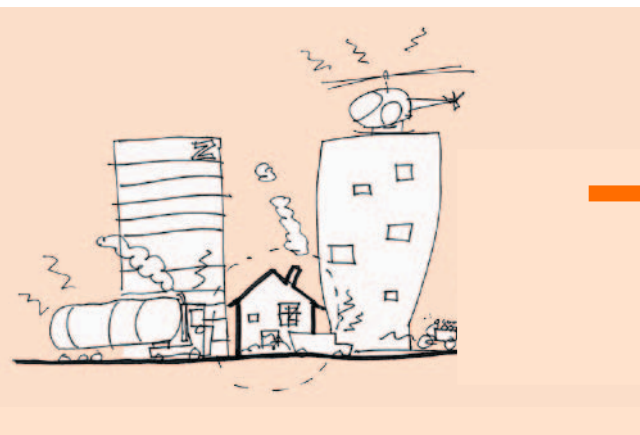
På tagene

Der kan bygges nye institutioner i allerede tæt bebyggede områder ved at placere institution og udendørsområder på tagfladerne.

Stor institution i det tidligere rådhus

Institution i et nedlagt rådhus fra 70'erne, med gode udearealer og gode forbindelser via offentlig transport. Institutionen kan modtage børn fra et stort opland.

Udflytterinstitutionens opsamlingsstation

En udflytterinstitution, hvor børnene samles op i byen og køres ud i naturen.

Udflytterinstitutionens destination

På udflytterinstitutionens destination er alle faciliteter tilgængelige for alle. Børnene har små baser i forskellige hytter, men al leg foregår i det fælles.

5.2

Guld i nabolaget

5.2 Guld i nabolaget

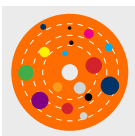
Dette fokusområde handler om at se institutionen i en større sammenhæng. I kan vælge at overveje hvilke andre interesser, andre institutioner eller andre faciliteter, der er i lokalområdet og finde ud af, hvilke muligheder det giver for jeres daginstitution. Det kan være, at daginstitutionen kan få adgang til flere faciliteter ved at dele eller bytte med andre institutioner. Det kan være, at en eksisterende institution kan udnyttes bedre, eller der kan opstå nogle interessante samspil, dynamikker eller oplevelser for medarbejdere og børn. For medarbejderne kan samspil med andre institutioner og interesser give flere muligheder og større handlerum i hverdagen.

Der kan etableres interessante samarbejder med andre fagpersoner, med dagplejen, den kommunale sundhedspleje eller den nærtliggende skole.

Relationer til omverdenen kan også handle om at invitere andre brugere ind i institutionen. Det kan være, at institutionens centrale rum kan lånes eller lejes ud til aktiviteter, som musik for børn, beboermøder eller til en lokal madklub. Det kan f.eks. betyde, at børn og forældre knyttes til institutionen over en længere årrække. Det kan også være en fordel, at der er mennesker til stede i institutionen i flere af døgnets timer. Så er der opsyn og uønsket brug af udearealer minimeres.

Ved at planlægge mulige relationer til omverdenen, sammen med daginstitutionsbyggeriet, opstår der en åbning, hvor I kan inddrage potentielle samarbejdsparter i jeres forskellige beslutninger. Det sikrer en klar dialog om fordele og ulemper, forventninger og formalia omkring et eventuelt samarbejde.

Hvis institutionen skal kunne bruges af andre uden for åbningstid, kan det f.eks. være en fordel at indtænke mulighed for sektionsopdeling af institutionen, opbevaringsplads til eksterne brugere og andre indretninger, der gør ansvarsfordeling og oprydning lettere.

Guld i nabolaget

5.2

Fokusområde

Fokusområdet er en slags søgekikkert, hvor daginstitutionen er placeret i midten. Med udgangspunkt i en geografisk placering kan I drøfte muligheder for givtige samarbejder. Hvem er naboer til jeres eksisterende eller kommende daginstitution, og kunne der her være mulighed for et samarbejde?

Hvad ligger inden for gåafstand fra institutionen, og hvad ligger indenfor cykelafstand eller køreaftand? Hvilke aktiviteter kan foregå andre steder i lokalområdet, og hvilke aktiviteter skal foregå indenfor daginstitutionens eget areal?

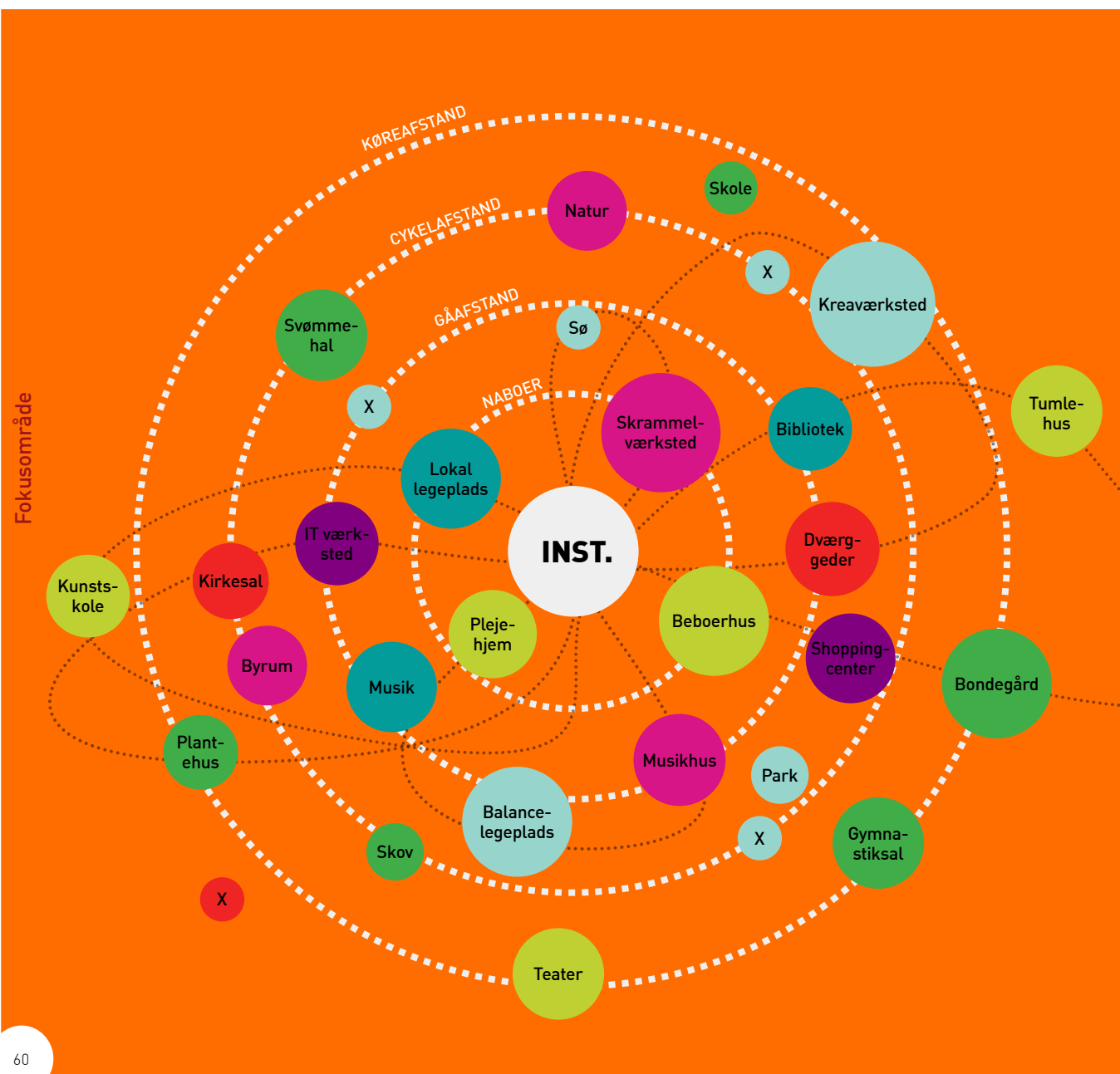
Har I ikke lagt jer fast på en placering af daginstitutionen, kan fokusområdet inspirere jer i overvejelserne om, hvilke samarbejder der kan understøtte en bestemt daginstitutionensprofil, eller hvordan forskellige samarbejder kan bruges til at skabe en mere fleksibel institution.

Typiske udfordringer

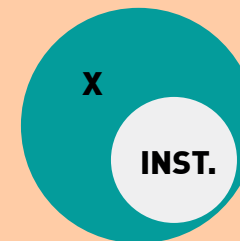
- Hvem har ansvaret, når faciliteter deles?
- Hvordan skabes ejerskab til et sted, som lånes?
- Ved deling af udearealer skal der være en rutine der sikrer at legepladsen er sikker inden børn gives adgang. Det kan løses ved at dele en havemand, som tjekker legepladsen hver morgen.
- Der er ofte mange gode intentioner om samarbejder i starten af et projektplanlægningsforløb, men viljen til at føre idéerne til dørs skal være til stede. Der er mange praktiske ting, som skal falde på plads, før samarbejdet kan fungere. Rengøring og oprydning, sikkerhed, brandsikring og opbevaringsplads til de forskellige brugere.
- Hvordan organiseres ejer, lejer og låneforhold mellem parterne?

5.2

Guld i nabolaget

Fokusområde

Integration

Institutionen kan integreres i noget andet, en skole, et sportscenter, og de forskellige parter identitet smelter sammen.

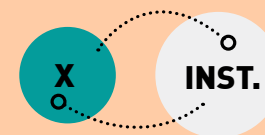
Overlap

To funktioner, institutioner eller lignende overlapper hinanden og deler fælles arealer, men har hver sin identitet, som hvis en børnehave og et plejehjem deler en frugthave.

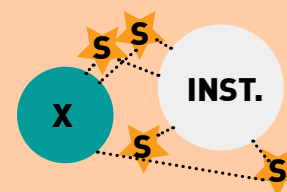
Klynge

Mange forskellige typer funktioner eller institutioner kan placeres samlet. Det kan give mulighed for samarbejdsrelationer, identitet og stemning.

Lån eller byt

Institutionen kan låne, udlåne eller bytte faciliteter med en anden institution eller aktør.

Satellitter

Steder eller faciliteter kan placeres uden for institutionen og deles og drives i fællesskab med andre institutioner eller aktører.

Guld i nabolaget

5.2

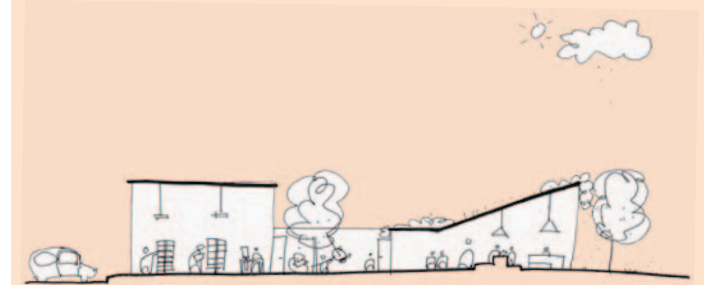
Maksimal forældreservice

Placering ved en togstation og hovedvej. Daginstitutionen placeres sammen med funktioner forældre har behov for til eller fra arbejde. Det kunne f.eks. være i forbindelse med indkøbsmuligheder, bibliotek, træning, frisør eller autoværksted.

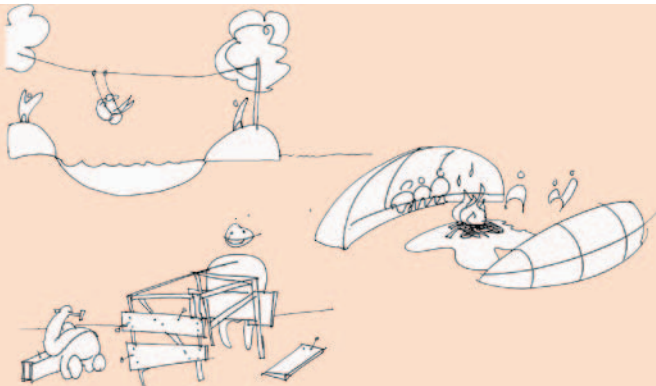
Musicon Valley

En baby-bongo børnehave opføres i en bydel, med en særlig identitet. Institutionens identitet understøttes af de omkringliggende funktioner, f.eks. et rockmuseum, scener, øvelokaler, musikskole etc.

Institution på biblioteket

Daginstitution integreres med biblioteket. Ved at placere de to funktioner sammen, bliver biblioteket synligt i familiernes hverdag og børn, medarbejdere og forældre ser og bruger biblioteket.

Udendørs satellitter

Nogle daginstitutioner deler flere udendørs faciliteter placeret som satellitter rundt om i kommunen, f.eks. en byggelegeplads, tarzanbane, rollespils-site og shelter.

Sportsanlæg

Daginstitutionen planlægges sammen med nybygning af et sportsanlæg, hvis faciliteter den benytter.

Fælles legeplads og selskabslokaler

Daginstitutionen har etableret et samarbejde med en boligforening. Daginstitutionen anvender legeplads og selskabslokaler fra 7-17 på hverdage, og boligforeningen råder over faciliteterne om aftenen og i weekenden.

6

Kombinationer - 5 eksempler

HVAD SKAL VI GØRE?

6.1 Nye muligheder for rum

6.2 Støj i hverdagen

6.3 Høje driftsomkostninger

6.4 Fastlåst indretning

6.5 Større fokus på sundhed

Kombinationer - 5 eksempler

Kombinationer - 5 eksempler

For at illustrere hvordan I kan anvende modelprogrammet til at drøfte en lang række forskelligartede problemstillinger er der, i det følgende vist fem specifikke problematikker. Kombinationerne der forholder sig særligt til en afgrænset del af et projekt.

Det vil sjældent være tilfældet, at man kun beskæftiger sig med en afgrænset problemstilling i et byggeprojekt. Men der kan være nogle bestemte problemkomplekser, som er meget højt prioriterede i forhold til projektets definerede succeskriterier.

Modelprogrammets primære mål er at inspirere brugere og beslutningstagere til at deltage i en dialog, hvor en række muligheder åbent drøftes. Det er ikke altid, at det er den mest oplagte løsning, der er den bedste. Det er heller ikke sikkert, at tekniske løsninger, som ligger lige for, er den løsning som afhjælper de problemer, I oplever i daginstitutionen til hverdag.

Dialogen hvor I kommer rundt om hvad udfordringen består af, og hvordan forskellige typer valg og løsninger tilsammen og hver for sig bidrager til at nå målet, er både vigtig for jeres erkendelsesproces om projektets indhold, og for arkitekters og ingeniørers forståelse af, hvad det er for sammenhænge de har til opgave at fordybe sig i og løse.

Alle kommuner har deres specielle situation, som gør deres byggeri lidt anderledes end "den typiske daginstitution i den typiske kommune". Dialogværktøjet "Rum & Rammer" er bygget op, så I bliver budt på inspiration og en dialogproces, hvor I til sidst kan trække opsummerende konklusioner ud til byggeprogrammet.

De følgende fem eksempler viser en række problemstillinger, hvor løsninger og muligheder kan udforskes med modelprogrammet i hånden.

Det vil altid være sådan, at der ikke er én men mange gode løsninger. De gode løsninger afhænger af projektets succeskriterier, af de perspektiver og argumenter der bliver præsenteret undervejs i brugerprocessen og af de bindinger, der er i det konkrete projekt.

6.1 Nye muligheder for rum

Hvad har sat projektet i gang?

Institutionen mangler steder, hvor de kan lave forskellige aktiviteter, og hvor de kan mødes og samles, på tomandshånd og med alle forældrene på en gang. Der er ikke meget plads inde og det er for dyrt at bygge nyt.

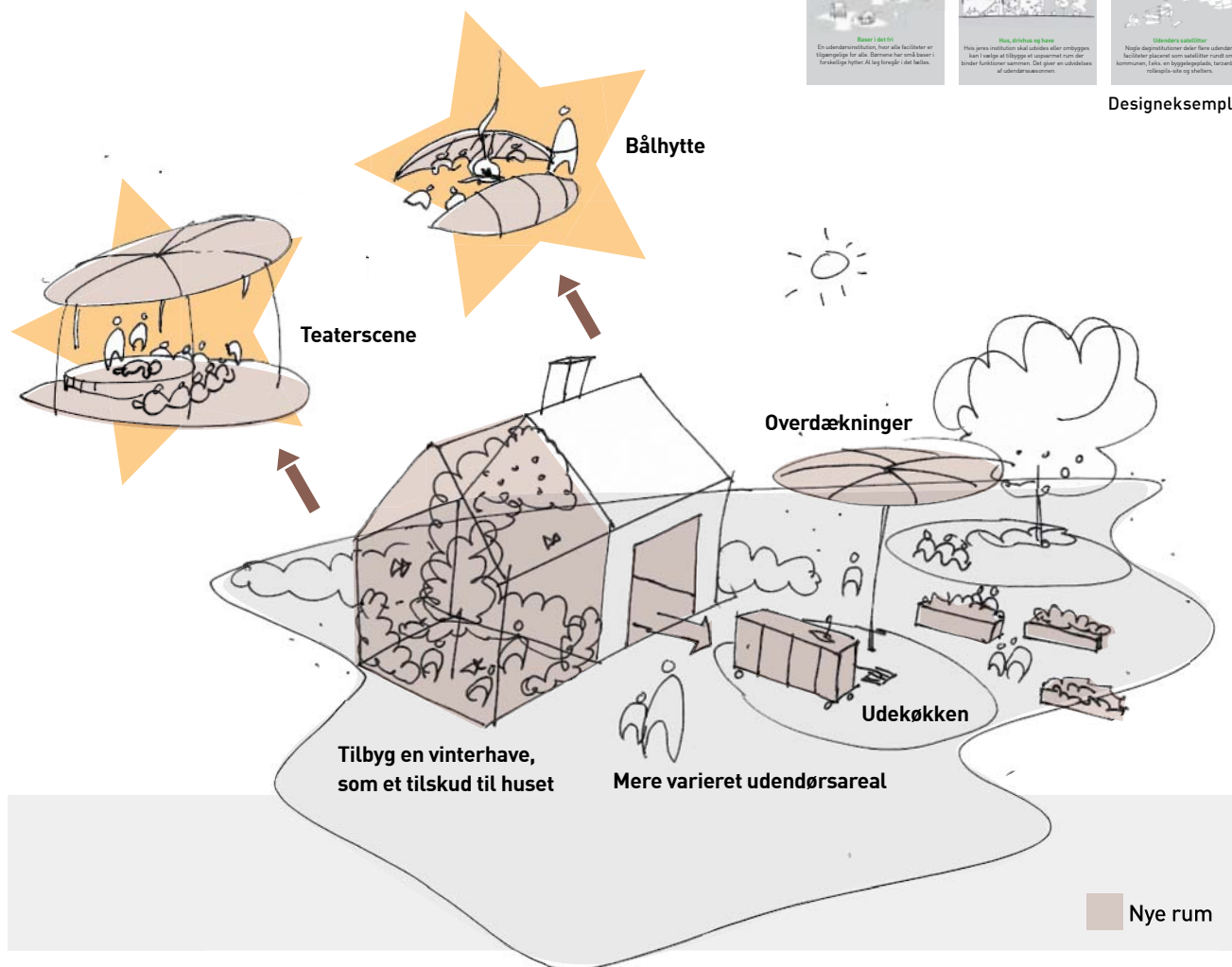
Hvad kan I gøre?

Illustrationen viser hvordan I kan skabe nye muligheder ved, at der er en variation af mindre og større rumligheder både indendørs og udendørs. Overdækkede rum og lette tilbygninger fungerer som ekstra areal, der giver en alsidighed til institutionens oprindelige udgangspunkt. Institutionen gør brug af eksterne attraktioner som eksempelvis en bålhytte i den nærtliggende skov og en teaterscene på en nærtliggende skole.

Overdækkede rum og lette tilbygninger

Designeksempler

Støj i hverdagen

6.2

Hvad sætter projektet i gang?

En APV undersøgelse i daginstitutionen har påvist et dårligt arbejdsmiljø, der er problemer med akustikken. Medarbejderne tysser på børnene. Støjproblemet begrænser udfoldelsesmuligheder i dagligdagen. Der er utilfredse medarbejdere og forhøjet sygefravær.

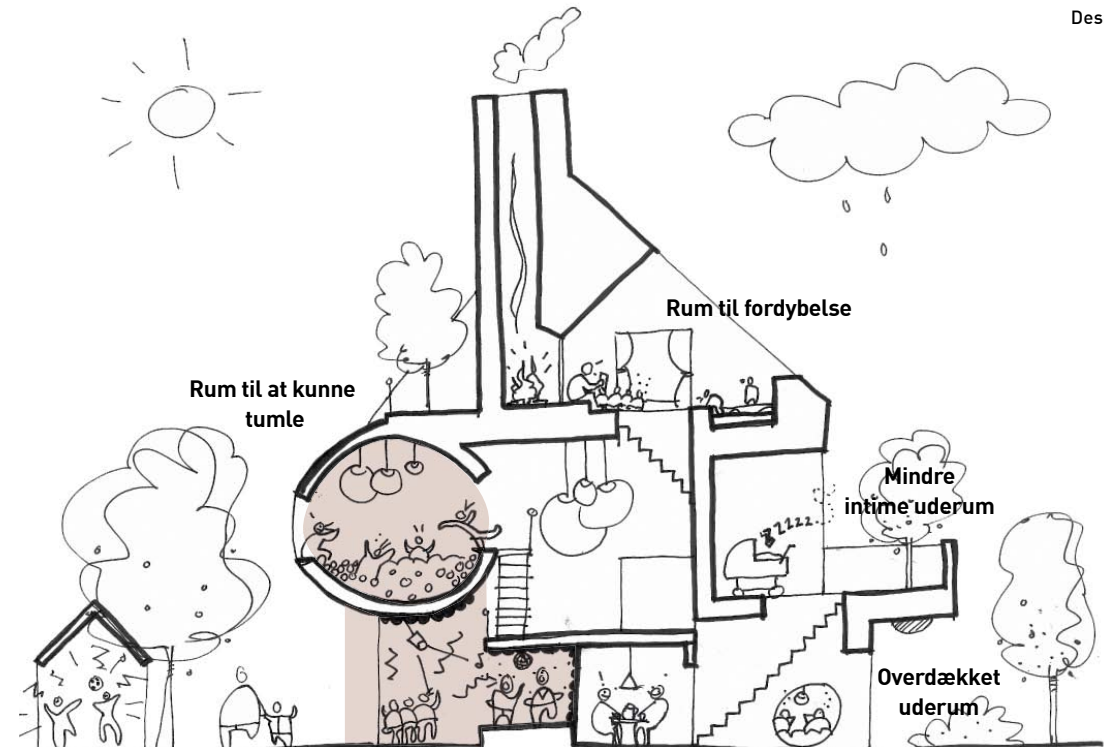
Hvad kan I gøre?

De overdækkede uderum er en god og billig løsning, som bufferzone til institutionens hverdag. Det giver mere plads at fordele børn og larm på. Støjen er reduceret ved at rummene er akustisk reguleret i forhold til de funktioner de indeholder. Der er taget højde for brugen af rummene og løsninger er tilpasset og placeret i forhold til den tiltænkte brug.

Dedikerede steder til forskellige typer af aktiviteter

Designeksempler

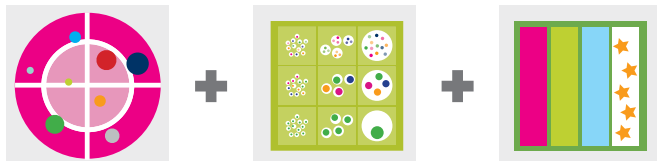

Overdækket rum til mindre grupper

Akustiskregulering så lyden ikke forplanter sig til resten af huset

Lukket møderum

Rum med særlige akustik behov

6.3 Høje driftsomkostninger

Hvad har sat projektet i gang?

Kommunen skal spare på børne- og ungeområdet, men vil fastholde serviceniveauet.

Hvad kan I gøre?

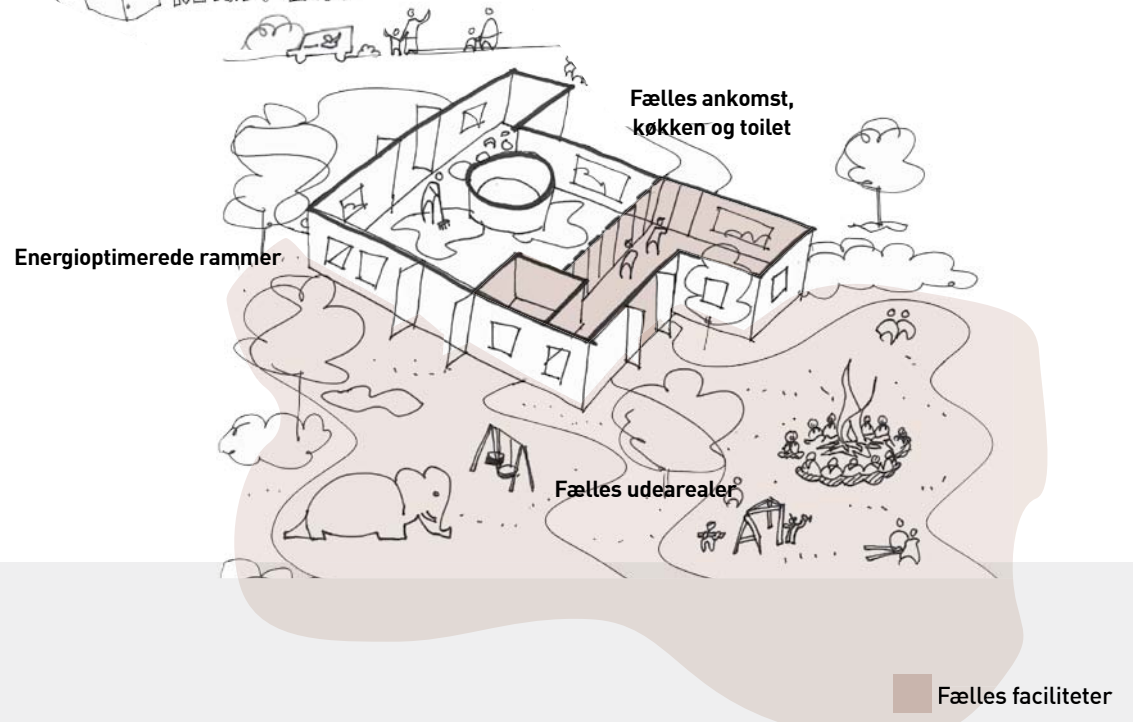
Huset er delt op, så en mindre del af huset står til rådighed for spejderne om aftenen og i weekenden. Toiletter og køkken er fælles. Brugerne har separate depoter men deles ellers om husets energioptimerede rammer og udearealer. Der er taget højde for slitage gennem et ekstra fokus på materialevalg og de rengøringsbehov der opstår ved, at huset er i drift 24/7, 365 dage om året.

Brugerskifte og energioptimerede rammer

Designeksempler

Fastlåst indretning

6.4

Hvad har sat projektet i gang?

Daginstitutionen er bygget med stuer, som samles omkring en lang gang. Der er ikke nogle fællesrum og børn og pædagoger møder næsten kun hinanden på tværs af stuerne, når de er på legepladsen. Alle stuerne har det samme legetøj og der er ikke plads til større faciliteter, som alle kan få glæde af. Indretningen begrænser pædagogernes samarbejde og oplevelse af fællesskab.

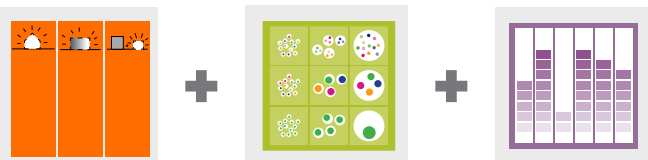
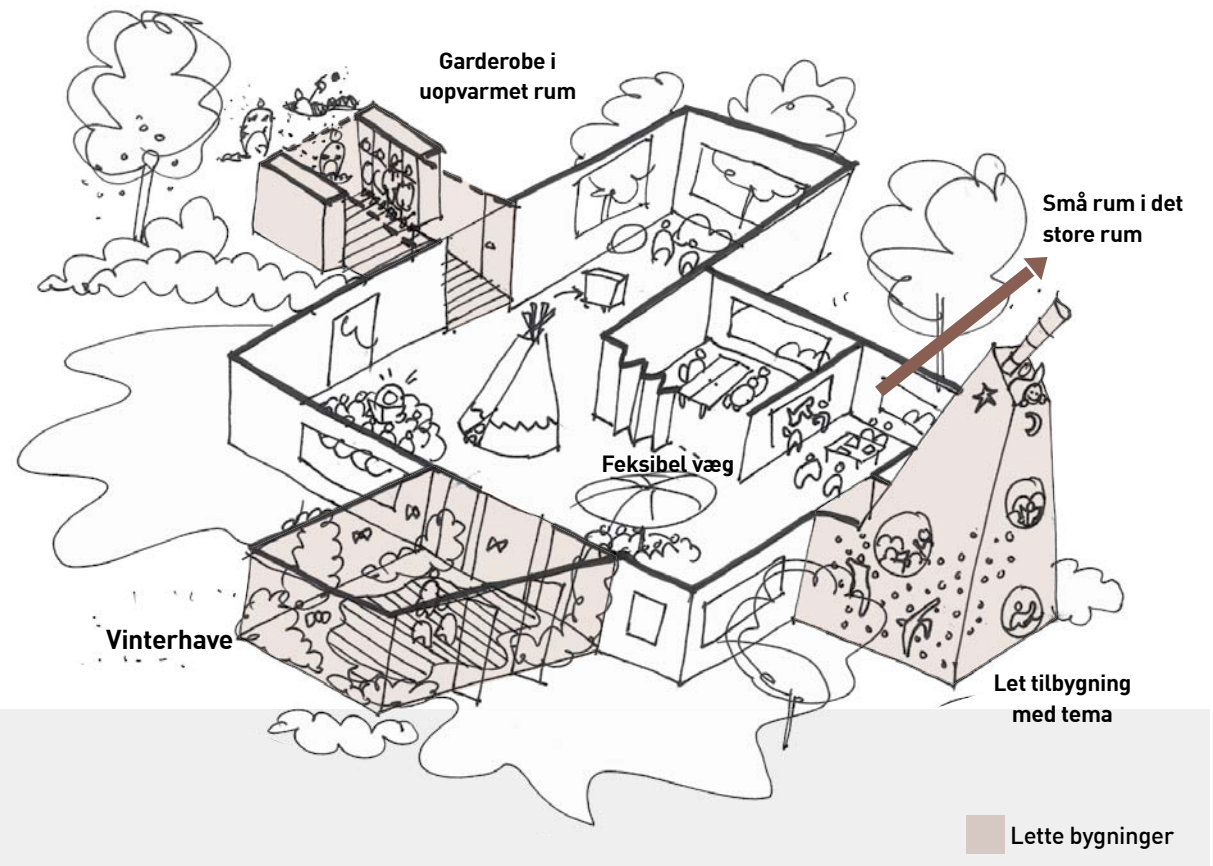
Hvad kan I gøre?

Hverdagen opleves mere rummelig og fleksibel efter de traditionelle rammer og rumopdelinger er forandret. Huset har fået ny struktur. Et større fællesrum kan iscenesættes og mindre fleksible rum har fået flere forskellige temaer. Huset har fået tilføjet tre lettere tilbygninger. Garderoben er placeret i et uopvarmet ankomstareal. Det holder det værste snavs ude og giver mere plads inde. En vinterhave giver mulighed for ophold både sommer og vinter. Et tema tårn i træ er bygget til.

Større fællesrum og udvalgt specialindretning

Designeksempler

6.5 Større fokus på sundhed

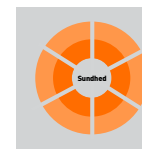
Hvad har sat projektet i gang?

Kommunen vil sætte øget fokus på sundhed i institutionerne.

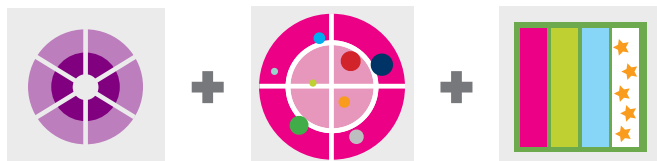
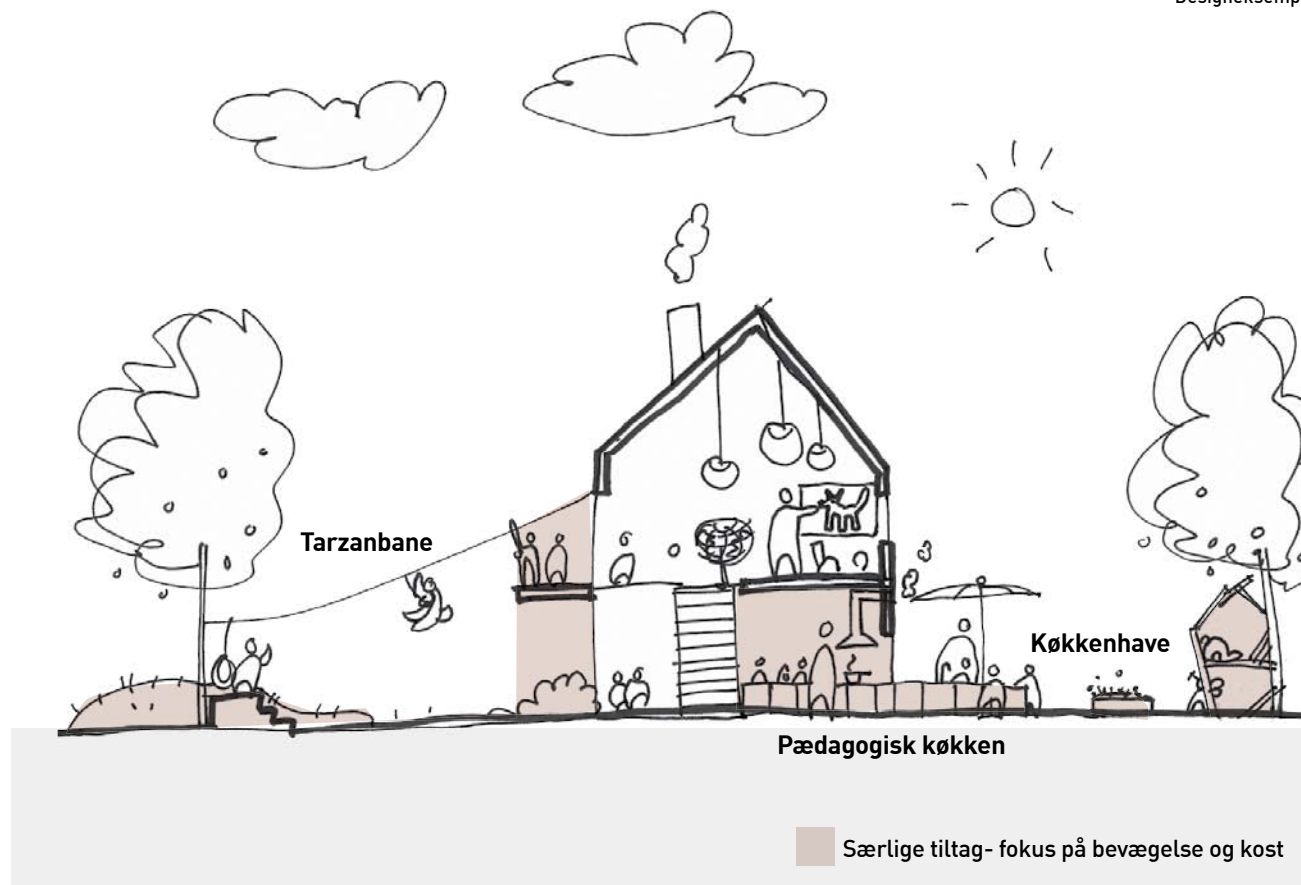
Hvad kan I gøre?

Husets udendørs arealer er flettet sammen med indendørsfunktioner. Udekøkkenet er koblet til indendørskøkken. I udekøkkenet er det muligt at tilberede og forarbejde køkkenhavens grøntsager og frugttræernes høst. Tarzanbanen er en del af husets facade. Institutionens primære liv er placeret udendørs og aktiviteter er valgt med fokus på bevægelse.

Alsidige udendørs tilbud

Designeksempler

HVAD KAN VI FÅ FOR PENGENE?

7.1 Pointoversigt

7.2 Anlæg

7.3 Vedligehold og drift

7.4 Indeklima og fysisk arbejdsmiljø

Daginstitutioner i drift

7

Daginstitutioner i drift

Indgangsspørgsmålet er; hvad kan I få ud af den økonomiske ramme, der er defineret for projektet? I dette afsnit beskrives en række overvejelser I kan gøre jer, for at få mest muligt ud af det budget I har. Mange bygherrer har et blik på totaløkonomi. Dels koster det at bygge - det er en engangsudgift til anlæg - og dels koster det at vedligeholde og drifte daginstitutionen - det er en løbende udgift hvert år i bygningens levetid.

Pointoversigt

For at illustrere de økonomiske konsekvenser ved forskellige typer valg i jeres projekt, præsenteres en pointoversigt I kan bruge i jeres diskussioner af ønsker til løsninger og sammenhænge i jeres daginstitutionsprojekt. For at pointoversigten skal være så nemt at anvende som muligt er en kvadratmeter indendørsareal anvendt som indeks 100.

Derfor koster det 100 point¹ at bygge 1 kvadratmeter daginstitution i en god kvalitet, der svarer til de krav der er i lovgivningen og diverse vejledninger om daginstitutionsbyggeri.²

Grundlag

Pointoversigten vedr. anlæg er baseret på erfaringspriser fra 3 nybyggede institutioner i 2008³. Pointoversigten vedr. vedligehold og drift er baseret på V og S prisbog. (2008).

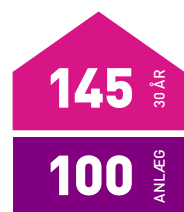
¹ Point er tænkt som et erkendelsesredskab. I jeres konkrete projekt vil prisudvikling og konkrete forhold i projektet påvirke den præcise beregning af anlægsbudget og vedligeholdelsesbudget.

² Pointsystemet kan anvendes i en proces, hvor brugere deltager sammen med parter, som er vant til at håndtere byggeprojekter og anlægsbudgetter.

³ Det er en forudsætning at byggelovgivning og krav som sikkerhed på legepladsen, forskrifter vedrørende hygiejne og indretning af arbejdssteder overholdes i jeres projekt. Derfor diskuteres disse krav og anvisninger ikke direkte, men forudsættes håndteret som en del af forudsætningerne, som indføres i det endelige byggeprogram.

7.1

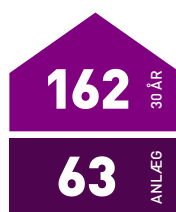
Pointoversigt

INDENDØRS AREAL

145 point pr. m² Vedligehold og drift, 30 år
100 point pr. m² Anlæg, engangsudgift

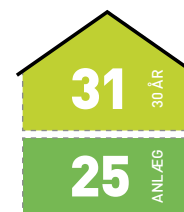
245

RENOVERING

162 point pr. m² Vedligehold og drift, 30 år
63 point pr. m² Anlæg, engangsudgift

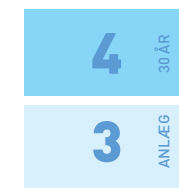
225

UOPVARMET AREAL

31 point pr. m² Vedligehold og drift, 30 år¹
28 point pr. m² Anlæg, engangsudgift

56

UDENDØRS AREAL

4 point pr. m² Vedligehold og drift, 30 år
3 point pr. m² Anlæg, engangsudgift

7

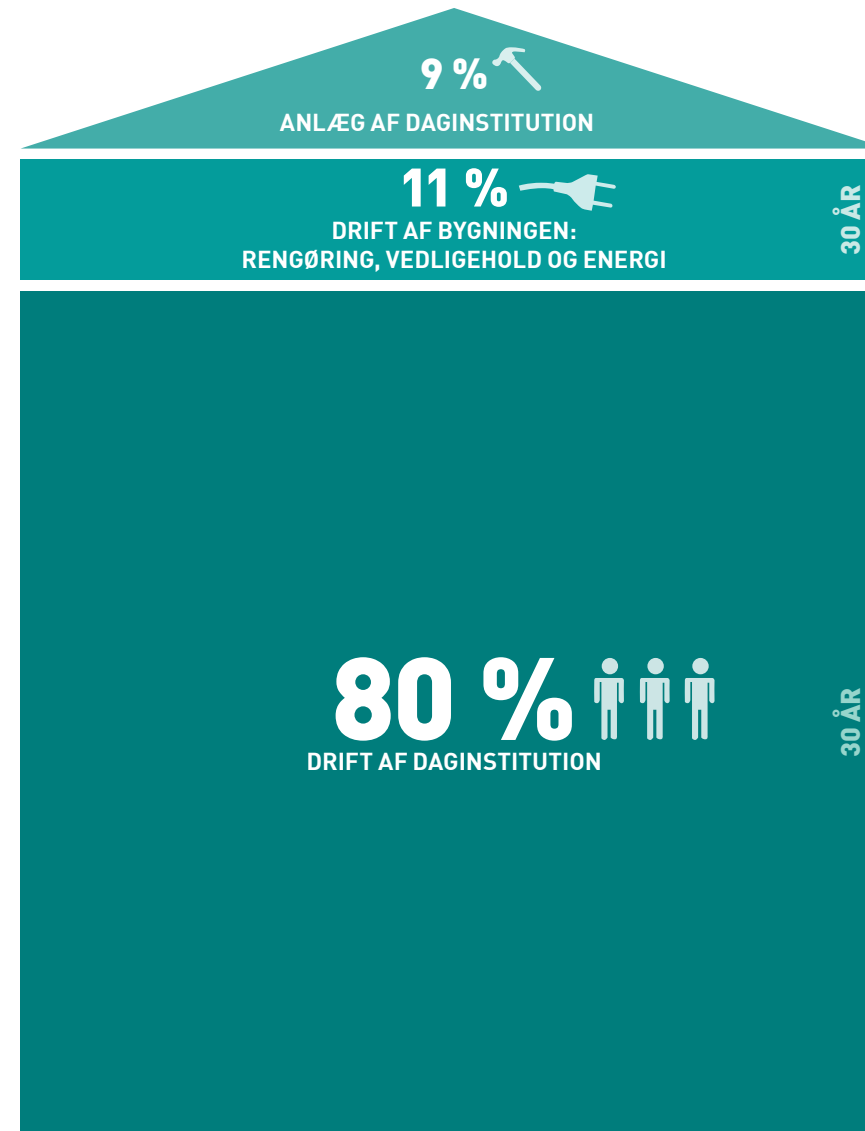
¹ Nøgletallene for rengøring af uopvarmede arealer tager udgangspunkt i et uopvarmet areal som er enkelt indrettet og opbygget af hårdføre materialer. Yderligere er det et areal som i indretning og materialeudtryk afspejler at det er et rum, der kan bruges som uopvarmet areal mellem ude og inde, og som sådan ikke rengøres efter samme standard som de opvarmede indearealer.

Pointoversigt

7.1

Hvis man betragter en daginstitutions forskellige typer omkostninger over en periode på 30 år, vil omkostninger til A) anlæg af daginstitutionen, B) drift af bygningen og C) drift af daginstitutionen fordele sig som vist i figuren.

Fordelingen af udgifter illustrerer, at en lille ændring i de valg I ligger ind i byggeriet kan have stor betydning for poster som drift af bygningen eller drift af daginstitutionen. Hvis en byggeteknisk løsning kan bidrage til lavere sygefravær i daginstitutionen, vil det have en stor økonomisk effekt set over 30 år. Også hvis der blot er tale om et mindre fald i sygefravær.

7.2 Anlæg

7.2 Anlæg

Byggeprojekter kan fungere som et tidspunkt, hvor det vil være naturligt at diskutere hvordan forhold inden for pædagogik, arbejdets organisering, samfundets krav, forældrenes behov kan indtænkes i planlægningen af byggeriet. Der er mange forskellige typer udfordringer, der vil være relevante at drøfte i forbindelse med et byggeprojekt.

Indendørs arealer

Den tungeste post i byggeriet er opvarmede indendørs arealer. Jo flere kvadratmeter man vælger at have, jo større andel af det samlede budget er båndlagt. Vælger man færre opvarmede indendørs arealer, frigøres point til andre løsninger. Det kan være større eller mere gennemarbejdede udeområder, det kan være uopvarmede arealer, altså arealer som i praksis fungerer på samme måde som en uopvarmet udestue, et drivhus, skur, hytte eller lignende.

Uopvarmet areal

Man kunne også vælge at have større grad af overdækkede områder og legehaller til børnenes udfoldelser i stedet for de forholdsvis dyre opvarmede arealer. Fordelene er færre anlægsomkostninger, og i driftsperioden har man ikke omkostninger til opvarmning og daglig rengøring.²

² Nøgletallene for rengøring af uopvarmede arealer tager udgangspunkt i et uopvarmet areal som er enkelt indrettet og opbygget af hårdføre materialer. Yderligere er det et areal som i indretning og materialeudtryk afspejler at det er et rum, der kan bruges som uopvarmet areal mellem ude og inde, og som sådan ikke rengøres efter samme standard som de opvarmede indearealer.

Udfoldelsesmulighederne er normalt forskellige afhængig af, om et areal er uopvarmet eller opvarmet eller ej.

Udendørs areal

Udearealerne kan anlægges efter forskellige modeller alt efter økonomi og pædagogiske ønsker. Et simpelt udeareal kunne tage udgangspunkt i ønsket om en naturgrund, mens et andet ønske kunne være et mere avanceret anlæg, mere belagte kørebaner, forskellige legeområder og særlig vegetation. Sådanne valg påvirker både udgiften til anlæg og drift.

Arkitektoniske løsninger

Valg af byggemetode og arkitektonisk ambitionsniveau påvirker prisen pr. m² og dermed den samlede anlægsudgift. Præfabrikerede løsninger vil ofte nedsætte m²-prisen, mens mere avancerede eller specialudviklede løsninger ofte vil øge m²-prisen.

Præfabrikeret byggeri kan tilpasses de fleste funktionelle krav til et institutionsbyggeri, men det udvendige udtryk er mere simpelt, fordi det skal tilpasses det præfabrikerede modulsystem.

Billedet viser et eksempel på en daginstitution bygget med præfabrikerede rumstore elementer i et kuperet terræn. Fotograf: Sofie Yde

Anlæg

7.2

Udgiftstype	Beskrivelse	Typisk fordeling
Entrepriseudgifter	Håndværkerudgifter, entreprisededelse, byggeplads og vinterforanstaltninger	84 %
Teknisk rådgivning og bistand	Bygherrerådgivning, projektledelse, projektering, byggeledelse og tilsyn	13 %
Andre udgifter	Byggetilladelse, tilslutningsafgifter, forsikringer, rejsegilde, supplerende tekniske undersøgelser og advokatbistand	3 %
I alt		100 %

Udgifterne til anlæg af en typisk ny daginstitution er sammensat som vist i tabellen. Dertil kommer nyt løst inventar og flytteudgifter, der skal medregnes i et budget i forbindelse med et byggeri. Kilde: COWI

Det bliver af nogle opfattet "billigt" og kedeligt og måske endda som midlertidigt. Der findes imidlertid gode eksempler på præfabrikeret byggeri af høj arkitektonisk kvalitet.

Hvis der formuleres ønske om højprofileret byggeri med mere avancerede eller specialudviklede løsninger, for eksempel karnapper, skæve og kurvede bygningsdele og dyre materialer, så stiger prisen naturligvis. Til gengæld kan det give en daglig glæde og særlige pædagogiske oplevelser ved at opholde sig i et særligt smukt og varieret byggeri.

Materialer

Kravene til materialer er med til at bestemme prisen. Eksempler på dyre materialer er tegl, kobber, zink, mahogni, eg og andre dyre træsorter. Dyre materialer er ikke ensbetydende med vedligeholdelsesvenlige eller bæredygtige materialer. Det må vurderes i de enkelte tilfælde. Materialevalg hænger ofte sammen med de arkitektoniske løsninger behandlet ovenfor.

Energiklasser

Valg af særlige bæredygtige løsninger, såsom øget varmeisolering, solvarme, solceller og avanceret indeklima-styring, kan øge entrepriseudgifterne med 5 til 10 %. Byggeri efter energiklasse 1 og efter passivhusprincippet hører under denne kategori. Disse udgifter bliver dog til dels modsvaret af lavere driftsudgifter i byggeriets levetid.

Ifølge bygningsreglementet skal ombygninger, hvis omfang er mere end 25 % af klimaskærmens areal (tag, ydervægge, terrændæk) eller 25 % af ejendomsværdien minus grundværdi, overholde bygningsreglementets krav til energiforbrug, hvis det vurderes rentabelt.

7.2

Anlæg

For bygninger, der ligger i bymæssige bebyggelser med billig fjernvarme, vil det i mange tilfælde ikke være rentabelt at opgradere bygningen til energikravene i bygningsreglementet, da fjernvarme er en relativt billig energikilde set i forhold til renoveringens omkostninger.

Ombygning, renovering og tilbygning

Ombygning, renovering og tilbygning er normalt billigere pr. m² end at bygge nyt. Ved ombygning, renovering og tilbygning er man i høj grad bundet til den geometri og dermed de indretningsmuligheder, som den eksisterende bygning har. Dette er ikke altid hensigtsmæssigt. Imidlertid kan der være andre årsager, såsom byggeriets arkitektoniske kvalitet eller mulighed for en etapevis renovering, der gør det attraktivt at renovere eller ombygge en eksisterende daginstitution.

Ved ombygning og renovering af eksisterende byggeri er det ofte en risiko, at der opstår uventede omkostninger, som først viser sig, når man åbner bygningen op.

Der kan være tale om asbestholdige bygningsmaterialer, skimmelsvamp og råd, tærede bærende bygningsdele og forkert udførte installationer. Derfor er det vanskeligt at prissætte ombygning og renovering.

Selv om der foretages en meget gennemgribende undersøgelse af bygningen, er det sundt fornuft at indregne 25 % - 40 % af den forventede anlægssum til uventede anlægsydelse. Når risikoen for yderligere anlægsopgaver indregnes, kan det være forholdsvis dyrt at renovere eller ombygge.

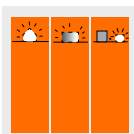
Er der tale om en omfattende renovering af daginstitutionen, der betyder, at bygningen ikke kan anvendes i renoveringsperioden, vil der være omkostninger forbundet med genhusning. Beløbet til genhusning kan være afhængig af, om kommunen allerede råder over andre bygninger, hvor der relativt problemfrit vil kunne indrettes daginstitution, mens renoveringen pågår.

Er det ikke tilfældet, vil der være en meromkostning forbundet med leje af lokaler, flytning og indretning af den midlertidige facilitet.

Hvis udgifterne til renovering / ombygning og genhusning samlet set ligger i et niveau, hvor det vil være relevant at bygge nyt, skal I huske at afsætte midler til nedrivning af den gamle bygning.

Daginstitutionen kan måske bygges et andet sted på grunden, eller kommunen kan vælge at bygge på en helt ny grund og sælge den eksisterende grund eller anvende den til andre formål.

Hvis der er tale om tilbygning til den eksisterende institution, kan der være risiko forbundet med uforudsete anlægsarbejder, hvor den eksisterende bygning åbnes op, og tilbygningen forbindes til det eksisterende byggeri. Ser man bort fra denne risiko, ligger udgiften til tilbygning på niveau med nyt byggeri.

Vedligehold og drift

7.3

7.3 Vedligehold og drift

Der er mange faktorer, der spiller ind på, hvor meget det koster at drive bygninger og udearealer. Byggeriet skal være funktionelt i en årrække. Hvert år vil der være omkostninger forbundet med at holde bygningen i god stand, at den er ren, og at der er vand, varme, lys og så videre. Driften af bygningen defineres her som de ydelser, der er en forudsætning for, at en bygning kan fungere i hele sin levetid³. Vedligehold og drift omfatter:

- **Forsyning og energi**

Forsyning omfatter el, varme, vand og renovation, som er nødvendig for, at bygningen kan fungere.

- **Rengøring**

Rengøring omfatter det arbejde, der udføres, for at bygningens arealer har et acceptabelt hygiejnisk niveau og omfatter renhold af både udvendige og indvendige arealer.

- **Vedligeholdelse**

Vedligehold er den del af driften, der har at gøre med de opgaver, der skal udføres for at vedligeholde det udvendige og indvendige af en bygning, bygningens tekniske installationer, inventar og udearealer, for at de bevarer en acceptabel standard i hele bygningens levetid.

Forsyning og energi

Energiforbruget i en daginstitution er først og fremmest afhængig af, hvor godt den er isoleret, om der er vandbesparende installationer som f.eks. toilet med dobbelt skyl, vandbesparende vandhaner og hvilken energiklasse institutionens hårde hvidevarer har.

Man kan indtænke forskellige forhold, der understøtter ønske om lavt energiforbrug:

- Udnyt passiv solvarme i uopvarmede arealer og rum, hvor der i sommerperioden kan skærmes af for solindfaldet.
- Optimer dagslysudnyttelsen med højt placerede vinduespartier, der spreder lyset længere ind i rummet i kombination med vinduer i udsynshøjde for både børn og voksne.
- Minimer behovet for solafskærmning ved at indtænke solindfald i bygningens grundform og orientering og udnyt evt. beplantning, nabobygninger og facadespring til en "gratis" solafskærmning.

Hvis der f.eks. er tale om en institution fra 1974, der har et energiforbrug svarende til krav for bygningen, da den blev bygget, og der energirenoveres til et niveau svarende til bygningsreglementets krav i 2010, kan der opnås en besparelse på forsyning og energi.

Rengøring

Der er nogle bestemte faktorer, som har betydning for kvalitets- og udgiftsniveauet for rengøringen af de indvendige arealer. Eksempler på fordyrende indretning kan være⁴:

- Smalle eller besværlige adgangsveje
- Niveauspring
- Skift imellem gulvbelægninger
- Høj møbleringstæthed
- Uhensigtsmæssig placering af inventar
- Udvidede åbningstider
- Højglans eller glatte materialer
- Omfang og placering af rengøringsrum
- Dårligt indrettede skiftrum, wc'er og vådrum.

Hvis der arbejdes særligt med indretning, materialer og brugsforløb i institutionen, der letter rengøring og mindsker tilsmudsning, eller særlige rengøringsbehov i situationer med dårligt vejr, eller ved høj eller særlig lav brugsintensitet, kan man opnå en besparelse på rengøring ved planlægning af byggeriet.

⁴ Jensen, Per Anker, (2001)

7.3 Vedligehold og drift

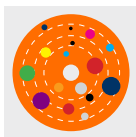
Et eksempel på en rengøringsvenlig løsning er placering af garderober, så personer med fodtøj ikke skal ind gennem institutionen for at komme til garderoben. Det begrænser det område, som bliver snavset af udendørs fodtøj.

Fri gulvplads er en anden ting, som letter den daglige rengøring. Her kan det være en god idé at hænge reoler og andet inventar op på væggen, indbygge borde og bænke og i det hele taget minimere antallet af bord- og stoleben. Opbevaringskasser på hjul gør det nemt at flytte rundt på kasserne i forbindelse med rengøring af gulvarealer.

Vedligeholdelse

Man kan indtænke forskellige forhold, der understøtter ønske om lave vedligeholdelsesomkostninger. For eksempel:

- Gulv og vægflader i børnehøjde er udsatte områder for slid og snavs. Ved at tænke bevidst i valg af materialer er der her en oplagt mulighed for at spare på udgifter til vedligehold og rengøring.
- Store vinduespartier kan opdeles i mindre felter. Hvis uheldet er ude, og en rude bliver smadret, skal der kun skiftes et mindre felt i stedet for et helt parti.
- Udsyn fra naboer. Grunden kan disponeres, så naboer har overblik over grunden uden for åbningstid. Det minimerer risiko for uautoriseret brug og hærværk.

Vælges der materialer, der skal plejes særligt, eller som er særligt følsom ved intensivt slid eller udsat ved hærværk, skal der afsættes ekstra midler til vedligehold.

Det kan f.eks. være materialer til gulvbelægning som bløde træsorter, f.eks. fyr, gran eller douglas, hvor der nemt kommer trykmærker, eller et lamelgulv der ikke kan slibes ret mange gange. Hvis man derimod vælger materialer som de hårde træsorter, massive trægulve eller linoleum er behovet for vedligehold reduceret.

Udgiften til anlæg og vedligehold følges ikke ad. Der kan være materialer, hvor prisen er høj, når der bygges og lav vedligehold. Der kan også være materialer, hvor anlægsprisen vil være i den lave ende, og vedligehold også ligger lavt. Det må vurderes i det konkrete projekt.

³ De nøgletal som ligger til grund for beregningerne i dette afsnit er fra V og S Priskbog (2008) og de definitioner af drift som er beskrevet er udarbejdet af Dansk Facilities Management. Jensen, Per Anker (2001)

Indeklima og fysisk arbejdsmiljø

7.4

7.4 Indeklima og fysisk arbejdsmiljø

Indeklima og fysisk arbejdsmiljø har stor betydning for personalets generelle velvære, deres oplevelse af institutionen og ikke mindst for sygefraværet.

Hvis arbejdsmiljøet - både det psykiske og fysiske - kan optimeres, og der kan spares sygedage, vil det give en væsentlig driftsbesparelse i institutionens levetid.

Bygningernes standard og indeklimaforhold som akustik og luftkvalitet kan have betydning for omkostninger til vikar og løn under sygdom. Samtidig er et godt indeklima og et godt fysisk arbejdsmiljø en af de vigtige parametre i arbejdet for at skabe attraktive arbejdspladser for medarbejdere i daginstitutioner. De særlige udfordringer er akustik og luftkvalitet⁵.

Akustik

Uønsket støj kan belaste arbejdsmiljøet for både voksne og børn og kan medføre forskellige negative konsekvenser, f.eks. træthed og irritation, nedtrykthed, stress og hæmning af børns kognitive færdigheder; f.eks. opmærksomhed, hukommelse, indlæring såsom sprogforståelse, problemløsning og beslutningstagen⁶.

For mennesket varierer det, hvor længe lyden skal lyde, og hvor kraftig den skal lyde for at 'forstyrre' en given funktion eller arbejdsopgave⁷. Et godt akustisk miljø mindsker stress, og en variation i de akustiske oplevelser stimulerer sanser og giver afveksling i hverdagen.

Hvis man fokuserer på akustikken, kan man gøre en række ting for at sikre gode fysiske rammer. Overordnet kan man fokusere på løsninger, der vedrører:

1. Sammenhængen mellem det pædagogiske arbejde og støj i institutionen
2. Bedre anvendelse af uderummet
3. Praktiske og tekniske løsninger

De to første koster primært omtanke, hvor praktiske og tekniske løsninger kan være forbundet med en omkostning til afhjælpning eller en investering, der løser specifikke problemer.

Pædagogik og støj

Den stereotype opfattelse af akustik er, at lyd er støj og at meget dæmpning er godt, og mere dæmpning er endnu bedre.

Det er også en mulighed at se lyd som lydbilleder, hvor forskellige aktivitetstyper kan kombineres, så der er steder, hvor det er o.k. at lydniveauet er højt, og andre steder hvor oplevelsen af lyd og aktivitet er en helt anden⁸. Hvis man gør det betyder det også, at lyd ikke er negativt per definition, men at man arbejder med lyd på samme måde, som man arbejder med farver eller symbolik.

Lyden skal kunne noget forskelligt i forskellige situationer og skal på den måde kunne anvendes og opleves som et positivt konstruktivt element i daginstitutionen.

Som eksempel på nogle af de forhold, der kan have betydning for støjniveauet, kan nævnes⁹.

- Mange børn samlet samme sted
- Ivrig leg, steder hvor det forstyrrer andre
- Lyd fra musikanlæg eller fra samtaleanlægget til krybberummet
- Lyd fra børn, der forstyrrer hinandens lege
- Løb gennem fællesrummet
- Børnene tager larmen med ind i huset fra legepladsen
- Telefoner
- Urolige voksne og skælden ud
- Mange vil gerne snakke på en gang – alle vil gerne komme til orde
- Mange aktiviteter på samme stue
- Mange aktiviteter i fællesrummet
- Skænderier

⁵ Olsen, Lars og P. F. Collet, (1998)

⁶ Ringmose, Carsten, (1998), s. 55-60. Arbejdsmiljøinstituttet (2006), s. 12. Ringmose, Carsten, (1999), s. 14

⁷ Arbejdsmiljøinstituttet (2006), s. 12

⁸ Ønsker I inspiration til hvordan I arbejder videre med støj og pædagogik kan I fordybe jer i "Støj og pædagogik - om sammenhængen mellem pædagogik og forebyggelse af støj i daginstitutioner og skolefritidsordninger", (2001).

⁹ Eksempler er en bearbejdning fra Liberg, Ulla og Peter Mikkelsen, (2001), s. 13

7.4 Indeklima og fysisk arbejdsmiljø

Listen er ikke udtømmende, men er eksempler på, hvordan aktiviteter og støj kan være forbundet, og hvor den pædagogiske praksis, der er i institutionen, er med til at lægge en klangbund for det lydbillede, der er fremherskende i institutionen.

Forskellige lydbilleder og akustiske oplevelser vil være med til at styre adfærden i daginstitutionen. Det handler om at skabe forskellige fysiske rammer, som understøtter forskellige typer af aktiviteter.

Bedre anvendelse af uderummet

En af årsagerne til uønsket lyd er høj brugsintensitet i institutionens indendørsarealer. Hvis man ser hele institutionen - uderum, uopvarmede arealer, gemmerum, hytter, klimazone, som et område, som samlet set anvendes, kan børn og medarbejdere anvende et større samlet areal. Derved mindskes brugsintensiteten.

Hvis institutionen har en rytme, hvor børn og voksne foretager sig bestemte ting på de samme tidspunkter, vil der være et belastningsmønster, hvor de samme rum har høj belastning på de samme tidspunkter af dagen. Ser man samme institution på en måde, hvor aktiviteter planlægges og fordeles på hele grunden, giver det hele grunden at boltre sig på.

Tænkes inderum, uopvarmede arealer og uderum på en dynamisk måde, kan arkitektur og indretning være med til at understøtte brugsmønstre, hvor larmende aktiviteter finder sted, hvor det er ønskeligt, og hvor det ikke forstyrrer andre aktiviteter. Brugsintensiteten kan også mindskes, når grupper af børn er på tur eller bruger faciliteter helt andre steder¹⁰.

Praktiske og tekniske løsninger

Ud over rummets støjkultur er overfladematerialerne særdeles vigtig for at dæmpe rummet rent akustisk. Bløde eller perforerede overflader virker dæmpende på støj og kan indtænkes alle steder, hvor det er muligt og fordelagtigt. Det kan f.eks. være på frie flader på vægge, reoler, borde, stole, opslagstavler etc.

En anden mulighed er at skabe rumformer, der spreder lyden. F.eks. kan man lave skrånede vægge frem for 'rene' rektangulære rum.

Som eksempel på andre praktiske og tekniske løsninger kan I arbejde med følgende løsninger¹¹:

- Stil krav om lydniveau fra tekniske installationer. Lyd kan komme fra sus eller brummen fra f.eks. emhætter og ventilationsanlæg.
- Døre der smækker, kan undgås med dørpumpe eller andre løsninger, der sikrer en luk-let dørlukning.
- Støjkluder som telefoner, der ringer hele tiden, kan undgås. Telefonpasning kan organiseres på nye måder eller man kan vælge en lydløs ringning som f.eks. en lampe, der blinker.
- Sæt filtdupper under alle borde, stole, skamler og andre møbler, der flyttes meget rundt i lokalet.
- Lyt til legetøjet. Klodser, spil og musikinstrumenter kan larme meget. Er der legetøj, som bør udskiftes eller henvises til udendørs brug, et særskilt lokale eller bestemte tidsrum?
- Vælg plastkurve, flettede kurve eller stofposer til legetøj, så det ikke larmer, når man roder rundt i dem. En anden mulighed er at fore plastik- eller trækasser med filt, tæpperester eller liggeunderlag.
- Brug legetæpper eller måtter og lad børnene bruge dem som underlag, når de skal lege med støjende ting, f.eks. klodser.

¹⁰ Ønsker I inspiration til hvordan I arbejder videre med Støj og uderum kan I fordybe jer i "Støj og uderum - om brug af udendørsarealer til forebyggelse af støj i daginstitutioner og skolefritidsordninger", [2001].

¹¹ Listen er en bearbejdning af forslag gengivet i Thomsen, Ulla Søgaard og Susannah Pedersen, (2001), s. 9-10

Indeklima og fysisk arbejdsmiljø

7.4

Ud over omtanke og krav til akustik, efterklangstider og materialer, som beskrives i byggeprogrammet for daginstitutionen, kan det være en fordel, at akustik, brugsmønstre og brugsintensitet indtænkes og gennemarbejdes i et samarbejde med en akustiker.

Det kan enten være en del af kravet til arkitekt og ingeniør, der tildeles opgaven, eller akustikeren kan fungere som rådgiver for bygherren undervejs i udformningen af projektet.

Luftkvalitet og temperatur

I daginstitutioner er der ofte mange børn og voksne i rummet på visse tidspunkter af dagen. Det betyder, at luftkvaliteten udfordres.

I udviklingen af jeres daginstitution kan I både fokusere på, hvordan ventilationen designes til at opretholde en god luftkvalitet, samt på hvordan I kan opnå en varieret brug af både inde- og uderum i løbet af dagen. Ved at nedbringe 'peak-perioder', hvor alle børn er samlet indenfor, kan man hjælpe en god luftkvalitet på vej. Dette vil desuden også være en fordel ift. minimering af støjgener og minimering af energiforbrug til ventilation.

Opvarmning og ventilation kan indrettes med en indbygget fleksibilitet, så det kan klare forskellige scenarier, f.eks. åbne døre, kombineret inde-ude lege og solens opvarmning ved uafskærmede vinduesflader.

Husk også at tænke på fleksibilitet, når I beskriver krav til ventilation og styring af indeklima. Der kan være forskellige brugs-situationer, der kræver forskellig styring. Der kan også være forskellige belastninger. F.eks. hvis der på nogle tidspunkter er få og på andre tidspunkter er mange personer i rummet - f.eks. til et forældremøde.

En dårlig luftkvalitet kan medføre forskellige gener for brugerne, f.eks. hovedpine, træthed og koncentrationsbesvær. Desuden vil der i daginstitutioner med utilstrækkelig luftskifte være en øget risiko for luftbåren smitte, f.eks. dråber fra host og nys med smittefarlige vira og bakterier¹².

Luftkvaliteten i daginstitutioner er primært afhængig af luftskiftet, antal personer, der opholder sig i et rum, lugtgener fra f.eks. vådt overtøj, sengetøj, bleskift, madpakker, rengøringsstandard, partikler i luften (f.eks. røg og støv) samt afgangning fra materialer.

De daglige brugeres tilfredshed med indeklimaet afhænger primært af aktivitet, påklædning, luftens temperatur, luftens relative fugtighed og hastighed (trækgener) samt overfladetemperaturer og lagdeling af temperaturen (f.eks. koldt ved gulv og varmt ved loft). Utilfredshed med temperaturen kan ofte skyldes trækgener, at omgivelserne generelt er for varme eller kolde for personen eller en uensartet temperatur i rummet .

Hvis institutionen ligger ud til en større befærde vej kan det være uhenigtsmæssigt med naturlig ventilation. Eksterne kilder til støj og forurening kan tænkes ind i udformning af ventilation og mulighederne for brugerstyret regulering af indeklimaet. Fotograf: Heidi Lund Hansen

¹² Ringmose, Carsten (1998), s. 40-42

7.4 Indeklima og fysisk arbejdsmiljø

Lugtgener eller manglende mulighed for udluftning kan give dårlig luftkvalitet. Tænk over placeringen af f.eks. toiletter og skiftrum i forhold til andre funktioner. Definér hvor der er særlige krav til ventilation. Fotograf: Heidi Lund Hansen

Hvis temperaturen er for høj i daginstitutionen, bliver børn og medarbejdere uoplagte og uopmærksomme f.eks. i læringssituationer. Det skyldes dels varmen, men også at luftkvaliteten opleves dårligere ved høje temperaturer. Børnenes brug af et rum knytter sig ofte til gulvfladerne.

Derfor kan gulvarme give en behagelig oplevelse, når børnene leger på gulvet. Gulvarme er ofte også behageligt for de voksne, der oplever at have det varmt om fødderne.

I kan indtænke en række forhold, der understøtter ønsket om et godt indeklima i jeres daginstitutionprojekt.

- Udnyt udearealer for at minimere belastningen og tætheden af børn og voksne indendørs i løbet af dagen.
- Medarbejderes mulighed for at regulere indeklimaet øger tilfredsheden. F.eks. ved at vinduer kan åbnes.
- Hvis der er ovenlys, kan disse benyttes til at optimere en supplerende naturlig ventilation.
- Begræns processer, der afleder partikler til luften i opholdsrummene, f.eks. "ryste dyner", tænde stearinlys etc.
- Placer de mest benyttede opholdsrum, så der ikke strømmer generende lugte ud fra f.eks. skiftrum, køkken, garderober etc.
- Udnyt tunge bygningsdele til at optage varme- og kuldepåvirkninger for på den måde at sikre en jævn temperatur uden uønskede store udsving.

- Rum med mange mennesker eller meget varmeafgivende udstyr kan placeres mod nord for at undgå overophedning i sommerperioden og minimere ventilations- og kølebehov.
- Hvis der er oplukkelige vinduer eller luftindtag, der kan stå åbne om natten, kan der ske en naturlig nattekøling. Herved køles bygningens tunge bygningsdele med naturlig ventilation.

Bygningsreglementet indeholder en række krav vedr. indeklima som skal overholdes i jeres projekt. Ud over de rent tekniske krav til byggeriet kan det være en fordel at drøfte, hvordan bygningen anvendes til daglig. Det kan give jer mulighed for at planlægge det pædagogiske arbejde på en måde så et godt indeklima og arbejdsmiljø understøttes. Det kan også give jer et bedre grundlag for at beskrive forskellige typer situationer, der gør at arkitekter og ingeniører kan tilpasse bygningen til det forventede brugsmønstre. Hvis der er store udsving i brugsintensitet eller brugssituationer kan det f.eks. være en mulighed at arbejde med behovstyret ventilation.

Referenceliste

- Albertslund Kommune, *Grønt Regnskab 2008 - Bilagsrapport Kommunale Bygninger*, 2009, Albertslund Kommune. Er tilgængelig på <http://www.uniflip.dk/online-magazines/3/15327/27757/pub/index.html>
- Arbejdsmiljøinstituttet, *Støj fra menneskelig aktivitet - et udredningsarbejde*, (2006), Arbejdsmiljøinstituttet,
- Jensen, Per Anker, *Håndbog i Facilities Management*, 2001, DFM-Netværk
- Lauersen, Svend Erik, *Støj og uderum - om brug af udendørsarealer til forebyggelse af støj i daginstitutioner*, 2001 Statens information. Er tilgængelig på <http://www.statensnet.dk/pligtarkiv/fremvis.pl?vaerkid=13516&repid=1&iarkiv=1>
- Liberg, Ulla og Peter Mikkelsen, *Støj og pædagogik - om sammenhængen mellem pædagogik og forebyggelse af støj i daginstitutioner og skolefritidsordninger*, 2001, Statens information. Er tilgængelig på [www http://www.boernogkultur.dk/index.aspx?id=26BAC218-789B-45DD-ACC3-2615C3B8139C](http://www.boernogkultur.dk/index.aspx?id=26BAC218-789B-45DD-ACC3-2615C3B8139C)
- Olsen, Lars og P. F. Collet, *Støjforhold og indeklime i vuggestuer, børnehaver og skolefritidsordninger*, (1998), DTI Byggeri
- Ringsmose, Carsten, *Støj og indeklime i børneinstitutioner*, Artikel, Dansk Pædagogisk forum (4/1999), 0-14 Tema: Institutionen som arbejdsplads, Dansk Pædagogisk Forum, s. 13-16
- Thomsen, Ulla Søgard og Susannah Pedersen, *Støj i daginstitutioner - om praktiske/tekniske løsninger til dæmpning af støjen i daginstitutioner og skolefritidsordninger*, Socialministeriet, Undervisningsministeriet og Kommunernes Landsforening, 2001, Er tilgængelig på <http://www.statensnet.dk/pligtarkiv/fremvis.pl?vaerkid=13514&repid=1&iarkiv=1>
- V og S Prisbog, *Renovering og Drift, Brutto 2008*, V og S Byggedata A/S, Byggecentrum. Er tilgængelig på http://www.bygnet.dk/bygnet/go?action=2701&data=49&next_template=vsbyggedata/hbanrd/VsByggedata_Book_frame.wm&type=101&id=3&x=0.617866154144422194247

VAR ALTING BEDRE I GAMLE DAGE?

8.1 Asyltrappen

8.2 Legepladsen og sandkassen

8.3 Den gode bolig

8.4 Isolationsstuen

8.5 Typehus

8.6 Værkstedet

8.7 Historisk oversigt

Historisk ramme

Historisk ramme

Når man står overfor at bygge nyt, er der en mulighed for at stille spørgsmål ved nogle af de værdier, I tager for givet til hverdag. I dette afsnit kan I blive inspireret til at se hvilke værdier, der har været forbundet med indretning af daginstitutioner og steder for børn gennem tiderne.

Historien viser, at de perioder hvor en bestemt pædagogisk eller værdimæssig tankegang har haft generel gyldighed er blevet kortere og kortere gennem tiderne. Hvis man stod for 50 år siden og skulle prøve at sige noget om fremtidens daginstitutioner, kan man i retrospektiv se at der er sket en udvikling, man ikke ville have haft forudsætninger for at have indblik i dengang. Derfor kan man stille sig spørgsmålet om vi - set fra der hvor vi er i dag - kan forestille os udviklingen indenfor området i de kommende 50 år? Hvis udviklingen går hurtigere og perioder hvor bestemte syn på børn, deres udvikling og det at drive daginstitution bliver kortere, vil fremtiden bringe noget vi ikke kan vide hvad er.

Emner som ledelse, organisering af arbejdet i institutionen, udviklingen af teknologier og børns kompetencer i fremtiden kan være knyttet til de overvejelser, I står overfor i forbindelse med jeres daginstitutioners projekt.

Kravene til daginstitutioner, til medarbejdere og til forældrene har ændret sig gennem historien. Nye krav, og i nogen tilfælde måske højere krav, betyder at det at kunne tænke nye løsninger, nye sammenhænge eller nye måder at arbejde på kan være der hvor I lægger kimen til et byggeprojekt, der skaber gode betingelser for at løse de opgaver, der vil være i daginstitutionen i fremtiden.

Historien kan anvendes som et spejl, der gør det muligt at se hvilke værdier I har i jeres drøftelse af jeres eget projekt. På den måde er det tanken at I stiller spørgsmål til, hvilke værdier I ønsker skal overføres fra den praksis I kender fra jeres hverdag, og hvilke værdier I ønsker skal ændres eller udvikles til nye måder at tænke daginstitution på.

For at sætte fokus på, hvordan fysiske rammer og pædagogiske værdier og idéer hænger sammen, beskrives historien her på en måde, hvor ting, genstande og fysiske indretninger sættes i fokus. Formålet med denne tilgang er at synliggøre, hvordan børns institutioner har været indrettet på forskellig vis, med forskellige formål og med forskellige samfundsmæssige og idéhistoriske udspring. Samtidig er eksemplerne med asyltrappen, legepladsen, sandkassen, den gode bolig, isolationsstuen, typehuset og værkstederne nedslagspunkter, der stiller skarpt på de ønsker og værdier, som I ønsker skal indbygges i nutidens daginstitutioner.

Daginstitutioner, som vi kender dem i dag, har kun eksisteret i godt 50 år.

I 1964 vedtog Folketinget en lov om børne- og ungdomsforsorg, som pålagde kommunerne at sørge for det nødvendige antal daginstitutioner i Danmark.

Før denne tid var der private børnehaver og offentlige ordninger hvor det var et krav at børnene kom fra særligt dårligt stillede familier. Det var først i 1964 at daginstitutioner blev et generelt offentligt pasningstilbud i Danmark. I 1993 blev pasningsgarantien indført.

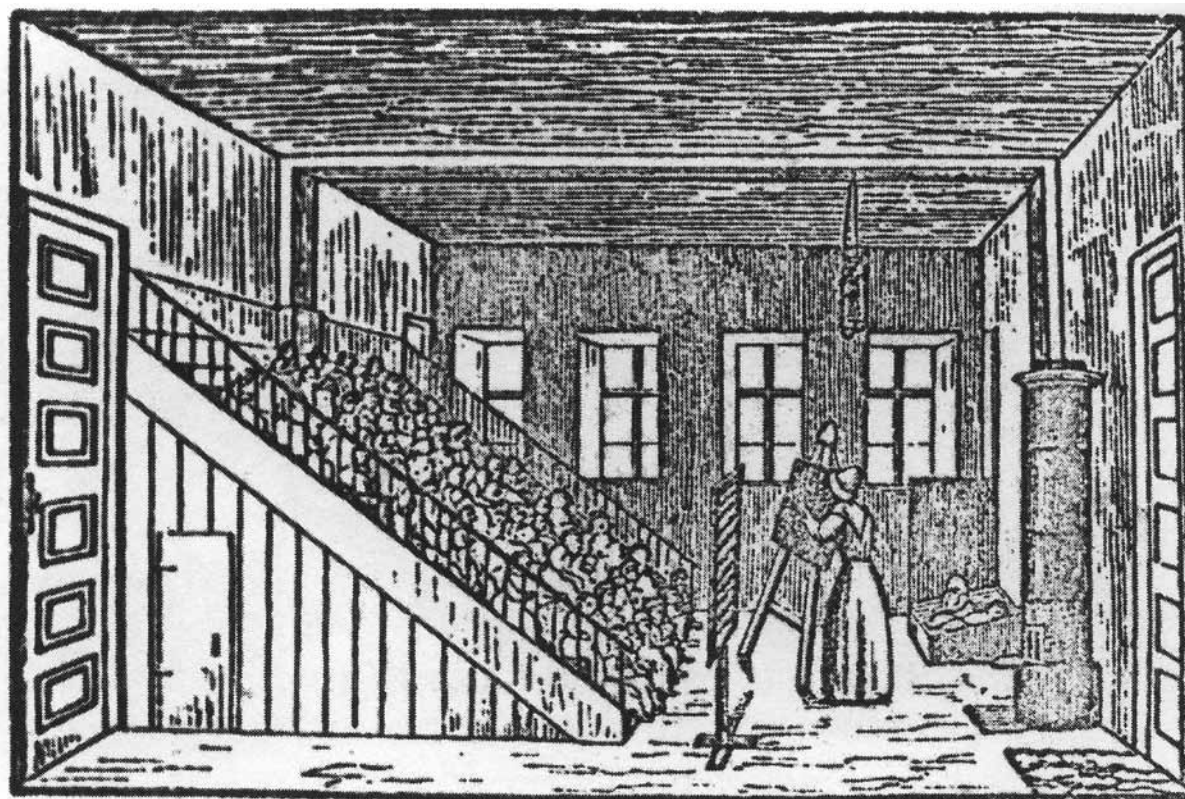
8.1 Asyltrappen

8.1 Asyltrappen

Børneasylter var de første organiserede pasningstilbud for børn i førskolealderen. Asylet bestod af et lokale med en trappe, hvor de små børn blev placeret. Trappens funktion var at skabe gode forhold for opsyn. Børnene skulle sidde stille, beskæftige sig med håndgerning, bibelhistorie, regning, naturhistorie, skrivning, læsning og "forstandsøvelser" ¹. Børn kunne også lejlighedsvis sove på asyltrappen. Små uromagere blev forvist til "det sorte hul" inde under trappen ².

"Anne Sophie havde sikkert hård hud på rumpen, for hun har siddet på trætrappen i Holbæk Asyl en stor del af dagens 12 timer. (...) Dagen startede klokken syv. Om vinteren var den et par timer kortere, fordi forældrene ikke kunne arbejde efter mørkets frembrud" ³.

For at blive optaget på asyl skulle børnene være renlige og kunne gå og tale ⁴. Asylbørn var de fattiges børn. Overklassens børn passes på dette tidspunkt af privatansatte barneplejersker eller er under opsyn af borgerskabets tyende. Dog etableres den første officielle børnehave i Danmark i 1871 ⁵. I modsætning til børneasylterne var børnehaver for overklassens børn ⁶.

Forside af ABC og læsebog for småbørn udgivet af det københavnske Asylselskab i 1840 og brugt til undervisning i asylerne. Kilde: Det kongelige Bibliotek. Gengivet efter Broch, (2001), s. 13

¹ Cour, (2005), s. 17

² Mikkelsen, (1985), s. 23

³ Møller, (2002), s. 1

⁴ Lyngby asyl anno 1854. Cour, (2005), s. 14

⁵ Dansk Kvindebiografisk Leksikon, (2009), s. 1

⁶ Nielsen, (1989), ingen paginering, s. 3

Asyltrappen

8.1

Det var typisk halvdags-børnehaver, hvor børnene fik adspredelse og lærte forskellige dyder. I praksis var der tale om, det vi i dag ville kalde børnehaveklasser⁷. Asylter var heldagsbørnehaver og reserveret for de fattiges børn. Asylet havde til formål at "... give forældrene lejlighed til at passe deres arbejde uden afbrydelse og uden bekymring for deres børn"⁸.

"Viola, et tidligere asylbarn, husker: Når børnene skulle sidde stille på asyltrappen, skulle de holde "lås for mund" fingeren over læberne, som når man tysser på nogle. Disciplinen var streng, og normeringen ville heller ikke have huet BUPL: To-tre voksne om cirka 100 børn"⁹.

De fleste kilder beskriver et hårdt barneliv. Det skal dog ses i relation til de forhold, børn blev budt på denne tid. Der var stor sult og fattigdom, og også mindre børn havde forskellige arbejdsfunktioner i hjemmet, på fabrikken eller i handelen. På asylet fik børnene mad, og i forhold til sult og arbejdsbyrde må asyltrappen have været en streng men sikker havn.

Trappen kan være et spændende element i indretningen af nye daginstitutioner. Trappen kan fungere som samlingssted, som opbevaringsmøbel, som tilskuerpladser til teaterstykker, som kravle og tumleplads, til motorikudvikling og meget andet. Trappen kan også være placeret udenfor - som et amfiteater. Trappen kan også bruges som hule inde under trappen.

Trappen har i dag helt andre betydninger end i børneasylet. Overvågning og kontrol af børnene var dengang et helt centralt element i valget af indretning. Indblik, udsyn og opsyn er også elementer, som drøftes i daginstitutioner projekter i dag. Her er det vigtigt at se på hvornår, hvorfor og hvordan opsyn, udsyn og indblik ønskes som en del af indretningen.

Trappen er bare ét nedslagspunkt, der illustrerer daginstitutioners historie. Samtidig kan trappen genfindes i daginstitutioner rundt om i landet. I dag ville I måske lave huler under trappen - i stedet for at forvise uromagere til det sorte hul.

Spørgsmål

Er der brug for en påklædningstrappe, hvor voksne nemt kan hjælpe mindre børn af og på med tøjet?

Kan trappen anvendes til opbevaring?

Skal bestemte rum være specialindrettede til f.eks. teater eller bevægelse?

Hvornår ønsker vi at have overblik over børnene i institutionen?

Hvor skal børn have adgang på eget initiativ og hvor skal adgangen være medarbejderstyret?

Kan trapper og niveauforskydninger anvendes til motoriklege?

Ønsker vi en udendørs trappe som kan anvendes som et amfiteater?

Skal børnenen primært være tilknyttet et bestemt rum, eller skal de frit kunne vælge faciliteter og aktiviteter rundt i institutionen?

Skal der være et sted, hvor alle børn kan samles?

⁷ IBID, s. 4

⁸ Vedtægter udformet af Lyngby Sogneråd anno 1884. Cour, [2005], s. 15-16

⁹ Møller, [2002], s. 3

8.2 Legepladsen og sandkassen

Sandkasse med børn. København, Sønder Boulevard. Udateret. Det Kongelige Biblioteks billedarkiv. Foto: Holger Damgaard

Der var pladsmangel på Sct. Hedvigssøstrenes Børnehjem, også i sandkassen måtte børnene rykke tæt sammen. (Original billedtekst) Ukendt fotograf. August 1947. Kilde: Fynske Billeder

8.2 Legepladsen og sandkassen

Den første sandkasse så dagens lys i 1908 på legepladsen ved Christianshavns Vold¹⁰. Forud havde der været en indgående debat i Københavns borgerrepræsentation om indretning af offentlige legepladser. De offentlige legepladser, som Legepladsforeningen af 1892 argumenterede for, var tænkt som et kontrolleret legemiljø, der gav muligheder for børns styrede og "sunde" leg. Tanken var, at sandlegen understøttede udvikling af egenskaber som "koncentration, alvor og optagethed"¹¹.

"Barnets leg i sandet" blev udgivet som inspiration for indretning af offentlige legepladser i 1909. Under overskriften "Sand, den største opdrager" blev sandkassens funktion beskrevet som følger:

"Her møder Barnet ikke den evindelig Retten paa sig, som er saa almindelig fra de Voksnes Side, f.eks. naar det gør „galt“, river Legetøjet itu for at forbedre det el. lign., en Retten, som Barnet ofte føler sig besværet ved. Her er det Kendsgerningerne selv, der retter paa Adfærd og Handling"¹².

Børns leg i sandkassen kunne foregå uden direkte voksenindgriben. Hvor børn ellers blev irettesat, anråbt eller tugtet, hvis de foretog sig uønskede ting, havde sandkassen den funktion, at der var en mere indirekte og usynlig voksenindgriben.

¹⁰ Conninck-Smith, Ning de, [1990], s. 165

¹¹ Ibid, s. 167

¹² Dragehjelm, [1909], s. 12

Legepladsen og sandkassen

8.2

Legepladsen til venstre anvendes af skolebørn. Det grønne areal til højre for bøgehækken anvendes af børnehave og vuggestuebørn og af den lokale boligforening. Daginstitutionen anvender hele arealet (til højre for hækken) i dagtimerne og beboerne bruger både legeplads og grønt område udenfor åbningstid. Daginstitutionen er bygget som nederste etage i en boligblok i Københavns Kommune. Billedet er taget i 2009. Fotograf: Heidi Lund Hansen

Legepladsen og sandkassen er en integreret del af de børneinstitutioner, vi kender i dag. Til forskel fra Legepladsforeningens legepladser er børneinstitutionens legeplads ikke et offentligt sted. Mange institutioner oplever udfordringer i forhold til uindbudte gæster, der anvender legepladsen til ophold uden for daginstitutionens åbningstid.

Samtidig ser man eksempler, hvor daginstitutionen bor dør om dør med skolen, SFO'en og boligforeningen, som alle råder over hver deres legeplads.

Der er også eksempler på daginstitutioner, der har fælles legeplads med den lokale boligforening.

Her kan sameksistens give ejerskab og opsyn uden for åbningstid. Måske kan legepladsen være et fælles sted, der er med til at knytte naboer og andre brugere til daginstitutionen på en positiv måde.

Spørgsmål

Skal forældresamarbejde indtænkes i udformning af institutionens legepladser?

Skal børn kunne afleveres udenfor, så de ikke skal ind og have tøjet af, når de kommer om morgenen?

Er der steder der skal have en særlig karakter, så stedet bliver dedikeret til bestemte typer aktivitet?

Skal børnene kunne gå på legepladsen uden voksenledsagelse?

Hvilke aktiviteter skal institutionen rumme, hvor børn deltager uden direkte voksenindgriben?

Skal udearealer indrettes med et særligt pædagogisk tema?

Betragtes legepladsen som supplement til indeområder, eller er udearealerne institutionens primære rum?

Skal der etableres særlige legepladsfunktioner i inderum eller i uopvarmede arealer?

Er der mulighed for at etablere fælles udeområder med andre institutioner i lokalområdet?

8.3 Den gode bolig

København Almindelige Boligselskab, (1944), s. 33

I Bebyggelsen Stefansgaard mellem Humlebækgade, Nivaagade og Hellebækgade, der indeholder ca. 260 Lejligheder i overvejende Grad 2 Værelser, er der i 4 Stuelejligheder, som vender ud mod et offentligt Parkareal, indrettet en Børnehave til 50 Børn. Børnehaven har 3 rummelige Opholdsrum foruden Forstue, Køkken, Toilet, Kontor og Garderobe med Adgang til Legepladsen.

Det første Billede viser et Hjørne af det største Opholdsrum, hvor en af Lærerne sætter et Par Smaafyre i Gang med Legetøjet, som gemmes i Skabene langs Væggen. De Vægge, der ikke har Skabe, er beskyttet af et Panel i Skabshøjde af lodret stillede Trælister.

Original billedtekst.

8.3 Den gode bolig

Fra slutningen af 30'erne begyndte almene boligselskaber at indrette lejligheder og egentlige bygninger til børnehavedrift. Den almenyttige boligmasse blev udvidet i disse år, og det var naturligt at tænke børnehaver ind i tilrettelæggelsen af nye boligkvarterer. Hjemlighed, hygge, lys og luft var elementer, der skulle give en ramme for det gode børneliv.

Med idealet om den gode bolig og den gode familie var børnehaven indrettet med tanke på at være et eksempel for forældre. Det kom f.eks. til udtryk ved, at glaspartier blev placeret, så forældrene kunne se, hvordan børnelivet, læring og udvikling kunne finde sted, når børneopdragelse blev betragtet som en legende udviklingsproces¹³.

“Børn skulle ikke opdrages med tugt og Herrens formaning men i stedet opdage verden i deres eget tempo. Daginstitutionen skulle således i den reformpædagogiske visionære tænkning udgøre et positivt alternativ til den trange lejlighed og til de dårlige legemuligheder, byen bød sine børn”¹⁴.

Den gode bolig

8.3

Hygge-, trøste- og læse historiesofa. Billedet er taget i 2009. Fotograf: Heidi Lund Hansen

Den forældreoplysende hensigt kom også til udtryk gennem indretning af rum, der var beregnet til møder og forsamling af kvarterets beboere, børnenes forældre eller til anvendelse ved kulturelle arrangementer¹⁵. På den måde var der indtænkt et oplysningsprojekt i arkitekturen.

Der er mulighed for at tænke dobbeltfunktioner ind i daginstitutioner igen. Et af argumenterne for dobbeltfunktioner er, at hvis der er flere parter, der kan anvende rum og udearealer, er der også flere til at finansiere etablering, vedligehold og opgradering.

Et andet argument er, at man ved at have flere brugere kan etablere et netværk af personer til daginstitutionen. Det kræver, at den enkelte institution har et mål med at dele, udlåne eller udleje til andre.

Der kan være særlige aktiviteter, daginstitutionen har et ønske om at understøtte, eller der kan være bestemte grupper, daginstitutionen ønsker at have et samarbejde med. Det kunne f.eks. være forældre eller sundhedsplejersken fra det lokale lægehus eller den kommunale sundhedspleje.

Spørgsmål

Skal der være dobbeltfunktioner, der er særligt henvendt til forældre?

Skal daginstitutionens arkitektur og indretning give forældre og andre indblik i begivenheder eller aktiviteter i institutionen?

Skal dele af institutionen kunne aflåses separat?

Kan der foregå aktivitet med eller om børn udenfor åbningstid, som understøtter institutionens mål og virkefelt?

Skal udgifter til anlæg, vedligehold og drift kunne fordeles til forskellige typer brugere?

Skal indretningen afspejle en bestemt stemning, som f.eks. hygge og hjemlighed?

Kan daginstitutionen placeres som en del af andet eksisterende byggeri?

Skal der være faciliteter i eller ved institutionen, som ejes og administreres af andre?

Er der bestemte brugere som daginstitutionen ønsker at knytte særlige bånd til?

¹⁵ Ibid, s. 19

8.4 Isolationsstuen

8.4 Isolationsstuen

I perioden fra lige før anden verdenskrig og frem over 50'erne til starten af 60'erne var det videnskabeligt funderede sundhedsfremmende blik på barnet og på indretningen i centrum. Signalværdien var hentet fra hospitalet. Børnene var opdelt i *vuggebørn*, *kravlebørn* og *småbørn*¹⁶.

Vuggebørn var børn, der endnu ikke kunne kravle. Ordet vuggestue var helt bogstaveligt talt en stue med rækker af vugger eller tremmesenge til de helt små børn. Vi skal "helt op til 1970'erne, før vuggestuebørnene bliver taget op af tremmesengene og får et liv med aktivitet og bevægelse"¹⁷. Når børnene kunne kravle, blev de overført til stuen for kravle-børn. Kravlestuen kunne i sin indretning minde om vuggestuen blot med kravlegårde frem for vugger.

Opdelingen af børn tog ikke udgangspunkt i deres alder, men i deres motoriske færdigheder¹⁸. På indretningsskitser over stuer til *småbørn* er der ikke tegnet møbler til placering af børnene. Småbørnsstuerne har i sin indretning mindet mere om det, vi kender som en børnehavestue i dag.

En nuværende mormor - Sussi - fortæller om sin tid i Bondebyens Børnehave, hvor hun gik i midten af 1950'erne.

*"I midten af forrige århundrede skulle børn ses, men ikke høres. Det var kæft, trit og retning, og gjorde man ikke hvad der blev sagt, blev man sat i skammekrogen. Der stod Sussi tit. "Jeg var et frækt barn, for jeg rev de andre børn. Jeg husker, jeg fik nogle lange manchetter på armene, så jeg ikke kunne bøje dem" fortæller Sussi"*¹⁹.

De lange manchetter er et symbol på, hvordan man gik rationelt til værks, hvis der var praktiske udfordringer i forhold til børnenes adfærd og velvære. Formålet var at huse børn på en måde, hvor der var ro, regelmæssighed og renlighed, såvel som rigeligt med lys og frisk luft²⁰.

Daginstitutionens indretning skulle godkendes i Socialministeriet inden byggeriet blev igangsat. For at lette godkendelsesproceduren havde ministeriets rådgivende arkitekt Thomas Hanning udarbejdet et sæt mønstertegninger, der angav institutionens forventede eller tilrådelige grundgreb. Stuerne lå på rad og række forbundet af en midterkorridor med fællesfaciliteter som køkken, kontor, toiletter og depot vendt mod nord. Stuerne var sydvendte, så der kom godt med lys ind²¹.

Øverst: Vuggestuepersonale ved puslebord. Nederst: Vuggestue. Begge billeder er fra fabriksbørnehaven ved Jakob Holms Rebslageri, der lå hvor Amagercenteret ligger i dag. Jacob Holms Minde, (2009)

16 Ibid, s. 16

17 Rantorp, (2009), s. 1

18 Conninck-Smith, Ning de, (1995), s. 16

19 Cour, (2005), s. 6

20 Conninck-Smith, Ning de, (2005), s. 80

21 Conninck-Smith, Ning de, (1995), s. 17

Isolationsstuen

8.4

København Almindelige Boligselskab, (1944), s. 39

Det næste Billede er fra Kravle-børnsafdelingen, hvor Fotografen er kommet dumpende midt i Fodringen. De interesserede Tilskuere i Burene venter paa, at det skal blive deres Tur.

Original billedtekst.

Isolationsstuen var angivet som standard på Havnings mønstertegninger. Isolationsstuen havde til formål at huse børn, der var sløje eller smitsomme og er et tidsbillede på den fremherskende tankegang i institutionsindretningen fra slutningen af 30'erne, gennem 50'erne og frem til 1963²², hvor tankegangen afløstes af en ny type modelbørnehave.

I dag kender vi ikke muligheden for at have syge børn i daginstitutionen. De holdes hjemme i isolation hos mor, far eller bedsteforældre.

I forhold til fremtidens børneinstitutioner giver historien om isolationsstuen anledning til at stille spørgsmål til, om der er andre funktioner, end dem vi kender i dag, som skal tænkes ind i nybygning, ombygning eller renovering af jeres daginstitution. Valg og prioriteringer af i dag vil have betydning for den måde, vi kan anvende daginstitutionerne i fremtiden.

22 Ibid, s. 81

Spørgsmål

- Skal en mindre gruppe børn kunne skilles ud og gives særlig opmærksomhed i institutionen?
- Hvilke pædagogiske værdier skal afspejles i indretningen af daginstitutionen?
- Hvordan indtænkes smitteveje i indretning og design af institutionen?
- Skal der være et særligt fokus på sundhed som pædagogisk tema i institutionen?
- Hvordan sikres optimale forhold der giver børnene lys, luft og masser af motion?
- Efter hvilke kriterier inddeles børn og medarbejdere i grupper?
- Skal børn grupperes efter deres forskellige færdigheder?
- Hvilke løsninger sikrer et godt indeklima og gode rengøringsvenlige løsninger?
- Er der funktioner i lokalområdet I ønsker at have et tæt samarbejde med, f.eks. lægehus, dagplejer, eller sundhedsplejerske?

8.5 Typehus

Daginstitution opført i 1973. Bygningen indeholder 3 stuer, der anvendes til 1 vuggestuegruppe og to børnehavegrupper, som er placeret ud mod den sydvendte legeplads. Fællesfunktioner som køkken, medarbejderrum og kontor er placeret på den nordlige side af bygningen. Midtergang fungerer som garderobe og fordelingsgang. Billedet er taget i 2009. Fotograf: Sofie Yde

8.5 Typehus

I 1964 vedtog Folketinget en lov om børne- og ungdomsforsorg, som pålagde kommunerne at sørge for det nødvendige antal daginstitutionspladser i Danmark. Det var først på dette tidspunkt, at daginstitutionspladser blev et generelt offentligt pasningstilbud i Danmark. Der var ikke længere noget krav om, at mindst 2/3 af børnene skulle komme fra dårligt stillede familier²³. Institutionerne skulle være åbne for alle børn²⁴. Det betød, at behovet for børnehavepladser var enormt.

Typehuse blev bygget i stort antal i Danmarks fremvoksende boligkvarterer, og daginstitutioner blev placeret som en integreret del af byplanen i de nye boligområder. Daginstitutionen blev opfattet som barnets andet hjem. Både mor og far var for mange børns vedkommende på arbejde, og daginstitutionen skulle indrettes, så den kunne fungere som en substitut for livet i familien. Beskrevet med et blik fra 1997 kan den klassiske 70'er daginstitution beskrives sådan her:

”Daginstitutionsprototypen, det standardiserede byggeri, den flade bygning med lange gange og grupperum en suite, afspejler som så meget andet byggeri bestemte idéer. Daginstitutionbyggeriet i 60'erne og 70'erne var baseret på et overskueligt pædagogisk koncept. Rektangulære grupperum i forlængelse af hinanden var med til at sikre gode muligheder for overvågning og kontrol. Børnene var opdelt i (lige store) grupper. Børnegruppen var, sammen med et vist antal voksne, basis for organisationen og aktiviteter, og det foregik på ”stuen”, som grupperummet - børnenes hjemsted - med en eufemisme kaldtes.

²³ Borchorst, [2000], s. 61

²⁴ Conninck-Smith, Ning de, [2005], s. 80

Typehus

8.5

Det, der foregik her, var stramt struktureret, baseret på idéen om gruppen, på aktiviteter og på at alle foretog sig det samme på samme tid”²⁵.

Typehuset er en bygningstype, der illustrerer, hvordan børneinstitutioner fra 70'erne låner symbolik fra hjemmet i de nyetablerede boligområder. Hver gruppe havde hjemme på en stue med tilhørende funktioner, som toilet, tekøkken med køleskab og håndvask. Stuen var som sådan indrettet til en lille familieenhed - som børnegruppen var organiseret omkring. Typehuset var optimeret arealmæssigt og var standardiseret, så man fik kvadratmeter for pengene. Der var typisk én indgang for forældre og én udgang for pædagoger/børn mod legepladsen.

Ser man på daginstitutioner i dag er der stor variation i antallet af børn i den enkelte institution og i organiseringen af børn i forskellige gruppestørrelser. Uanset institutionens størrelse kan det være godt at overveje, hvordan institutionens fysiske rammer understøtter organiseringen af børn og medarbejdere.

Der kan være tale om store eller små børnegrupper, teamsamarbejde på tværs og der kan også være institutioner, der slet ikke opdeler børnene i egentlige grupper.

Spørgsmål

Hvordan ankommer forældrene til daginstitutionen?

Skal bygningen indrettes så den senere kan rumme en anden organisering af børnegrupper eller anvendes til helt andre formål?

Hvilken type indretning understøtter den rytme, der skal være i arbejdet med børnene?

Skal der være udgang til udearealer fra alle rum?

Er der et eller flere pædagogiske temaer, som egner sig særligt til de børn der bor i nabolaget?

Hvordan er sammenhængen mellem funktioner indenfor og udenfor?

Skal der etableres funktioner, der understøtter samarbejde mellem medarbejdergrupper?

Skal børnene inddeles i grupper, og hvilken betydning vil det have i forhold til institutionens indretning?

Hvordan placeres daginstitutionen i forhold til byens udvikling?

8.6

Værkstedet

Maleværksted og atelier indrettet i en tidligere skolestue, som i dag fungerer som daginstitution. Billedet er taget i 2009. Fotograf: Heidi Lund Hansen

8.6 Værkstedet

Idéen om "værkstedet" som det kreative sted, hvor leg og læring udfolder sig, bliver en grundlæggende tankefigur for børneinstitutioners indretning fra midten af 1990'erne. Værkstedsprincippet defineres i kontrast til stuerne²⁶. Rummene repræsenterer forskellige funktioner, og børn og voksne kan vælge et type værksted frem for et andet. Som eksempel på variationen af aktiviteter lyder ønskerne til fremtidens daginstitutioner anno 1997 som følger.

*"Institutionen tænkes funktionsopdelt omkring en række forskellige værksteds- og legesteder. Her kan nævnes "motorikrum", leg med vand eller drivhuse. (...) Der skal tages højde for børnenes evne til selv at generere rum, ligesom der lægges vægt på at fremme selvstændighed og selvhjulpethed hos børnene"*²⁷.

Med værkstederne er fokus i indretningen nu på det kompetente barn, der vælger aktiviteter til og fra. Pædagogen gives en rolle, hvor barnets eget initiativ træder i forgrunden, og børns ret til at skabe rum og situationer uden pædagogers overvågende blik eller indgriben fremhæves.

*"...børnene skal gives mulighed for medbestemmelse, selvindsigt og kreativ, musisk udfoldelse. Børn har "ret til rum", og det er de voksnes ansvar at skabe rammer, som giver børnene mulighed for på eget initiativ at opsøge "hemmelige, pædagogfri" steder"*²⁸.

Til forskel fra tidligere tiders pædagogik, hvor børn blev opfattet som ens i deres udvikling, opfattes børn nu som forskellige²⁹.

²⁸ Ibid, s. 7

²⁹ Et eksempel på denne tilgang til barnet er formuleret i Børnehuset Svanens beskrivelse af deres læringsforståelse. "Det enkelte menneske er unikt og har sin personlige læringsstil. Barnet tilegner sig erfaringer, færdigheder og kompetencer. Barnet oplever, sanser, undersøger og reflekterer. Barnet bruger tidligere erfaringer og viden til at lære nyt. Barnets relationer til den voksne har stor betydning i læreprocesserne. De voksne tager udgangspunkt i børnenes udviklingstrin, interesse og den enkeltes formåen for at sikre nye udfordringer og kompetencer og for at fremme lysten til aktivitet". Svanen, [2009]

²⁶ Conninck-Smith, Ning de, (2005), s. 82

²⁷ Fremtidens daginstitutioner, (1997), s. 5

Værkstedet

8.6

Kardemomme Kro er et eksempel på en funktion, der er placeret i et uopvarmet område. Madlavning foregår omkring det udendørs bålsted og masseovn. Daginstitutionen har valgt en pædagogik, hvor livet primært foregår udendørs. Derfor indtages måltider udenfor store dele af året. Billedet er taget i 2009. Fotograf: Heidi Lund Hansen.

Hvor tidligere tiders arkitektur og indretning havde haft fokus på at tilbyde de samme fysiske rammer til alle børn, er værkstedet et udtryk for et ønske om at differentiere.

Institutionens værkstedsrum er tænkt ind i en ramme, hvor antagelsen om, at børn er forskellige, har forskellige interesser og lærer gennem forskellige typer aktiviteter afspejles i en funktionsopdeling, der tilbyder et spektrum af muligheder. Med flere forskellige typer værksteder - indendørs som udendørs - tilbydes forskellige børn forskellige aktiviteter.

Spørgsmål

Hvordan gives forældrene et indtryk af de aktiviteter barnet har været involveret i i løbet af dagen?

Skal andre brugere kunne låne eller leje musikrum, motorikrum eller værksteder uden for åbningstid?

Hvilke rum skal ikke være særligt dedikeret til en bestemt type aktivitet?

Hvilken type aktiviteter opsøger børn selv?

Skal et bestemt pædagogisk tema komme til udtryk i valget værksteder?

Hvilke værksteder kan placeres i uopvarmede arealer, udendørs eller helt andre steder end i institutionen?

Skal alle børn kunne anvende alle faciliteter eller råder hver gruppe over deres egen særlige facilitet?

Kunne man placere daginstitutionen et helt nyt sted, så der er en række faciliteter man får inden for rækkevidde?

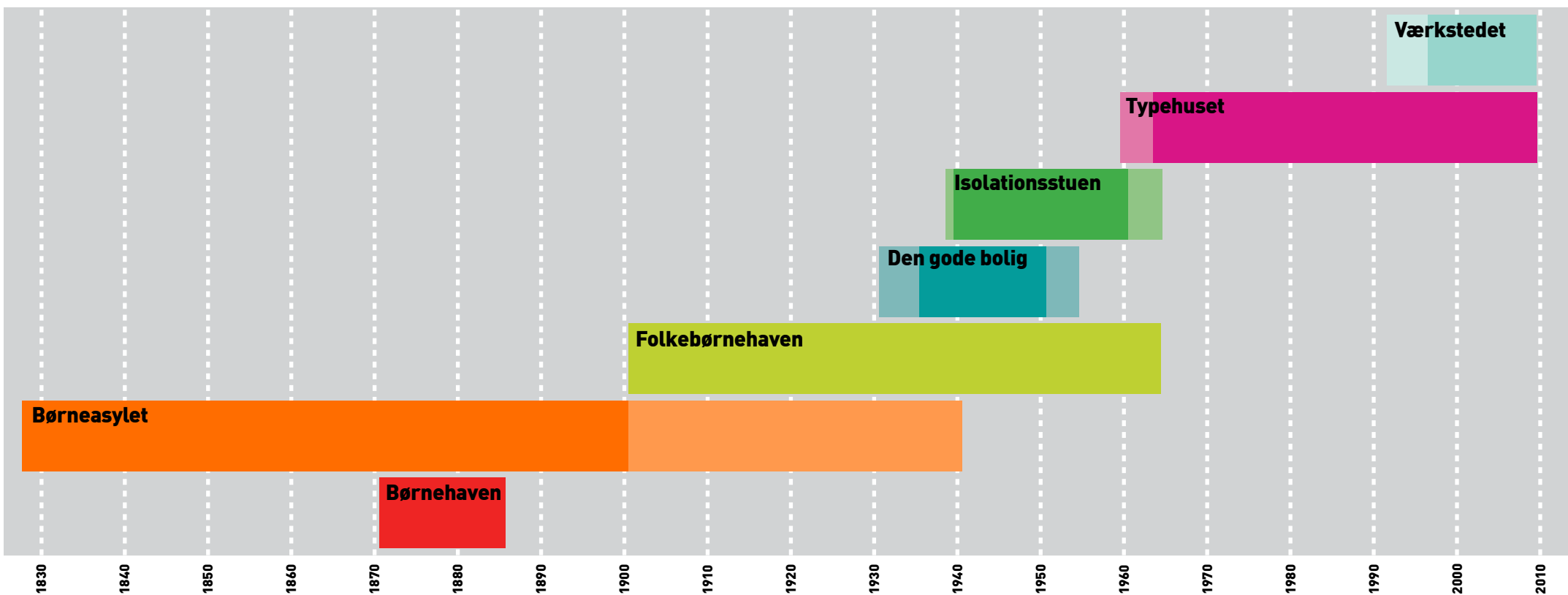
Er der aktiviteter, funktioner eller værksteder, som daginstitutionen kan dele med andre institutioner?

8.7 Historisk oversigt

- 1828** Første børneasyl åbnes i Danmark
- 1840** Fridrich Fröbel introducerer begrebet Kindergarten i Tyskland
- 1848** Enevælden afskaffes i Danmark
- 1851** Første Frøbelbørnehave åbnes i England
- 1856** Første Frøbelbørnehave åbnes i Amerika
- 1871** Første Frøbelbørnehave åbnes i Danmark
- 1873** Børnearbejde på fabrik for børn under 10 år forbydes i Danmark
- 1881** Den første offentlige legeplads åbnes

- 1901** Parlamentarisme indføres i Danmark
- 1908** Den første sandkasse indrettes på legeplads ved Christianshavns Vold
- 1919** Daginstitutionsrådet kommer på finansloven for første gang
- 1930** Pjecen "Det spæde barns ernæring og pleje" udgives
- 1937** Lov om Bekæmpelse af Sygelighed og Dødelighed blandt Børn vedtages

- 1964** Kommuner gives ansvar for at tilvejebringe et nødvendigt antal daginstitutionsplasser
- 1966** Byggestop afskaffes
- 1993** Pasningsgaranti indføres

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ = Stærk tendens
■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ = Tiltagende eller aftagende tendens

Referenceliste

- Borchorst, Anette, *Den danske børnepasningsmodel - kontinuitet og forandring*, (2000), Artikel i Arbejderhistorie nr. 4, s. 55-69
- Broch, Birte (Red.), *Køge Studier 2001*, (2002), Køge-Fonden
- Christiansen, Inge, *Køge Børneasyl gennem 150 år*, (2006), Jubilæumsskrift udgivet af Køge Børneasyl og Folkebørnehave og Køge Museum.
- Conninck-Smith, Ning de, *Byggeri for børn. Daginstitutioner byggeri før, under og efter 2. verdenskrig*, Artikel i ARCHITECTURA 17, (1995), udgivet af Selskabet for Arkitekturhistorie, s. 7-30
- Conninck-Smith, Ning de, *Ej blot til lyst. Refleksioner over offentligt byggeri til børn gennem 250 år*, Artikel i Kristian Larsen (2005), Arkitektur, krop og læring, Hans Reitzels forlag, s. 69-87
- Conninck-Smith, Ning de, *Legepladser og byudvikling i København 1830-1930*, Artikel i Ellen Nørgaard og Ning de Conninck-Smith (red.), (1990), At lære og være - i hvilke rammer?, Kroghs forlag, s. 149-172
- Cour, Dorthe la, *150 år med Bondebyens Børnehave* (2005), Privat udgiver Se [http://www.unicefby.ltk.dk/media\(1365,1030\)/Festskrift.pdf](http://www.unicefby.ltk.dk/media(1365,1030)/Festskrift.pdf)
- Dansk kvindebiografisk leksikon, *Erna Juel-Hansen*, Opslag 26. maj 2009. Se <http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/1018/origin/170/>
- Dragehjelms, Hans, *Barnets leg i sandet. Vejledning og vink for hjem, skole og legeplads*, (1909), Tillge's Boghandel's Forlag.
- *Fremtidens Daginstitutioner, Konkurrenceprogram. Seks åbne projektkonkurrencer*, (1997), Danske Arkitekters Landsforbund
- Jacob Holms Minde, *Historie*, Internetopslag 30. juli 2009. Se <http://www.jhm.kk.dk/om%20institutionen/historie.aspx>
- København Almindelige Boligselskab, *Børnene i K.A.B.*, (1944), Dominias Arkitektafdeling Vestervoldgade 17 Mikkelsen, Birger, *Børnehaven i 150 år, Helsingør Børneasyl 1835-1985*, (1985), Udgivet af Helsingør Børneasyl
- Møller, Nina, *Asylmutterens børn*, Artikel i Børn og Unge, (2002) Nr. 9. Se <http://www.bupl.dk/internet/boernogunge.nsf/0/C0B213F099AC09F1C1256B6E002DF66B!OpenDocument>
- Nielsen, Kjeld F., *Børnehaven i skolen. "Skolestart" 1871-1918*, (1989), Dansk Pædagogisk Historisk Forening, Skriftserie B nr. 1/89
- Nielsen, Kristian Berg (Red.), *Fremtidens daginstitutioner. 6 arkitektkonkurrencer 1997*, (1998), Forlaget Klim
- Rantorp, Jette, *Små børns offentlige hjem*, Artikel i Fag og Arbejde, (feb. 2007) Nr. 2. Se <http://www.foa.dk/sw358405.asp>
- Svanen, *Pædagogiske læreplaner*, Internetopslag 26. august 2009. Se <http://www.svanen.ltk.dk/composite-3606.htm>

Brugsanvisning til Rum & Rammer

Tilrettelæg din proces

Før mødet

Mødet sættes i gang

Brainstorm med inputkort

Prioritering

Fyld detaljer på

Opsamling og afslutning

Fra Rum & Rammer til byggeprogram

Rum & Rammer er et værktøj til at strukturere og styrke en involveringsproces i forbindelse med byggeriet af en daginstitution. Denne brugsanvisning er skrevet til dig, der skal tilrettelægge og lede et forløb med Rum & Rammer. Den skal ses som et supplement til modelprogrammet og spillematerialet.

Et forløb med Rum & Rammer løber over fire møder. Til hvert møde beskæftiger I jer med en skala og nogle af Modelprogrammets fokusområder.

De enkelte møder slutter af med en opsummering. Et opsummeringsark lader jer sætte ord på de vigtigste overvejelser og prioriteringer, I har gjort jer undervejs. Samtidig hjælpes I til at drage nogle principielle konklusioner.

Når alle fire møder er overstået, har I haft en række vigtige drøftelser om både brugerbehov, indretning, organisering og omgivelser for det kommende byggeri.

Du står ikke blot med en række input til forskellige aspekter af byggeriet, men også med et bud på en række principper for byggeriet. Herefter kan du som projektleder oversætte resultatet til et format, der kan bruges i kommunens beslutningsproces og det videre arbejde med byggeriet.

Tilrettelæg din proces

A

START MED ET OVERBLIK

Som ansvarlig for byggeriet og brugerinvolveringen skal du starte med at danne dig et overblik over dialogværktøjet Rum & Rammer og jeres konkrete byggeprojekt. Du skal vide, hvem der er beslutningstagere, og hvem der skal involveres i processen på et mere kvalitativt udforskende og idéskabende niveau. Det er også en god idé, at du, som projektleder, beskriver jeres projekts forudsætninger og krav, så godt som det kan lade sig gøre på dette indledende tidspunkt.

Projektets formelle beslutningstagere, bygherren eller styregruppen, inddrages undervejs i processen, hvor det giver mening. Vi anbefaler, at de er med til at godkende både fundamentet for processen og niveauet for involvering af de forskellige parter.

Når de rette beslutningstagere har godkendt din plan, er I klar til start.

LAV ET GODT FUNDAMENT FOR PROCESSEN

Det er vigtigt med et fundament, som deltagerne kan tage udgangspunkt i og prioritere på baggrund af. Ellers kan dialoger og beslutninger blive løsrevne, og alle argumenter kan blive opfattet som lige gode.

Det er væsentligt dels at få afklaret om der er en eksisterende politisk dagsorden på området og dels om der ligger nogle særlige succeskriterier for projektet, I skal forholde jer til.

Fundamentet omfatter bl.a. bygherrens succeskriterier og projektets økonomiske ramme.

Hvis bygherren har en defineret politik eller værdier, som de ønsker skal være grundlaget for projektet, kan disse forhold også skrives ind i fundamentet. Det kunne være energimålsætninger eller værdier på børne- og ungeområdet.

Det er vigtigt både at få afklaret, hvad der ligger fast og hvad der stadig står åbent. Dette sikrer dels at man ikke bruger unødigt tid på at diskutere ting som ikke kan ændres, og dels at deltagerne bliver gjort opmærksomme på hvor de har indflydelse. Det sikrer at nye sammenhænge og idéer på et senere tidspunkt kan blive indarbejdet i byggeprogrammet.

Hvis der er særligt interessante aspekter af byggeprojektet, der ligger åbent, kan du vælge at skrive det ind i fundamentet. Det gør deltagerne bevidste om, at disse interessante muligheder står åbne. Det kunne eksempelvis være muligheder for forskellige placeringer. Der er plads til at skrive sådanne punkter ind på de ekstra linjer under overskriften "Givne forudsætninger".

De fire møder i Rum & Rammer tager alle udgangspunkt i fundamentet for byggeriet.

Det er derfor afgørende for brugerprocessens indhold, at fundamentet ikke blot er skruet rigtigt sammen, men også at det er taget i ed hos beslutningstagerne.

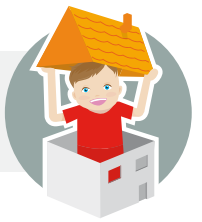
Du bør derfor sørge for, at det fundament I anvender er godkendt af styregruppen eller projektets relevante beslutningstagere.

Overvejelser

Hvilke forudsætninger for byggeriet ligger fast? Hvad står stadig åbent?

Handling

Udfyld fundamentskabelonen med de elementer der ligger fast og få fundamentet godkendt af projektets vigtigste beslutningstagere.

HVEM SKAL INVOLVERES?

Hvis det ikke allerede ligger fast, hvem der skal involveres i forløbet, kan du som projektleder anbefale, hvem der skal deltage. Med 6 til 8 deltagere kan alle komme til orde. Bliver man flere end 8, er der en tendens til, at der opstår grupper i gruppen.

Hvis I har en større gruppe kan du overveje, at deltagerne enten går sammen i par, når de byder ind eller at gruppen skal deles op i to, så I kører med flere sæt spilleplader og brikker. Hvis du kører flere grupper skal du overveje, om der er behov for en fælles prioritering til slut og i så fald lægge tid ind til det.

Overvejelser

Hvem er de vigtige interessenter, og hvorfor er deres input værdifuldt for projektet? Hvordan kan de bedst involveres?

Handling

Beskriv hvem der skal involveres i brugerprocessen og få beslutningen godkendt.

Involvering af børn

Det er vigtigt også at få børnenes behov tænkt med ind i byggeprojektet. Dialogværktøjet er ikke målrettet til at små børn i 0-6 års alderen deltager i dialogen.

Der findes andre metoder målrettet til at få små børns input frem. Hvis en institution skal ombygges, og I gerne vil involvere institutionens børn, kan I f.eks. lave guidede ture, hvor et eller flere børn viser en udefrakommende fagperson rundt og forklarer, hvad der foregår forskellige steder på institutionens matrikel og evt. andre nærliggende faciliteter, som institutionen bruger. Medarbejdere eller andre fagfolk kan også foretage observationer og interviews af børnene. Begge metoder kan bruges til at få frem, hvordan institutionen fungerer set fra børnehøjde, og hvordan børnene oplever hverdagen.

I får mest ud af begge metoder, hvis de foretages af fagpersoner, som har erfaring med at observere og interviewe børn. Input sammenfattes - gerne med fotos og små filmklip - og indgår efterfølgende som materiale i møderne omkring brugerinddragelsen.

HVILKEN STATUS HAR BRUGERNES INPUT?

Det vil være en fordel, at du, som projektleder, har en klar definition af, hvilken rolle brugerne har, og hvordan deres input håndteres som en del af projektets organisation. Hvordan bliver brugernes input anvendt i det videre forløb, og skal deres input præsenteres for en styregruppe i en særlig form, f.eks. i et idékatalog?

Beslutningsprocessen skal være kortlagt og klart kommunikeret ud til deltagerne, før I begynder. Det vil være en fordel, hvis deltagerne er bevidste om, at deres prioriteter ikke er den endelige beslutning, men et vigtigt input i den samlede afklaring af projektets indhold. Det er vigtigt ikke at love mere indflydelse, end der er mandat til.

Overvejelse

Hvordan tages beslutninger i byggeprojektet generelt og på dialogmøderne? På hvilken måde har deltagerne indflydelse og på hvad?

Handling

Beskriv over for de involverede hvordan du vil håndtere beslutninger og indflydelse.

Tilrettelæg din proces - Hvem kan I inddrage?

A

Børn & Ungeforvaltning

Har viden om:

- Kapacitetsbehov - behov for størrelse af byggeri og udearealer.
- Kvarteret og andre kommende daginstitutioner-projekter i området.
- Muligheder for udnyttelse af institutionens rammer - f.eks. hvis institutionen skal kunne bruges af andre.
- Krav til serviceniveau.
- Børn og ungepolitik i kommunen.
- Beslutninger om organisering af børn og medarbejdere.
- Beslutninger om ledelsesformer og organisering af kommunens daginstitutionstilbud.
- Politiske beslutninger.

Teknisk Forvaltning

Har viden om:

- Byggegrunde.
- Potentialer i ombygning af den eksisterende bygningsmasse versus nybyggeri.
- Udfordringer og løsningsmuligheder i forhold til akustik, luftkvalitet og rengøring.
- Indblik i totaløkonomi - energi, vedligehold og rengøring.
- Forskellige bygningstyper og hvad der er teknisk muligt.
- Særlige krav til byggetekniske løsninger, bæredygtighed og lignende.
- Bygningsreglementets krav.
- Plankrav.

Pædagogiske konsulenter

Har viden om:

- Medarbejdernes, børnenes og forældrenes behov i forhold til hverdagen i institutioner.
- Indretning i andre institutioner - hvad der fungerer godt og hvor der er mulighed for pædagogisk nytænkning.
- Hvad der kan foregå i og udenfor daginstitutionen.
- Fordele og ulemper ved forskellige modeller for organisering af børn, aktiviteter og faciliteter.
- Andre institutioners samarbejde med andre aktører i nærområdet.

Institutionsledere

- Har viden om planlægning af aktiviteter gennem året, ugen og dagen.
- Har erfaring med medarbejdernes, børnenes og forældrenes behov i forhold til hverdagen i institutionen.
- Har et ledelsesperspektiv og en pædagogisk faglighed på hvad der skal foregå i daginstitutionen.
- Har et ledelsesperspektiv og en pædagogisk faglighed i forhold til organisering af børn og aktiviteter.
- Har idéer til relevante samarbejdspartnere i nærmiljøet - set fra institutionens perspektiv.

Medarbejdere

- Har erfaring med medarbejdernes og børnenes behov i forhold til hverdagen i institutionen.
- Har ønsker til planlægning af ugen og dagen i daginstitutionen.
- Har idéer til hvad der kan foregå i daginstitutionen - og tilhørende behov for indretning.
- Har en pædagogisk faglighed i forhold til organisering af børn, aktiviteter og faciliteter.
- Har idéer til relevante samarbejdspartnere i nærmiljøet - set ud fra et medarbejder -og børneperspektiv.

Forældre

- Har viden om forældres og børns behov.
- Har ønsker til værdier, der definerer daginstitutionens praksis.
- Har idéer til aktiviteter, der kan foregå med børnene.
- Har holdninger til fordele og ulemper ved at vælge en bestemt pædagogisk profil.
- Har idéer til hvordan en pædagogisk profil kan understøttes af byggeriet.
- Har idéer til relevante samarbejdspartnere i nærmiljøet.

Strategiske samarbejdspartnere

- Har ønsker til samspillet med daginstitutionen.
- Har viden om funktioner, der vil kunne anvendes af daginstitutionen.
- Har ønsker til funktioner, som kan anvendes af andre brugere i daginstitutionen.

FASTLÆG MØDESTRUKTUREN

Som projektleder skal du nu beslutte en mødestruktur for brugerprocessen. Du skal beslutte hvilken rækkefølge, du vil afholde de fire møder i.

Vi anbefaler som udgangspunkt, at man starter indefra og arbejder sig ud. At man starter med livet i institutionen over et døgn eller år, derefter tages indretning og så organisering og til sidst slutter af med institutionens placering og omgivelser.

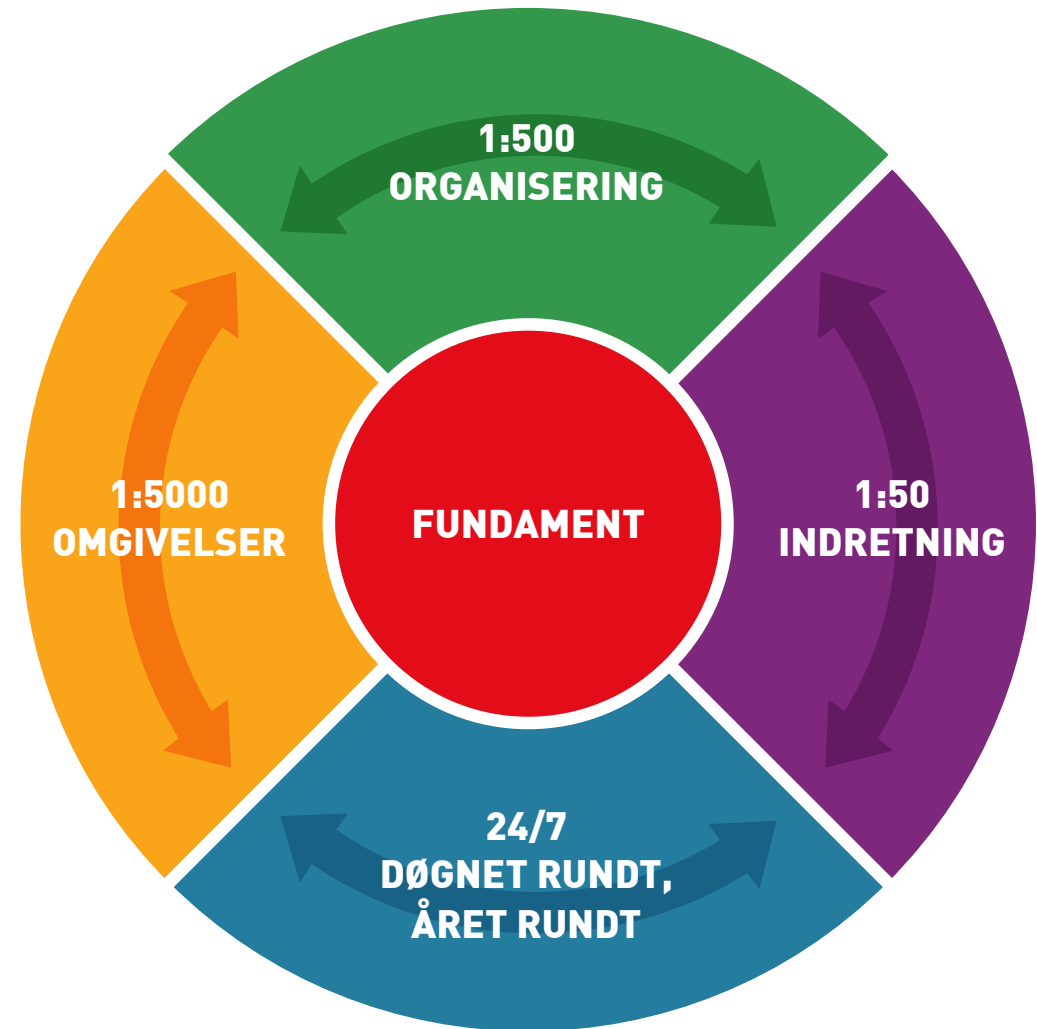
Men det er ikke sikkert, at det er den rigtige løsning for jeres forløb. På baggrund af fundamentet kan du overveje, om det giver mere mening for jer at vælge en anden rækkefølge. I byggesager, hvor der er store muligheder i valg af placeringen, giver det god mening at starte med at drøfte omgivelserne først. Man kunne f.eks. vælge 1:5000, 24/7, 1:50, 1:500 eller 1:5000, 1:500, 1:50 og til sidst 24/7.

Overvejelser

Hvilken proces vil passe bedst til byggeprojektets fundament? Skal processen skræddersyes eller er indefra-ud processen velegnet?

Handling

Vælg proces og få den godkendt hvis det er nødvendigt.

MODELLEN GIVER OVERBLIK OVER DE FIRE MØDER OG FUNDAMENTET

Tilrettelæg din proces

A

PLANLÆG MØDERNE

De fire møder kører alle over samme grundforløb, men med forskelligt indhold.

Møderne varer hver omkring 4 timer afhængigt af, hvor åben en proces man kører og hvor velkendt materialet er for deltagerne. Dertil kommer eventuel ekstern tid, du som ansvarlig skal bruge på andre mødepunkter.

Før møderne skal der inviteres deltagere, de skal have mulighed for at forberede sig og praktiske ting som lokaler og spillematerialer skal klargøres. Mellem møderne skal der samles op på hvad der er sket siden sidst og materialerne til næste møde skal gøres klar. Efter processen skal du bruge tid på at oversætte resultatet til et format, der kan bruges videre i forløbet.

Mødevejledningerne beskriver et program for mødet. Der er ikke sat tider på, fordi den konkrete tidsplan vil være forskellig fra møde til møde. Et bud på en konkret tidsplan er følgende:

Velkomst og introduktion om mødets formål og program: 10 minutter

1. FUNDAMENT: 10 minutter
2. BESKRIV PERSPEKTIVER: 20 minutter
3. BRAINSTORM: 35 minutter

Pause: 10 minutter

4. PRIORITERING: 25 minutter
5. DETALJER: 80 minutter

SEND INVITATIONER UD

Så snart deltagerne er godkendt skal de inviteres. En god invitation skal både motivere til deltagelse og slå rammerne for deltagelsen fast.

Understreg hvorfor du gerne vil have input fra lige netop den inviterede.

Gør det klart hvordan deres input vil blive brugt i forløbet. Det er vigtigt ikke at love deltagerne mere indflydelse end man kan honorere. Er processen primært tænkt som inspiration for beslutningstagerne er det den historie man skal fortælle.

Forklar også forhistorien og hvorledes forløbet er planlagt efter deres deltagelse.

Pause: 5 minutter

6. OPSUMMERING: 40 minutter

Afrunding: 5 minutter.

Alt efter hvor mange inputkort der skal reduceres til i prioriteringen tager punkt 5 kortere eller længere tid. Der skal gennemsnitlig bruges minimum 15 minutter pr. inputkort for at udfylde detaljerne.

FORBEREDELSE TIL DELTAGERNE

Før hvert enkelt møde er det en god idé at give deltagerne mulighed for at forberede sig.

Det kan være en fordel, at deltagerne på forhånd sætter sig ind i de dele af modelprogrammet, som mødet beskæftiger sig med. Det gælder for eksempel de relevante fokusområder og designeksempler.

24/7 Døgnet rundt, året rundt

Fokusområdet behandles i kapitel 2.

1:50 Indretning

Fokusområdet behandles i kapitel 3. Dertil kommer kapitlet om Den historiske ramme (Kapitel 8).

1:500 Organisering

Fokusområdet behandles i kapitel 4. Dertil kommer kapitlet Daginstitutioner i drift (Kapitel 7).

1:5000 Omgivelser

Fokusområdet behandles i kapitel 5.

Det kan også være relevant at sende den seneste udgave af fundamentet til deltagerne sammen med et referat af sidste møde.

HVAD SKAL DU HAVE KLAR TIL MØDERNE?

Med et opdateret fundament samt invitationer og forbedrende materiale sendt ud, mangler du kun at forberede spillematerialet og have et lokale parat. Så er alt klar til mødet.

Her er en liste over alle de ting, som du skal have klar.

Tjekliste

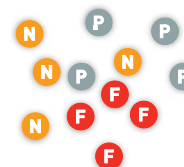
- 1 udgave af Modelprogrammet
- 1 udfyldt fundament
- 1 overblik over processen
- 1 spilleplade
- 1 mødevejledning
- 1 sæt inputkort
- 4 sæt perspektivkort
- 3 sæt prioriteringsmarkører
- 1 ark til opsummering
- Eksisterende kortmateriale o.l.
- Tuscher og papir

PERSPEKTIVKORT

FUNDAMENT

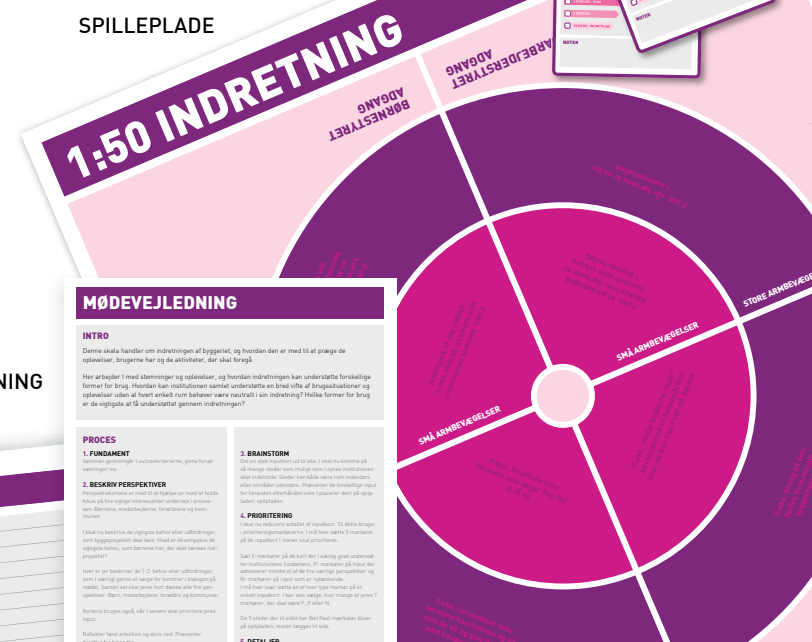
PRIORITERINGSMARKØRER

INPUTKORT

SPILLEPLADE

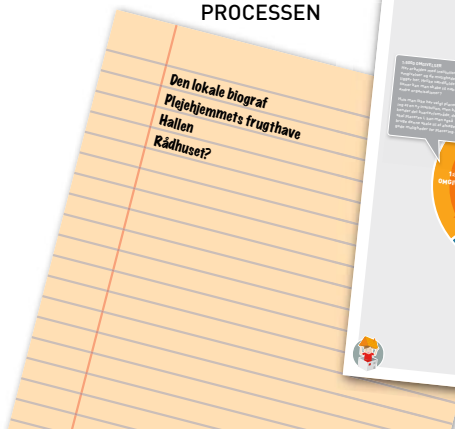
OVERBLIK OVER PROCESSEN

MØDEVEJLEDNING

OPSUMERINGSARK

NOTESPAPIR

Mødet sættes i gang

A

INTRODUKTION

Før deltagerne går i gang med processen bør du som projektleder, starte mødet med en kort indledning om grundlaget for mødet.

Du skal her sætte ord på, hvilke rammer mødet bevæger sig indenfor, hvilke eksisterende beslutninger der er at forholde sig til, og hvad formålet er med mødet. Hensigten er at skabe et fælles udgangspunkt for dialogen.

Det er vigtigt, at du bruger lidt tid på, at forklare hvad mødets skala er og hvad det betyder for de emner I skal arbejde med.

FUNDAMENT

Læg ud med det opdaterede fundament. Fokuser på de relevante informationer for netop dette møde.

24/7 Døgnet rundt, året rundt

Er der en eksisterende politik omkring åbningstider i kommunen? Er der særlige behov blandt forældre, børnene og medarbejderne, som man skal adressere?

1:50 Indretning

Er der allerede forskellige pædagogiske temaer i andre institutioner? Er der særlige behov blandt børnene, man skal tage hensyn til?

1:500 Organisering

Hvad er børne- og ungeforvaltningens holdning til organisering af arbejdet i institutionen? Er der ønske om aldersintegreret eller differentieret institution?

Er der tiltag undervejs i forhold til nye ledelsesformer? Har forvaltningen nogle specifikke ønsker i forhold til bestemte størrelser børnegrupper eller institutioner? Er der særlige krav til organiseringen af arbejdet?

1:5000 Omgivelser

Hvad er kvarterets særlige udfordringer? Hvad kendetegner byggegrunden? Hvilke udfordringer og muligheder følger der med placeringen? Ligger placeringen fast?

Husk at det er lige så vigtigt at få fastlagt hvad der står åbent, som det der ligger fast.

PERSPEKTIVER

Når I har gennemgået fundamentet, udfylder hver deltager 1-3 perspektivkort. Perspektivkortene er med til, at hjælpe deltagerne med at holde fokus på fire vigtige interessenter undervejs i processen: Børnene, medarbejderne, forældrene og kommunen. Kortene bruges også, når I senere skal prioritere jeres input.

Deltagerne vælger hver de tre vigtigste udfordringer de mener, den nye institution står overfor eller behov der skal dækkes.

Der er tomme perspektivkort for hver af de 4 interessenter. Tilsammen skal deltagerne have dækket alle 4 perspektiver. Både børnene, forældrene, medarbejderne og kommunen skal være repræsenteret gennem et perspektivkort.

Hver deltager udfylder de kort, som de vil varetage og præsenterer dem for hinanden. De er herefter ansvarlige for at netop dette perspektiv bliver repræsenteret i dialogen på mødet.

To deltagere kan godt varetage samme udfordring eller behov, hvis det er vigtigt for dem, men en af deltagerne kan også vælge at skrive et nyt kort.

Er det den samme gruppe deltagere, som er med til hvert møde, kan deltagerne beholde deres perspektivkort på de efterfølgende møder. Du kan også åbne op for, at deltagerne kan skrive nye perspektivkort for hvert møde.

Når der er en fælles forståelse, for formålet med mødet og forudsætningerne for dialogen, tager I hul på den indledende brainstorm.

Deltagerne starter med at skrive så mange input ned på en kladde, som de kan komme på. Derefter skiftes de til at føre et input over på et inputkort og placere det på spillepladen. Samtidig præsenterer deltageren indholdet.

I denne fase er det vigtigt at få så mange forskellige input på pladen som mulig. Undervejs kan I samle input som minder om hinanden og måske fjerne input der er flere af. Inputkortene er forskellige fra møde til møde, men de ligner hinanden. De er markeret med en overskrift der fortæller, hvilken type input deltagerne skal komme med. Andre input er velkomne, men dem har du til opgave at parkere.

Inputkortene er designet, så de kan pege på et specielt punkt på spillepladen. Denne egenskab bruger I til placere det enkelte input præcist. På bagsiden af kortene er en miniudgave af spillepladen. Den skal bruges, når I senere skal dokumentere resultatet af processen.

I skal ikke bekymre jer om at udfylde alle detaljer på kortene lige nu. Det vigtigste i denne runde er at få overskriften udfyldt og sikre at alle ved, hvad de enkelte input står for.

Parkering af idéer

Der sker uundgåeligt det, at der undervejs dukker idéer og input op, som ikke hører til den skala eller de emner, man arbejder med på netop dette møde.

Sådanne input skal ikke glemmes og du skal ikke stoppe deltagerne i at komme frem med dem. På den anden side skal I ikke bruge tid på dem i dette møde.

Det du gør er, at notere alle input som ikke hører til ned. Husk at tage dem med til det møde, hvor de hører hjemme. Hører de til et af de møder I har afholdt, må du tage ansvaret for at bringe dem med ind i byggeprogrammet, i det omfang det giver mening.

RELATION

TIL HVEM ELLER HVAD?

Den lokale biograf

VI ER...

Bruger af Gæster hos Andet: _____

Medejer af Værter for

HVEM FÅR NOGET UD AF RELATIONEN?

HVAD FÅR DE UD AF DET?

NOTER

Den lokale biograf
Plejehjemets frugthave
Hallen
Rådhuset?

INPUTKORT
OG KLADDE

Brainstorm med inputkort

Her er nogle bud på hvordan du kan sætte brainstormen i gang ved hvert af de fire møder.

24/7 Døgnet rundt, året rundt

På dette møde arbejdes med situationer og hændelser der opstår over tid. Inputkortene repræsenterer enkelte situationer. Brainstormen handler om at komme med bud på, hvornår der opstår situationer med særlige behov eller udfordringer.

Bed først deltagerne om at forestille sig døgnets gang og skrive alle de vigtige situationer ned, de kommer på undervejs. Det kan både være positive situationer, man gerne vil have flere af i den nye institution eller problemfyldte situationer, man gerne ser håndteret i det nye byggeri.

Når dette er gjort skal deltagerne gøre det samme med årets gang. Her er det bare situationer, der er bestemt af årstiderne.

1:50 Indretning

På dette møde arbejdes med at se institutionen som en samling af steder med hver deres karakter. Hvert inputkort er et særligt sted i institutionen. Et sted der har sin egen stemning og hvor der arbejdes med en bestemt form for aktiviteter. Brainstormen går ud på, at få sat navn på så mange vigtige steder som muligt.

Bed deltagerne om at komme med så mange input til vigtige steder i institutionen som de kan. Stederne kan både være konkrete rum eller mere abstrakte steder, ligesom de både kan være indendørs eller udenfor.

1:500 Organisering

På dette møde gives input til, hvilke faciliteter institutionen skal tilbyde brugerne. Inputkortene repræsenterer hver en facilitet, der kan organiseres eller placeres forskelligt. Brainstormen handler om, at få så mange særligt værdifulde faciliteter listet op som muligt.

1:5000 Omgivelser

På dette møde handler det om at give input til, hvilke relationer institutionen kan have til sine omgivelser. Hvert inputkort repræsenterer en relation til et sted eller til en organisation. Brainstormen handler om at se så mange muligheder for relationer i de nære og fjerne omgivelser som muligt.

Bed deltagerne om at se på naboerne, kvarteret og kommunen som helhed, og skrive alle de steder eller organisationer ned, som det kunne være interessant at have en relation til.

Målet er at få så mange idéer på bordet til relationer, der enten kan aflaste institutionen eller supplere dens egne faciliteter.

SITUATION

HVAD SKER DER?

HVOR FOREGÅR DER?

HVEM ER INVOLVERET?

Barn

Forældre

Medarbejdere

Ledere

Kommunen

Andre _____

HVAD ER DERES BEHOV?

NOTER

FACILITET

HVAD KAN MAN?

ORGANISERING

Tilhører _____

Bruges af _____

Andet _____

NOTER

ANTAL BRUGERE

Hvor mange skal der være sammen?

STED

HVAD FOREGÅR DER?

ET SÆRLIGT STED? HVAD ER DET SÆRLIGE?

STEMNING, TEMA, FORTÆLLING

STEMNING, TEMA

STEMNING

GENEREL INDRETNING

NOTER

RELATION

TIL HVEM ELLER HVAD?

VIER...

Bruger af

Meddeler af

Gæster hos

Værter for

Andet: _____

HVEM FÅR NOGET UD AF RELATIONEN?

HVAD FÅR DE UD AF DET?

DE 4 FORSKELLIGE INPUTKORT

Når brainstormen dør hen er det tid til at skifte gear. I står nu med en spilleplade med en masse forskellige inputkort. Denne mængde skal koges ned til en mere håndgribelig størrelse. Dette gør I gennem en prioriteringsrunde.

Deltagerne vil typisk have forskellige holdninger til, hvad der er vigtigst. Rum & Rammer forsøger at håndtere dette forhold ved at basere prioriteringen på et fælles grundlag.

På baggrund af projektets fundament, deltagernes individuelle perspektivkort og jeres vurdering af graden af nytænkning på de forskellige input, tildeler I hver en række markører til de input, I synes skal prioriteres højest.

Der findes tre typer markører. De røde markører (mærket med F) bruges til inputkort, som I synes i særlig grad understøtter fundamentet for byggeriet. De grå markører (mærket med P) bruges til at prioritere inputkort, der adresserer jeres perspektivkort. De gule markører (mærket med N) bruges til inputkort, I synes er nyskabende eller spændende.

Hver deltager må kun sætte én markør af hver type på et enkelt input. Man kan således vurdere at et input både er nyskabende og i særlig grad understøtter fundamentet. Men enkelte deltager kan ikke sætte to grå markører på samme inputkort.

Når I har placeret alle jeres markører, fjerner I de kort som har færrest samlede point.

Er der flere kort der har samme antal point er det op til dig som projektansvarlig at vurdere, hvilke der skal med. Du kan vælge at tage flere med end vi anbefaler, eller du kan vælge at en af de tre farver tæller mere end de andre.

Er det umuligt at nå til enighed kan du også vælge at beskrive deltagerens modsatte holdninger som en udfordring til arkitekter og ingeniører. Det kan du læse mere om i afsnittet om oversættelse til byggeprogrammet.

Hvilke prioriteringsmarkører vejer mest?

Som projektansvarlig kan du på forhånd vælge, at en af de tre typer prioriteringsmarkører vægtes højere end de andre.

Ønsker du for eksempel at lægge vægt på det realiserbare kan du prioritere de røde fundamentmarkører højest. Hver af dem kan tælle to point, mens de gule og grå kun tæller et.

Ønsker du at prioritere det nytænkende kan du i stedet lade de gule tælle højest.

Hvis du vælger en af disse løsninger, bør du fortælle det til deltagerne, før prioriteringen går i gang,

NYTÆNKNING

PERSPEKTIVKORT

FUNDAMENT

Prioritering

24/7 Døgnet rundt, året rundt

På dette møde skal I ende med 7 prioriterede situationer. Det skal være situationer, der synliggør institutionens forskellige vigtige brugere og deres forskellige behov. Hver deltager må placere 7 prioriteringsmarkører.

1:50 Indretning

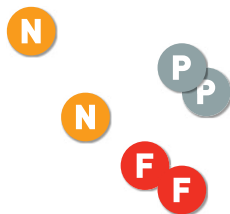
På dette møde skal I ende med 5 prioriterede steder. De prioriterede steder skal have sammenhæng med institutionens pædagogiske værdier og profil. Det skal være steder, der sætter et præg på den oplevelse brugerne får i institutionen og steder der tilsammen tegner et billede af deltagernes ønsker for, hvorledes institutionen skal forholde sig til stemning, indretning, plads til armbevægelser og styring af adgang og aktiviteter. Hver deltager må placere 5 prioriteringsmarkører.

1:500 Organisering

På dette møde skal I ende med 7 prioriterede faciliteter. Det skal være faciliteter, der afspejler institutionens profil og pædagogiske værdier, og faciliteter der tilsammen beskriver deltagernes ønsker for hvordan institutionen skal organisere og placere sine faciliteter. Hver deltager må placere 7 prioriteringsmarkører.

1:5000 Omgivelser

På dette møde skal I ende med 5 prioriterede relationer. Det skal være relationer, som I synes giver værdi til institutionen og som det er værd at undersøge, om man kan indgå et fast samarbejde med. Hver deltager må placere 5 prioriteringsmarkører.

SITUATION

HVAD SKER DER?
Bus samler børn op derhjemme

HVOR FOREGÅR DER?

HVEM ER INVOLVERET?

Børn
 Forældre
 Medarbejdere
 Ledere
 Kommunen
 Andre _____

HVAD ER DERES BEHOV?

NOTER

SITUATION

HVAD SKER DER?
"Hvordan er dagen gået?"-samtale

HVOR FOREGÅR DER?

HVEM ER INVOLVERET?

Børn
 Forældre
 Medarbejdere
 Ledere
 Kommunen
 Andre _____

HVAD ER DERES BEHOV?

NOTER

SITUATION

HVAD SKER DER?
Børn og forældre bruger legepladsen i weekenden

HVOR FOREGÅR DER?

HVEM ER INVOLVERET?

Børn
 Forældre
 Medarbejdere
 Ledere
 Kommunen
 Andre _____

HVAD ER DERES BEHOV?

NOTER

EKSEMPLER PÅ PRIORITERINGER

UDFYLD INPUTKORTENE

I står nu med en spilleplade med en håndterbar mængde inputkort på. De prioriterede inputkort tegner til sammen et billede af deltagernes ønsker til institutionens profil indenfor netop denne skala.

I skal nu sammen gennemgå hvert enkelt input og dels udfylde detaljerne på de enkelte inputkort og dels genoverveje deres placering på spillepladen.

Nogle kort vil allerede have detaljer udfyldt, andre steder er det åbenlyst hvad der skal stå. Men i de fleste tilfælde er det til debat, præcist hvordan man skal fortolke det enkelte input.

Er der kort hvor der er flere gode måder at udfylde det på, så skriv begge muligheder ned. Du kan senere bruge de forskellige bud til at beskrive særlige udfordringer for arkitekter og ingeniører.

Når I har udfyldt hvert enkelt inputkort skal I genoverveje placeringen på spillepladen. Brug denne mulighed for at skabe en dialog om placeringen og få udfordret folks vanetænkning.

På mødevejledningen kan man finde gode råd til placeringen på spillepladen.

Hvad placeringen betyder og hvilke overvejelser der ligger i en dialog om dette afhænger af mødets skala.

24/7 Døgnet rundt, året rundt

Det er sjældent, at man vil kunne flytte en situation til et andet tidspunkt. Men måske er situationen ikke unik for kun dette tidspunkt, men i stedet eksempel på en række situationer, der opstår flere steder?

Man kan også overveje om situationerne er nogle der foregår altid eller bare en gang imellem. Tilsvarende kan man vurdere om situationerne på årscirklen kun gælder nogle af institutionens brugere eller alle.

1:50 Indretning

Her drejer det sig dels om, at man skal overveje om man åbner stor nok spredning i de aktiviteter der understøttes og dels om placeringen svarer til den pædagogik, man har planlagt.

Det er vigtigt, at der i indretningen arbejdes med både store og små armbevægelser. En daginstitution skal understøtte begge former for aktivitet af hensyn til børnenes forskellige behov.

Når det kommer til placeringen i de fire kvadranter er det en anden sag. Her kan man med rette placere sig i en bestemt ende af spillepladen, hvis det passer med den pædagogik man vil understøtte.

1:500 Organisering

Her handler det både om at overveje placeringen på den vandrette akse (inde/ude) og på den lodrette (ejerskab).

Er der en speciel grund til at faciliteten ligger inde eller ude? Kunne den ligge et andet sted eller måske flere steder?

Skal den enkelte facilitet høre til en gruppe eller er den fælles? Ligger ejerskabet fast eller er det åbent hvem der bruger den?

1:5000 Omgivelser

Det er sjældent man kan flytte en relations placering, men måske kan man flytte institutionen?

Det er mere sandsynligt, at man kan genoverveje hvilken af de fire kvadranter kortet skal pege på. Hvordan er adgangen til stedet og hvordan er ejerskabet og medbestemmelsen?

Opsamling og afslutning

OPSUMMERING

Når I har udfyldt alle inputkort og er tilfredse med placeringen er det tid til at opsummere, hvad I har fundet ud af på mødet. Dette gøres ved, at I i fællesskab udfylder det tilhørende opsummeringsark.

Pointen er at I sammen, på baggrund af de enkelte inputkort og deres placering på spillepladen, forsøger at formulere en række principper for jeres ønsker til institutionen.

De forskellige felter på opsummeringsarkene lægger naturligt op til, at man kan finde yderligere inspiration i modelprogrammets fokusområder og designeksempler.

På den måde bliver resultatet ikke kun 5 eller 7 konkrete input, men også en rettesnor for hvordan man i byggeprogrammet kan beskrive en retning for arkitekter og øvrige rådgivere uden at styre dem i detaljer.

NÆSTE MØDE

Hvis det er de samme deltagere, der skal deltage i næste møde, er det en god idé at bruge lidt tid på sammen at forberede jer til næste møde.

Gennemgå kort hvad dagsordenen for næste møde er, og tag en runde hvor I sætter ord på, hvad det er vigtigt at tage med til næste møde. Lav eventuelt en liste som I kan tage frem næste gang og bruge som udgangspunkt for jeres brainstorm.

OVERLAP

Der er naturlige overlap fra skala til skala. Disse overlap er gode at tage fat i, når man skal skabe sammenhæng mellem møderne.

24/7 Døgnet rundt, året rundt hænger naturligt sammen med 1:5000 Omgivelser, når det handler om institutions forhold til omgivelserne og sekundære brugere som f.eks. forældrene.

1:50 Indretning overlapper med 24/7 Døgnet rundt, året rundt på den måde, at de steder man indretter kan være der hvor situationerne udspiller sig.

1:500 Organisering hænger sammen med 1:50 Indretning således at man arbejder med indretningen, stemningen og adgangen til de steder, hvor faciliteterne befinder sig og omvendt.

1:5000 Omgivelser overlapper med 1:500 Organisering, sådan at man kan bruge sine ønsker til faciliteter som udgangspunkt for at kigge efter interessante relationer i omgivelserne.

1:50 INDRETNING OPSUMMERING

EN SÆRLIG STEMNING?

Kig på jeres inputkort. Kan I ud fra dem formulere et princip for hvilken type oplevelser institutionen skal give sine brugere? Og hvor? Skal forskellige dele af institutionen understøtte forskellige oplevelser?

Er det rammerne, der skal give de særlige oplevelser, eller er det brugerne, der fylder rammerne ud?

Bliv inspireret til at finde principper for indretning i fokusområdet Stemning og indretning.

STYRING

...

Børnehaven skal opleves som naturbørnehave. Man skal føle at man bevæger sig rundt i hele verdens naturområder.

Grupperum indrettes som verdensdele - Sahara, Amazonjungle, Grønland, osv.

Måske skal der være en historie der går igennem i alle rum? En opdagelsesrejsende?

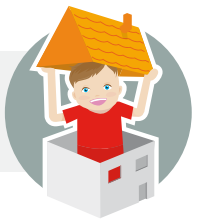
Værkstederne skal ikke indrettes på

DOKUMENTATION

Inden I rydder bordet er det vigtigt at få dokumenteret mødets resultater.

Tag hvert enkelt inputkort og markér bag på, hvor det var placeret på spillepladen. På den måde kan du genskabe resultatet, hvis der skulle blive brug for det.

Gem også alle de input der ikke blev prioriteret. De kan nogle gange vise sig at indeholde væsentlige informationer.

HVORDAN BRUGER DU RESULTATET ?

På baggrund af opsummeringerne fra de fire møder har du nu mulighed for at oversætte de mange input til et brugbart format. Eventuelt i form af et idékatalog.

Byggeprogrammer er en særlig genre, der ofte tager udgangspunkt i at stille krav til det kommende byggeri. Idékataloget skal være en anden indgang til byggeriet. Her ligger vægten på inspiration, idéer, principper, behov og udfordringer. Idékataloget kan udformes, så dele af teksten kan overføres til byggeprogrammet eller så det i sin helhed kan vedlægges som bilag til byggeprogrammet i den version, der er godkendt af projektets beslutningstagere.

Udfordringen er at oversætte resultatet fra Rum & Rammer på en måde, så det opridser muligheder og udfordringer, som I inviterer arkitekter og ingeniører til at komme med løsninger på.

Som projektleder er det din opgave at sikre, at der er sammenhæng mellem projektets budgetramme og de ønsker og krav der beskrives i byggeprogrammet.

INPUT OG PRINCIPPER

De enkelte input fra de fire møder, som de står på inputkortene, vil mere eller mindre kunne oversættes direkte til enten idéer, ønsker eller behov.

Idéer kan bruges som inspiration i forbindelse med byggeprogrammet, men bør ikke opfattes som låste løsninger. Idéerne skal ses som et udgangspunkt, som arkitekterne kan bygge videre på. Ofte er det frugtbart at gå et skridt tilbage og se på de behov som en given løsning er udtryk for. På den måde tager man inputtet alvorligt, men låser ikke de arkitekter eller ingeniører der skal finde løsninger .

Gennem opsummeringsarkene munder møderne også ud i mere generelle principper for organisering, indretning og placering af institutionens bygninger og faciliteter. Disse principper er et godt udgangspunkt for det kommende løsningsorienterede arbejde.

Du kan beskrive disse overordnede betragtninger som et indledende afsnit i byggeprogrammet eller idékataloget.

UDFORDRINGER TIL RÅDGIVERE

Hvis deltagerne undervejs ikke kunne blive enige om en prioritering, kan du skrive modsætningen ind i byggeprogrammet som en udfordring til arkitekter og ingeniører.

Nogle input kan have karakter af at være et problem mere end en inspiration. Sådanne problemer er guld værd som udfordring til arkitekterne. Selvom man ikke umiddelbart kan se hvorledes en problemstilling kan løses på bygningsniveau, kan det være at arkitekten har et bud.

Ofte er en tilsyneladende umulig opgave det som sætter gang i en kreativ proces, der munder ud i en genial løsning.

Fra Rum & Rammer til byggeprogram

A

FORUDSÆTNINGER

At omsætte idéer og ønsker til krav i et byggeprogram kræver en særlig faglighed. Derfor skal man være opmærksom på, at der undervejs i forløbet kan dukke idéer eller input op der stiller særlige udfordringer til byggeriet eller har en række givne forudsætninger.

Til hver skala hører der en række særlige problemstillinger der kan være relevante, både når man undersøger forudsætningerne for en idé eller når man vil oversætte idéer til krav til byggeriet.

Her ridser vi nogle eksempler op.

24/7 – Tid

Er det overhovedet institutionens opgave at håndtere den givne situation? Er situationen udgiftsdrivende? Er der særlige krav fra kommunen om, at daginstitutionen skal bruges af andre brugere? Hvis ja, hvilke, hvornår og hvor meget?

1:50 – Indretning

Sætter de planlagte aktiviteter særlige krav til akustik, materialevalg eller belysning? Hvis børnene selv skal styre adgangsforhold til stedet, hvilke krav sætter det til indretningen i forhold til navigation og overblik? Skal stederne indrettes fleksibelt eller skræddersyes den planlagte aktivitet?

1:500 – Organisering

Er der regler for fordelingen mellem ude- og indearealer i kommunen? Hvilken brugsintensitet lægges der op til? Er der lovkrav til en given facilitet, der gør at placeringen er uhensigtsmæssig?

1:5000 Relationer

Sættes der særlige krav til adgangsforhold og sikkerhed? Hvem står for vedligeholdelse og opsyn med fællesarealer? Er der særlig risiko for hærværk?

ER DET REALISTISK?

Det er vigtigt at undersøge forudsætningerne for de idéer, der er kommet op undervejs. Idéer som virker oplagte for deltagerne i mødet kan være umulige at gennemføre af juridiske, praktiske eller organisatoriske årsager. Sådanne idéer er vigtige at få identificeret så hurtigt som muligt, så de ikke støjer i processen fremover. På den anden side kan selv urealistiske idéer fungere som inspiration for arkitekter og ingeniører.

Var der stor opbakning til en idé, som ikke kan lade sig gøre, er det vigtigt hurtigt at melde tilbage til deltagerne og forklare, hvorfor idéen er blevet taget ud af det videre arbejde. Hvis folk oplever, at deres gode idéer bare forsvinder vil det skabe unødvendig frustration.

Caseinstitutionerne er udvalgt, så de repræsenterer forskelligartede typer placering, arkitektur, organiseringsprincipper, kommuner, pædagogiske principper og kulturer. På den måde har de givet et bredt og varieret vidensgrundlag for inspiration til udarbejdelse af modelprogrammet.

På baggrund af observationer og interviews i caseinstitutionerne har projektteamet kunne definere en række potentialer og problematikker for nutidens daginstitutioner. Modelprogrammet er udviklet på baggrund af interviews med nøglepersoner i daginstitutioner og observation i de valgte daginstitutioner. Teamet har løbende drøftet udviklingen af fokusområder og idéer med en referencegruppe, hvor en række daginstitutionsledere, kommunale forvaltningsfolk og særligt udvalgte fagligheder har været repræsenteret. Fokusområderne og dialogværktøjet Rum & Rammer, har været testet og drøftet af et udvalg af personer, der arbejder professionelt med daginstitutioner og byggeri.

70'ER INSTITUTIONEN

I 70'erne blev der opført rigtig meget offentligt byggeri, derfor findes der i dag utroligt mange daginstitutioner bygget i 70'erne, hvilket gør denne type byggeri relevant for en bredere gruppe.

Løkkebo, Løkkekrogen 11, 2625 Vallensbæk

Daginstitutionstype: Integreret institution

Kommune: Vallensbæk Kommune

Leder: Frank Kristensen

Den udvalgte case:

- Ligger i et funktionsopdelt byområde fra 70'erne. Løkkebo er placeret i et område, hvor flere institutioner er samlet i en klynge, omkranset af et parcelhusområde og et etageboligområde.
- Bygningen er et etplans typehus fra 70'erne.
- Bygningen er karakteriseret ved at ydervæggene er bærende. Ruminddeling er etableret med lette skillevægge. Der er store termoruder og et eternit tag med en lav rejsning.
- Bygningen deles af en midterkorridor som skiller rum mod syd (legepladsen) fra rum mod nord (p-pladsen). Alle rum er som udgangspunkt ens og kan bruges til alt.
- Bygningen er slidt og misligholdt.
- Daginstitutionslederen har arbejdet aktivt for at ændre både bygning og kultur, fra stueopdelt til funktionsopdelt.
- Løkkebo er med i Vallensbæk Kommunes strategi om at reducere energiforbruget i kommunens bygninger.

PRÆFABRIKERET BYGGERI

Præfabrikerede byggerier består af enheder som bygges næsten færdig hos leverandøren. Derefter transporteres de færdige elementer til byggegrunden. Elementer kobles sammen og færdigmonteres. Fordelen er at byggeriet, er forholdsvis billigt. Man ser i dag flere eksempler på præfabrikerede byggerier hvor leverandøren og en arkitekt samarbejder for at raffinere og tilpasse det samlede design og udnyttelsen af præfabrikerede elementer.

Bastionen, Bastionen 2, 4100 Ringsted

Daginstitutionstype: Integreret institution

Kommune: Ringsted Kommune

Konstitueret leder: Kimie Monica Jensen

Den udvalgte case:

- Er et godt eksempel på præfabrikeret byggeri af høj arkitektonisk kvalitet.
- Ligger i et nybyggerområde, omgivet af marker, ubebyggede grunde og nyopførte parcelhuse, hvilket forstærker det præfabrikerede byggeris solitære udtryk.
- Har et stort udeområde, der er forholdsvis ubearbejdet.
- Blev opført år 2007.
- Er fremstillet af præfabrikerede rumstore elementer på en skrånende grund.
- Der er valgt et princip for indretning af inderum og uderum, hvor der er nemt overblik over børnene. Der er glasfelter, der gør det muligt at se fra rum til rum. Store panoramavinduer giver udsyn til legeplads. Pilefleytter og legehuse er vendt, så der er indblik fra overdækket terrasse.

INFILL BYGGERI

En typisk udfordring i et tæt bebygget område er både at finde en tom byggegrund og at udnytte arealet og bebyggelsesprocenten maksimalt og samtidig få velfungerende inde- og udendørsarealer.

Blikfang, Prinsessegade 58, 1422 København K, tlf. 32 54 68 95

Daginstitutionstype: Integreret institution

Kommune: Københavns Kommune

Leder: Pia Randa-Boldt

Den udvalgte case:

- Er opført i trafikeret og tæt by i år 2000.
- Er en kombination af daginstitution og boligbyggeri i flere etager. Daginstitution og beboere er fælles om udendørsområderne.
- Giver børnene motoriske udfordringer gennem niveauspring indenfor og bakker og volde udenfor.
- Der er valgt et princip for pædagogik og indretning, hvor børnene kan vælge at løbe ind og ud af huset.
- Institutionen har et tæt samarbejde med boligforeningen på de ovenover liggende etager. Forældre har deres gang og ophold i institutionen.
- Udsyn til legepladsen fra boligerne giver overvågning af faciliteter udenfor åbningstid. Det giver en årvågenhed i forhold til uønsket og uautoriseret brug af udeområdet.

UDFLYTTERINSTITUTIONEN

Der er mange steder i landet let adgang til ubenyttet byggeri udenfor byerne. Hverdagen fordeles på tre steder: en opsamlingsstation, en bus og en destination eller base, der fungerer som den egentlige daginstitution.

Gl. Ajstrup, Ajstrup Strandvej 1, Malling.

Daginstitutionstype: Børnehave

Kommune: Århus Kommune

Leder: Niels Christian

Den udvalgte case:

- Rummer 120 børn. 100 børn hentes dagligt fra lokaler på Århus Havn, og køres i bus til institutionen, som har lokaler i en nedlagt skole udenfor byen, opført i 1950. Fra lokalområdet kommer ca. 20 børn.
- Opsamlingsstationen er indrettet med fokus på, at forældrene kan opholde sig i en periode. Det er her den daglige kommunikation foregår mellem forældre og personale.
- Råder over 4 tdr. land med skov, dyr, idrætsbaner, udendørs værksteder, udendørs teater og køkken. Udnyttelsen af udearealer viser hvor mange muligheder, der findes for en institution, der ønsker at placere aktiviteter udendørs.
- Vægter udendørs ophold meget højt. F.eks. serveres frokosten altid udenfor, før den serveres indenfor.
- Har ingen stueopdeling eller anden opdeling af børnene i grupper.
- Børnene har adgang til alle faciliteter og bestemmer i vid udstrækning selv, hvad de vil bruge dagen på og hvor de vil være.
- Vægter iværksætter og eget initiativ højt, både blandt børn og pædagoger.

GENBRUG AF ANDET BYGGERI

Denne case er et eksempel på en daginstitution indrettet i en eksisterende bygning, der oprindeligt er bygget til et helt andet formål. Af andre eksempler kunne man nævne kirke, nedlagt landbrugsbygning, kontorhus, industribygning eller anden type byggeri. Denne typologi er ikke så udbredt i dag, men introducerer et bredt udvalg af muligheder i forhold til placering af kommende daginstitutioner.

Det Engelske Pakhus, Fjordsgade 93, 5000 Odense C.

Daginstitutionstype: Vuggestue

Kommune: Odense Kommune

Områdeleder: Kirsten Ramsing

Den udvalgte case:

- Er indrettet i ældre industribygninger, som i sin tid blev bygget som et glaspusteri.
- Ligger i et tidligere industriområde. En situation, som er interessant ift. de mange projekter om byudvikling i tidligere industriområder, som er sat igang mange steder i Danmark de senere år.
- Har meget begrænsede udendørs arealer.
- Fællesrummet indenfor er indrettet som en slags indendørs legeplads, med niveauspring og trapper, der kan udfordre børnenes motorik.
- Har et tæt samarbejde med andre institutioner, hvis faciliteter de benytter ofte. Transporten foregår i ladcykler.
- Ligger tæt op af en boligforenings legeplads, som kun sjældent benyttes.
- Har usædvanlige og højloftede rum i den gamle industribygning.

